

MAGYAR NAPLÓ

XXX. ÉVFOLYAM 2018. ÁPRILIS
www.magynaplo.hu

„a világ szikjét
szerettem volna
termővé /
virágoztatni”

KISS BENEDEK

Hol az eső összeér
a havazással

FARKAS ÁRPÁD

„aki
magából
hasít ki
balladákat”

SZENTMÁRTONI JÁNOS

„a »képlékeny
történetiséggel«
játszom”

CSÍK MÓNIKA

Eljutni
Szultánabádig

BURNS KATALIN

„a világ örülten zöld, de csend van, nincs
madárdal”

Interjú Zsille Gáborral

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)

1092 Budapest, Ferenc krt. 14.

Levelezési cím: **1450 Budapest, Pf. 77.**

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672, 413-6673**

Szerkesztőségi mobil: **(70) 388-7034**

Központi e-mail cím és előfizetés:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

www.facebook.com/magyarnaplo

Kiadja az Írott Szó Alapítvány

(1092 Bp., Ferenc krt. 14.)

és a Magyar Napló Kiadó Kft.

(1062 Bp., Bajza utca 18.)

Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt.

(1097 Bp., Táblás u. 32.)

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.

Postacím: 1900 Budapest

Előfizetésben megrendelhető az ország
bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél,
a www.posta.hu WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/storef>),

e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,

telefonon a 06-1-767-8262 számon,

levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető

a Magyar Posta Zrt.-nél: a www.posta.hu

WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/storef>),

1900 Budapest,

06-1-767-8262,

hirlapelofizetes@posta.hu

Belföldi előfizetési díjak:

Egy évre 7500 Ft, fél évre 3900 Ft.

Nyomda: Pannónia Nyomda Kft.

(1139 Bp., Frangepán u. 16.)

A folyóirat megrendelhető

szerkesztőségünkben is:

• személyesen:

1092 Budapest, Ferenc krt. 14. I/5.

• levélben: **1450 Budapest, Pf.: 77.**

• telefonon: **06-1-413-6672**

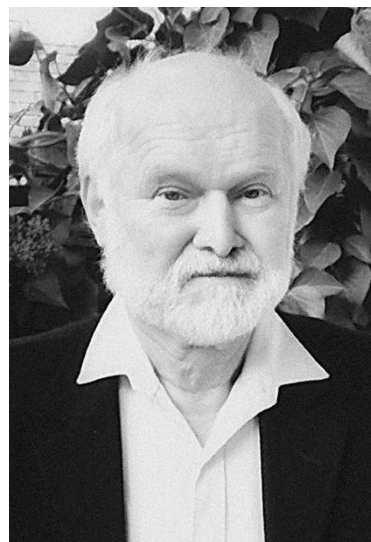
• e-mailen: **info@magyarnaplo.hu**

Versmondás

A gyógyszerraktárrá átalakított templom sekrestyéje, amelyet anyámnak 1951 nyarán lakásul kiutaltak a Fodor szanatóriumban, nem maradt bútor nélkül. Asztal, szekrény, állófogas, két vaságy, két szék került a magas falak közé. Minden fehér volt, a vasálya is. Csak a villanyóra piroslott, közepén a fehér körben egymást üldöző fekete mutatókkal. Mindent mesebelien tágasnak éreztem. A ruhásszekrényt is, amelybe alig volt mit akasztanunk. Könyveit anyám nem tudta hová tenni. A szekrény oldalának és a falnak tolt asztalon sorakoztatta őket. A gerincükön végigfutó szerzőkkel és címeikkel szemezgetve reggeliztünk és vacsoráztunk éveken át. Magamra maradva, egyiket-másikat fellapoztam. Nem találtam bennük rajzokat. Érdekesnek tűnt, hogy a sorok nem futottak végig az oldalakon, amelyeket mégis mintha katonás rend uralt volna. Az ábécét tanulva, egy idő után ki tudtam silabizálni az egyik csupa nagybetűs címet: ÓDA. Nem tudtam, mi lehet az. Anyám fölém hajolva azt mondta: ez a kedvenc verse. És József Attila írta... Furcsállottam, hogy valakinek csak keresztneve van. Még ha kettő is. Mennyivel másnak éreztem később Vörösmartyt! Igaz, talán csak azért, mert anyám egyik esélytelen udvarlója széptevésként elmesélte a viccet, hogy Rákosi Mátyás a pesti Vörösmarty-szobrot a maga képére akarta formálni, s ehhez a sameszoknak csak három betűt kellett megváltoztatniuk a talpazon. Vörösmartyból Vörös Matyi lett, a „Hazádnak rendületlenül” pedig: Hazudnak rendületlenül... A sajátos módon udvarló aglegény hatalmasat nevetett saját történetén, amelynek végkifejletekor anyám csak riadtan pisszegni tudott. Mosolytalanul...

Aztán 1956 őszén egy ideig éjfélkor hallhattam Vörösmarty *Szózatát*: „Hazádnak rendületlenül”... Azóta is visszhangzik bennem kérlelő parancsa, amely egy novemberi napon hirtelen beledermedt a végtelenbe. Akkor már szerettem a verseket. És szavaltam... Színpadon is. A forradalom évéig többnyire április 4-én és november 7-én. 1957-ben március 15-én kellett verset mondanom az iskolában. Petőfitől. Az iskolánkba nem sokkal azelőtt áthelyezett, alig ismert úttörővezető tanárnak kerekpereg kijelenttem: vörös nyakkendőben nem szavalok. Se a nemzeti ünnepen... Se máskor... Előbb fenyegetett, aztán kérlett... Végül megátalkodottságomtól döbbenet feladta. „Szavalj, ahogy akarsz! Csak menj már...” – taszított az alkalmi iskolai színpad függönye elé, így vetve véget az ünneplő közönség egyre kínosabb várakozásának. Mintha csupafehér sekrestyelakásunkból léptem volna ki: fehér ingben mondtam a verset.

Kovács István

Szerkesztőbizottság: **Jókai Anna** (örökös elnök),
Báger Gusztáv, Horváth Antal,
Kalász Márton, Kó Pál, Salamon Konrád,
Szakály Sándor, Vasy Géza

Újraalapító főszerkesztő: **Oláh János**

Főszerkesztő: **Jánosi Zoltán**

E-mail: janosizoltan@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7035

Főszerkesztő-helyettes: **Bíró Gergely** (próza)

E-mail: proza@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7031

MUNKATÁRSÁK

Berta Zsolt

(Magyar Napló Könyvesbolt,
Budapest, VIII. ker. József krt. 70.,
Józsefvárosi Galéria)
Mobil: (70) 421-9580
E-mail: magyarnaplokb@gmail.com

Bolla Eszter (szerkesztő)

E-mail: bollaeszter@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 410-3962

Bornemissza Ádám (tördelőszerkesztő)

Cech Vilmosné (gazdasági ügyintéző)

Kondor Péter (szerkesztő)

E-mail: kondorpeterjanos@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 410-3417

Mórocz Gábor (Könyvszemle, tanulmány)

E-mail: moroczgaborm@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 410-3192

Nemes Attila (Nyitott Műhely, marketing)

E-mail: nemesattila@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 421-7962

Parragi Zoltán (ügyintéző)

E-mail: parragizoltan@magyarnaplo.hu

Szentmártoni Anikó

(szerkesztőségi titkár, terjesztés, előfizetés)
E-mail: szentmartonia@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7030

Szentmártoni János

(ügyvezető)

E-mail: titkarsag@iroszovetseg.hu

Zsiga Kristóf (ügyvezető, könyvkiadás)

E-mail: zsigakristof@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7033

Zsille Gábor (vers)

E-mail: vers@magyarnaplo.hu

Borító: **Oláh Máttyás László**

*

A címlapon: **Zsille Gábor**
(Fotó: Czimbal Gyula)

Meg nem rendelt kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett, választborítékkal ellátott levélre válaszolunk. Mutatópéldány kérhető a szerkesztőségben.

Kovács István: *Versmondás* 1

SZEMHATÁR

Kiss Benedek: *Lamentáció* 3

Ködöböcz Gábor: *Otthon a nyelvben, otthon a versben*

Kiss Benedek világa 4

Farkas Árpád: *Furulyaszó; Hol az eső összeér a havazással* 7

Cs. Nagy Ibolya: „A lét hallgatni tanul”. *Farkas Árpád költészetéről* 8

Oláh János: *Töredékek* 13

Konrad Sutarski: *A költő küldetése – egykor és ma* 14

Konrad Sutarski: *Kiáltás hajnalban és alkonyatkor* 18

Szentmártoni János: *A legkisebb királyfi; Aranyidő, meggyfabot* 19

Kalász Márton: *Bánat; Családtörténetek* 21

Németh András: *A készület könyve. Kalász Márton Ki olvas éjszaka verset?*

cimű kötetéről 22

Kovács István: *Lehetőség* 25

Koncsek József: *A fedezettő mester* 26

Végh Attila: *Sanzon* 28

Újjászületés 29

Fekete J. József: *Költői leltár. Interjú Csík Mónikával* 30

Péntek Imre: *A csillagász* 32

Rónai-Balázs Zoltán: *Éji 1.; A műhelyudvaron; Éji 2.* 33

Berta Zsolt: *Tetkó* 34

Filip Tamás: *Esti mese; Kagylók, levelek, dallamok; Portré* 39

Oberczián Géza: *Áramlás* 40

Fecske Csaba: *Kicsordulsz belőlem; Angyal; Egynyári vers* 43

Burns Katalin: *Eljutni Szultánabádig* 44

Kenéz Ferenc: *Tükörvilágok* 48

Árkossy István: *Az álom bronzból van. Rozsnyay Béla művészetéről* 49

Zsille Gábor: *Felvilágosult hagyomány* 53

NYITOTT MŰHELY

Székelyhidi Zsolt: *Realisztikus öröklét*

Beszélgetés Zsille Gábor költővel 53

KÖNYVSZEMLE

Tóth Gábor: *A „kiszakadás” poétikája*

Bartus-Dobosi László: Kalász Márton 62

Türjei Zoltán: *Vissza az égbe*

Filip Tamás: Tejút nappal 64

Diószegi Szabó Pál: „*kéne most a komoly ének...*”

Lövétei László László: Alkalmi 65

Simon Adri: *Kulcs a zárhoz*

Varga Melinda: Sem a férjben, sem a tájban 66

Aniszi Kálmán: *Váradai üzenet*

Lipcsei Márta: Fénygyökerek 67

Zsille Gábor: *Tíz költő kórusa*

Bella István-díjasok antológiája 69

Szerzőink 70

Lapszámunkat Rozsnyay Béla szobrászművész, ékszerkészítő alkotásainak reprodukcióival illusztráltuk, a felvételeket Széll-Balogh Mihály készítette.

Örömmel tudatjuk, hogy szerzőink közül idén, március 15-e alkalmából **Sára Sándor** filmrendező, operatőr Kossuth-nagydíjban, **Faragó Laura** énekművész, népdalénekes, **Farkas Árpád** költő, író és **Kiss Benedek** költő Kossuth-díjban részesült, **Ekler Andrea** irodalomtörténész, **Faludi Ádám** költő, író, **Karácsonyi Zsolt** költő, műfordító, **Kelemen Lajos** költő, író és **Lezsák Sándor** költő, drámaíró József Attila-díjat kapott, **Árkossy István** festőművész, **Pintér Lajos** költő és **Szárász Miklós György** író átvehette a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét, **Reisinger Attila** író pedig a Magyar Ezüst Érdemkeresztet. Árkossy Istvánt egyúttal az EMKE is kitüntette a Szolnay Sándor-díjjal. Gratulálunk a szerzőinknek és minden kitüntetettnek!

KISS BENEDEK

Lamentáció

Hogy ózdkodtam a nyanyáktól-tatáktól egykor,
 akik aszott fogaikkal és
 aszott lélekkel az életükért szipákkoltak!
 Kevés volt az olyan, mint nagybátyám,
 ki végigverekedett két háborút,
 majd egy fullasztó nyári estén
 kért egy kovászosuborkát, dunnák közé
 bútt, és annyit mondott még, hogy:
 Anyjukom, de hosszú volt ez az élet!
 Ez igen. Befelé fordult, és kisóhajította lelkét.
 S azt veszem észre,
 nekem is bármennyire hosszúra nyúlt,
 én csak riszállok, magamat sajnáltatva,
 pedig nincs szükségem a sajnálatra,
 nincsen szükségem
 mentegetőzésre – sorsomat magam választottam,
 s nem tudok betelni az élet
 végtelenségével.
 Szó se essék most testi és lelki
 traumákról.

*

Ó, édesanyám, aki már nem vagy,
 te tudod-e, hogy hol voltam, mielőtt
 méhedben voltam?
 Ó, édesanyám, tudom-e én, hogy
 te merre kószáltál el az égi világban?
 S ükök és ősök, akiktől szemet, orrot,
 loboncos haját örököltem,
 ti merre legelésztek az istenség mezején?
 Sírotokat sem tudom, de érzem
 lényetektől a sugallatot.
 Ó, én nyelvem, te kiválasztott és
 ködökbe bűvő – hány ezer év hömbörget
 az ázsiai pusztákról ide, a Kárpát-
 -medencébe, hogy ilyen puhán, kifinomultan
 és Isten számára is érthető módon
 dadogod tévelygésed és célt találásod
 a közlésvágy rejtelmes és felmagasztosuló
 szakadékaiban?
 Mire meglelem a választ, ikrás nyelvem fölött
 remélem, még csikók nyihorásznak
 s gyermekek, köztük az én
 magvaim, és úgy dicsérik az Istent,
 hogy nem csak neve – lényege legyen áldott!
 S lényege: az emberi szív és szellem.

*

Hogy tudtam én örülni egykor
 mézeskenyérnek, diónak, cseresznyének,
 s most, lám, bortól izzamos a szám,
 s a hajnal is cigarettáimat szívja.
 Mit is tettem én,
 mit is tettem úgy igazából,
 hogy így rám feketedett az este?
 Mit is akartam? Nem kevesebbet –
 a világ szikjét szerettem volna termővé
 virágoztatni.
 De hát már a jó föld is teher
 az öregembernek, s öregemberrel van
 teli a kontinens.
 Jönnek majd erős vállú, villogó fogú
 telepések, meg se orrintják, csak
 tépik virágát. S az ekék, az acélfogak
 felszaggatják a régi gyökereket.
 Terem majd akkor is a föld, kizsigereelve,
 de mi fölballaghatunk a magunk havas,
 magas hegyére – Torjai-barlangot keresve.

*

Édesanyám, nem perdült a rokka –
 vagyis mit mondok: bicskám ahány
 lány nevét szemezte be a fák kérgébe,
 mind csak mohosodott, meg egy se fogta.
 Pedig voltam volt olyan legény,
 ki nem kapott más kenyeren!
 Fiatalságom szerelmi kábulatban telt el,
 s bár még kezét se fogtam,
 százszor meghaltam érte.
 Aztán, mint kiismerhetetlen villámcsapás,
 jött egy, az egyetlenegy!
 Ő nem kérdezett, csak adott, adott,
 s észre se vettem: szép tükör-arca nélküli
 már nem is létezhetek.
 S ajándékai megszámlálhatatlanok voltak,
 legaranylább köztük talán: a bizalom.
 Fejedelmi széket kreált
 a szükségéből számomra.
 Minden bizonytalanságok között
 ő lett a bizonyosság.

Szeretném, ha úgy halhatnánk
 meg, ha már testünk-lelkünk meg kellek
 adni, mint a legendabeli Filemon
 és Baucis. De erről ennyit
 – életre születünk!

KÖDÖBÖCZ GÁBOR
**Otthon a nyelvben,
 otthon a versben**
 Kiss Benedek világa

Kiss Benedek világában valóság és fikció, élet és költészet szerves egységében, látomás és realitás oszcilláló szintézisében születik meg a történelmi és köznapiságok plasztikus poézise. Miközben a költő életéből alkot költészetet, a költészetéből hoz létre egy másik életet. S teszi ezt olyan finom nyelvi strukturáltsággal és szemantikai leleménnyel, hogy a verseket alkotó emlékterekben és időrétegekben a story és a history tökéletes egyidejűsége és hiánytalan komplementaritása valósul meg.

A sokak tudatában par excellence költőként élő Kiss Benedek költészetének talán legszembeötlőbb jegye a hagyományos módon felfogott szépség. A folklór inspirációjú, archaikus hagyományban gyökerező szépségfelfogás és a belőle kinövő szépségkultusz Kiss Benedek lírájában – lévén ő lét- és fényserelmes költő – elsősorban és mindenekelőtt az életszépséget, a természeti és természetes szépséget jelenti. *Gazdátlan évszak* (1970) című bemutatkozó kötetétől a *Lombjukat a fák elejtik* (2014) című legutóbbi kötetéig szinte parttalanul sorjáznak az asszociációs bázisként és meditációs objektumként is szolgáló szépségforrások, szépségtárgyak, amelyek áhítattal, csodálattal, rajongó lelkesültséggel, mámoros életimádatokkal, kontemplatív gyönyörűséggel töltik el a szépséggel betelni sohasem tudó költőt. Az Isten által teremtetett világ – a természeti és természetes létezés apoteózisaként – így lesz egyetlen nagy szépséglettár, a panteisztikus ragyogással és pannon derűvel átkellesített személyes létezés pedig a szépségtől meg-részegült költő dalos, elégikus, himnikus kedélyének táplálója, megannyi boldog-szomorú ének záloga.

Kiss Benedek tizennyolc évet töltött a Bács-Kiskun megyéhez tartozó tájhazában, a hajdanán Petőfinek is otthon adó Kiskunságban. A költő bölcsőhely általi meghatározottsága több emlékezetes szépségű versében kap hangot. Az egzisztenciális érvényű költemények egyik remekbe szabott darabja az *Utak keresztje* című ikonikus-szimbolikus hitvallás. Hogy Kiss Be-

nedek alföldi ember, hogy minden idegszálával alföldiül érez és gondolkodik, talán ebben a bizvást címerversnek nevezhető alkotásban nyilvánul meg a legszembeötlőbb módon. Minthogy az *Utak keresztje* poétafestői és festőpoétai kvalitásokkal bíró költője nemcsak mondja, hanem mutatja is a verset, a tájban megjelenő kereszt egyszersmind a keresztrefeszített tájat is érzékeltetni képes.

Kiss Benedek költészetében feltűnő gyakorisággal és kivételes képgazdagsággal jelenik meg a természet. Természetközeli szemléletét a kötetcímek is hűen tükrözik: *Gazdátlan évszak; Március perzselt mezőin; A havazás mögött; Nyáresti delírium; Októberi tücskök; Csiga, csiga, facsiga; Dimbes-dombos-madaras; Nap-hal-nap; Négy évszak; Színek vándorlása; Fénnyel, füttyel*. A szövegkorpusz szimultán olvasása azzal a tanulással szolgál, hogy az állandó szemléleti elemek (ég, föld, Nap, Hold, csillag, évszakok és a hozzájuk kapcsolódó képzetkörök) a világképépítésben és a szemantikumképzésben is kulcsfontosságú szerepet töltenek be. Másképpen fogalmazva: az értékjelképek a költő értéktudatát fejezik ki. A lírai alany létérzékelése és értékvilága szempontjából különösen hangsúlyos a tavasz és az asszociatív ki-kelethez társítható valóságelemek (fény, fa, fű, virág, eső, madár, csikó, zápor, szél, zivatar, bimbó, ág, lomb) ismétlődő szerepeltetése.

A természetközeli létezés mellett kezdettől fogva azonos súllyal van jelen a közösségi-nemzeti horizontban gondolkodó, a magyarság sorsproblémáit személyes gondként megélt, váteszi típusú költőiség. A félidei mérlegként és költői programként olvasható *Számvetés-féle, félúton* a rész–egész viszonyt az egyén, a nemzeti közösség és az emberiség relációjában, kölcsönös feltételezettségében és összetartozásában gondolja el. „Vagyok / rész: / tizenöt-milliomodja / egy tábla taposott lenvetésnek – / fájtam mégis / mint az egész, / sajogtam magamban / az Egészet.”

A *Gazdátlan évszaktól* (1970) a *Havazás mögöttig* (2000) tartó három évtizedben Kiss Benedeknek átlagosan ötvenként jelent meg egy-egy kötete. Ehhez képest az ezredváltó években szembeötlő változás következik be, hiszen – afféle versszüretként – szokatlanul gyorsan követik egymást a verstermés relatív növekedését és a költői pálya kiteljesedését reprezentáló kötetek. A *Nyáresti delírium* (2003); az *Októberi tücskök* (2005); a *Szomorún és boldogan* (2007); az *Apokrif litánia* (2009) líratörténeti szempontból is

Ezzel az írással köszöntjük Kiss Benedeket abból az alkalomból, hogy 2018. március 15-én Kossuth-díjjal tüntették ki.

imponáló sorozata mindenekelőtt azt példázza, hogy az őszikék időszakába érkezett Kiss Benedek „a magyar költészet élő klasszikusává nőtte ki magát.”²

A *Nyáresti delírium* bölcséleti sugallatokkal telített, ám egészében derűt, oldottságot, életörömet és játékos könnyedséget sugárzó kötet. A kantianus szellemiséggel érintkező, kötetcímadó *Nyáresti delírium* mint Kiss Benedek ecce homo-ja igazi mestermű, a művészi ihlet egyszeri titka. Egyszersmind újbóli bizonyosága annak, hogy a művészet az életre való rálátás, egy őseredeti minta szerinti cselekvés, amelynek minden ága, így a költészet is gyógyító erejű.

A különleges műgonddal megformált alkotás a költő egyre inkább klasszicizálódó lírájának kiemelkedő darabja. Ez a művészi kiteljesedés felé mutató, szintéziselvű költemény az élményköltészet attitűdjét a létköltészet szemléletformáival kapcsolja össze. Az értékteremtő magány kontemplatív csöndjében ekként jöhet létre a véges és végtelen, a személyes és egyetemes találkozásának csöppnyi öröklétet „kigyöngyöző” harmóniája. A vers belső terében (az imagináció közegében) a tények is képzetek, s a képzetek is tények. Végző soron – amint a Babitsról érkező Tandori írja – „a megkötött dolgok szabad lebegése és a szabad dolgok lebegő megkötése”³ jelentheti a *Nyáresti delírium* poétikai lényegét.

A korábbi és újabb verseket egyberostáló *Októberi tücskök* (2005) darabjaiban Kiss Benedek a teremtényi tudat aláztatával fordul az Úrhoz. A egymás után sorjázó versek (*Isten csavargója; Húsvét Szent György-hegyen; Én Istenem!*) a korábbi ambivalenciákon fölülemelkedő, már-már harmonikusnak tetsző kapcsolatra utalnak.

A Fennvalóval folytatott párbeszéd keresetlenül egyszerű stilizáltsággal, áttetsző formarend és letisztult gondolatosság jegyében szólal meg az *Isten csavargója* című emblemikus költeményben. „Ahogy / kutyám / elcsavarog, / Istenem, / én gyarló / csámborgód vagyok. // Nappalok, / éjszakák / bozotosában / kajtathatsz, / kutathatsz, / járhatasz utánam. // Magamat / megvallom / mindenkinek, / csaholjanak / vagy / szeressenek. // Nálad kötök ki / megadón / vagy sértetlen. / Megadón vagy sértetlen / te ítélezz, Uram, / feleltem!”

2 CSONTOS János: *Isten csavargója. Gondolatok Jánosi Antal Kiss Benedek-portréfilmje kapcsán*, Magyar Napló, 2013. március, 49.

3 TANDORI Dezső: *Tárgy vagy ürügy?* = Uő: *Az erősebb lét közelében*, Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1981, 26.

Kiss Benedek életében és költészetében meghatározó súllyal van jelen a szőlő és a bor. A kötet talán legfőbb újdonságot képviselő ciklusában (*Szép magyar boroknak dicséreti*) nemcsak az életszentség keretét szolgál, hanem a pannon derű, az életszépség és szakralitás lényegi tartalmait is árnyalatos képi gazdagsággal fejezi ki. A lírai alany kilenc remekbe szabott költeménnyel magasztalja a különféle tájegységek reprezentatív borait.

A költő cikluskezdő darabjában a *Szentgyörgy-hegyi Olaszrizling* apoteózisát adja. A harminc sornyi bordicséret az Isten által teremtett világ legfőbb csodáját a bor misztériumában véli felismerni. Azon belül is a tüzes olaszrizlingben, amelyet „Szentgyörgy-hegy első bora”-ként aposztrofál a szerző. A pannon derű a verszárlatban kozmikus bukolikával egészül ki, a boros öröm pedig – metafizikai távlatban feltétlenül – az időtlen mámor esélyét kínálja. A pragmatikai kontextus és a versbéli előzmények ismeretében mélységesen motivált, hogy a lírai alany „úgy nézi szemközti fényeidet, Badacsony, / mint aki e tájat immár / el sose hagyja, / mint aki öröklön, / s öröklön mámorban él.” Alighanem a mozarti derűvel megkomponált, minden ízében istenközelséget sugalló, szívet-lelket gyönyörködtető partitúrában rejlik e vers hatásmechanizmusának legfőbb titka.

Kiss Benedek kvalitásait mutatja az is, hogy Tokaj legendás aranyáról alighanem ő írta minden idők legszebb költeményét. A *Tokaji aszú* a boros tematikájú vonulat legragyogóbb ékköve és abszolút viszonyítási pontja. Az evangéliumi esztétika és modern bukolika szerves egységét példázó harmincnégy soros kompozíció az utóbbi évek egyik legfigyelemreméltóbb borapoteózisa. A kitüntetett szöveghelyek nemcsak tagolják a művet, de öt alkalommal árnyalják, s teszik teljesebbé a borlegenda tokaji aszúról alkotott képünket. Először rögtön a vers kezdetén („Folyékony aranyrögökként gördülő / magyar könny!”), majd pár sorral lentebb („Pápák, császárok serlegeiben égő / foghatatlan nedű”), aztán egy különösen archimédeszi pozícióban („Édes hazám, / te gyönyörödsz ki ezt a csodát”), utána egy aranymetszésre valló helyzetben („Ünnepek remegő kézzel csurgatott bora”), végül pedig a verszárlathoz közelítve („Mert nem bor ez csak, hanem jelkép”).

A költővel készült interjúk is azt támasztják alá, hogy a világban való eligazodás, a létben való otthonosság a belső béke és a külső harmónia nélkül egyáltalán nem lehetséges. *A Szomorún és boldogan*

(2007) versuniverzuma is ezt a meggyőződést erősíti bennünk. A leginkább művészetfilozófiai érvénnyel bíró és legegységesebb dimenziókban mozgó költemény kétségkívül a kötet címadó vers. A *Szomorún és boldogan* a XX. századi szakrális költészet legjavához kapcsolódva fejezi ki a vendéglét talányos-tragikus misztériumát, s az evilági tapasztalat metafizikai távlatból fölsejlt mélyebb és teljesebb értelmét. Az elhívás útján járó lélek az Isten által megszentelt világ sokféle gazdagságát, megannyi örömét és szenvedését klasszicizált nyugalomú, vallomásos alakzatokban emeli katartikus erejű, sugárzó szépségű poézissé: „Világod láttam / portól / a csillagokig, / láttam: / egy emberben / ezer lakik, / s minden egy ember / mégis / egy ember, / keresztekkel verve / és kegyelemmel. [...] Gazdag létemért / áldlak, / Uram / áldalak / szomorún / és boldogan”.

Az *Apokrif litánia* (2009) három ciklusát tematikailag a történelem, a magyarság, Isten, a kötődések, a szerelem és a létösszegző számvetés határozza meg. A lírai alany egyre súlyosbodó betegsége, végállapotnak gondolt elesettsége magyarázhatja, hogy a kötet a poétikai és világképi szintézis jegyeit hordozza, akárha testamentumot vennénk kézbe. A művek jellegzetes partitúrája és poétikai kódja (a liturgikus, lamentáló, litániázó eljárás gyakorisága) ezt a benyomást még jobban fölerősíti.

Az utóbbi történetek ismeretében olybá tűnik, hogy – nomen est omen – Kiss Benedeket igencsak szeretheti az Úr. Megengedte neki, hogy megjelentesse saját kezűleg egyberostált életmű-gyűjteményét (*Utak keresztje – összegyűjtött versek*, 2010), majd azt is, hogy a sikeres orvosi beavatkozás (főércsere-műtét) nyomán született versekben mondjon köszönetet azért, hogy „az élet a halált is túléli” (*Így is lehet*).

Az életút-összegzésnek szánt kötet (*Napi gyász, napi vigasz*, 2012) azt példázza, hogy kortárs költő esetében véglegességről beszélni fölöttébb veszélyes. Már csak azért is, mert Kiss Benedek az a fajta költő, „akiben angyal lakik”. Kemsei Istvánt idézve: „a költő öregszik, kitartó beteg. A benne lakó angyal nem. A költő azt mondja keserűn a telefonba: – nem írok több verset. Az angyal előáll egy kötetnyivel.”⁴

A story és a history egyidejű jelenlétét megvalósító verseskönyv alapján valóban megbízható, sok-sok apró mozaikból összeálló képet alkothatunk Kiss Benedek költészetének háttérvilágáról. Az alábbi példák valóság és fikció, élet és költészet összefüggését és kölcsönös feltételezettségét támasztják alá: hat ujjal született, és tévedésből először ecettel keresztelték, majd szenteltvízzel is (*Forradás a hüvelykujjon*); minden este, illetve éjszaka kiül az ajtó előtti gangra, ahol türelmesen várja a csillagát (*Barátkozás egy csillaggal*); Szent György-hegyi szőlőjét szorító kényszerűségek miatt ki kellett vágnia (*Szőlőmet kivágom*); éjszakánként bor és cigaretta mellett, a konyhaasztalon írja a verseit (*Így is lehet*); a Kilencek költőcsoport tagjai a hetvenes években a Ménesi úton „váltották a világot”, az *Elérhetetlen föld* című legenda antológia anyaga is itt állt össze (*Hajdan, a Ménesi úton*); nagyon szíven viselte a délszláv háborút, amikor a szerb–horvát harcok során egyik magyar a másik magyart volt kénytelen megölni (*Tari Pista balladája*).

A kötetzáró pozícióban polifonikus hullámmással megszólaló hálaadó életletár (*Míg nyílik a szám*) az életöröm és elmúlástudat boldog-szomorú misztériumának ad hangot: „Nem hagylak el, életem, élet, / míg nyílik a szám, / dicsérem a Földet, / [...] Szép a virradat és szép az alkony, / jó, ha szélben pirul az arcom, / akár a gyümölcsök, / célt sem tudva, / s ha lehetne, megszületnék / újra. // Pedig a gazság / s az igazság / libikókája igencsak billeg, / ma jót eszünk és bízunk, / holnap gyász eszi szívünket, // szűrnak a percek tülevelei, / de hálát adok minden napért, / s ha jön az az óra, / sajnálkozni fogok bizony, / hogy létem burkába / csak ennyi fért.”

Kiss Benedek líravilágának irányai és erényei a lényegét illetően nemigen változtak az idők során. Verset – mintegy nyolcszázat – mindig egyazon látomás és indulat sodrában írt. Nevezetesen annak jegyében, hogy a nagy elődök erőt, hitet és elszántságot sugárzó credója („Él magyar, áll Buda még”) évszázadok múltán is eleven és megtartó erejű legyen.

4 KEMSEI István: *A költő, akiben angyal lakik. Kiss Benedek-ünnep*, Parnasszus, 2013. ősz, 19–21.

FARKAS ÁRPÁD

Furulyaszó

*Hogyha már szenderedőben a páfrányremegésű este,
felsír a havasi csendből
egy furulyaszó.*

*A harmat ezüst csapágyain siklik alá a tájra,
s jászolnyi falvak egén
báránka béget, nyerít egy ló.*

*Legelik szépen a vékonyka vacsorák füstjét,
s cinterem-csendes emberek álmát
zihálják szét.*

*Csak almavirág ha csendül
a kihűlő falvak kertjeiből,
s törékeny fényét
messzi városokig
fújja a furulyaszó.*

*Már csak e dallam, e pentaton ének,
mi éltet. Arcot archoz szorít.
Föl-földerengéssel félti a föld
almavirág-törékeny
értékeit.*

Hol az eső összeér a havazással

*E monoton esőben esdekelve
hány ezer éve csörtetek nyomotokban?
Telebeszéltem már a földet riadozó
állatokkal, hogy ti ne féljetek;
didergő erdőkkel, hogy megmelegedjete,
s a fogalmak felhagyott tisztásain,
mögöttünk messze,
már hiába harsan fel zölden a fű –
ó, hány ezer éve csörtetünk e monoton zokogásban,
az éj szemöldje alatt?
Félrehajtogatjátok, lám, magatok előtt
az eső szárait,
visszacsap arcomba élük, hidegük.
Miféle menetelés ez,
miféle mágia,
hogy nem vághatok magamnak új csapást,
mielőtt elérnök azt a kort,
hol az eső összeér a havazással,
s tejfehér ködökben úsznak el
álmodott kontinenseim,
s fehérré havazva be őket
én is örökre
elalszom –*

Cs. NAGY IBOLYA
„A lét hallgatni tanul”

Farkas Árpád költészetéről

Az irodalomtörténet a Forrás második nemzedékének nevezi a romániai magyar literatúrában az 1960-as évek második felében induló alkotói csoportosulást: a nemzedéki voltot elsősorban a közös antológiabeli szereplésre (*Vitorlaének*), a csoport megnevezését az őket megjelentető könyvsorozat sorozatcímére alapozva. A generációbeli fiatal költők, írók közül többben, Farkas Árpád is, a kolozsvári egyetem bölcsészkarán tanultak, s az egyetemi évek szellemi izgalmai, viták, együttlétek, találkozások, a nevelődés intellektuális lehetőségei, a hasonló gondolkodású, hasonló egzisztenciális, származási hátterű emberek közösségei – vallomásaik szerint – ambíciónövelő, hiterősítő háttérként formáltak-alakították világbirtokló szemléletüket. Jelentkezésük szinkronban volt a magyarországi Kilencek – zömmel ugyancsak egyetemi kötődésű tagjainak – antológiabeli föllépésével, többükhöz baráti-szakmai rokonszenv fűzte, fűzi Farkas Árpádot. S egy Korunk-beli interjúban a számára példaadó további költő-író elődök névsorát is fölemlíti, kiemelve Csoóri Sándort, Kányádi Sándort, Sütő Andrást: utóbbiak valósították meg a legtöbbet abból, amit Farkas Árpád maga is elérni szeretne, mondja. A vallomásban kijelöli az európai s a világlíra számára meghatározó alakjait, egyúttal a maga költői arcképének jellegadó vonásait is fölvázolva: „Szeretem a fasizmus korának visszavonulásban-építkező elzárkózóit; ha úgy tetszik: hermetikussait: Ungarettit, Eliotot, Montalét, Frénaud-t (a tárgyiasult magányba élet-lehelőt), Guillevic-et és Saint John Perse-t, perse! De az én mai költőim négerék, kikért Párizstól Chicagóig a haladó szellemű ifjúság suttogva izzik. A saját népük baját nyíltan megvallók, s az egyetemesség színe előtt jelentkezők az én dühös költőim, kik tekintessenek versformakezelés végett szélsőséges szürrealistáknak (mint Césaire Aimé), vagy euréperkedőknek (mint Sédar Senghor), egyről beszélnek, egyet mondanak az érdeklődő világ nagy-nagy odafigyelése közepette –; élethelyzetük sajátosságának méltóságát vigyázzván.”

Ezzel az írással köszöntjük Farkas Árpádot abból az alkalomból, hogy 2018. március 15-én Kossuth-díjjal tüntették ki.

Farkas Árpád 1968-ban, huszonnégy éves korában debütál első kötetével, a *Másnapos ének*kel. A költőnek a *Vitorlaének*-beli versei alapján már látható – József Attila, Nagy László hatását is jelző – valóság-érzékenysége, érzelmi fogékonysága; vállalt indulatai, népközelsége, szenvedélye, a kinyilvánított perszonalitás úgy válnak hangsúlyosabbakká a kötetben, hogy fölerősítik az önelvűség költői karakterjegeit is. Az értéktelítődés és az értékvesztés (Cs. Gyimesi Éva), tehát az önazonosság-kép kialakulásának nyereségeit és lelki deficitjeit önreflexív módon, egyedül óhajtja – már a kiválás, az elkülönülés, a költői személyiség önállósulásának jeleként is – versre váltható tudássá alakítani. Az identitásörzés kettős irányultsága figyelhető meg a versekben: nemzeti és személyiségi önazonosság-igényt jeleznek. A *Másnapos ének* két első verse már alapvetésként mutatja a költői szemlélet meghatározó vonásait: a költői programmá emelt közösségi-plebejus életelvet (*Apáink arcán*), és azt az emberi életreményt (*Húszévesen*), amely a hit megbicsakló vaksága nélkül is képes az életszépsegek meglátására, s bízik a költészet életformáló erejében, a költői akaraterőben, a személyiség önvédelmi erejében. A *Húszévesen* másfélnyi kezdő sora („Panyókára vetett kabáttal / jöttem közetek”) a világbirtokló akarat metaforahordozó, kultikus képévé válik: gyakran idézik a kritikák is – mint a lírai térfoglalás, a lét versbe írásának heves, mohó kinyilvánítását. A költői önépítés stációi jelennek meg a *Nagyapám sírjánál* című versben is: a valóság ambivalenciája megteremti a visszahúzó, a hitet sorvasztó csönddel, a lélektápláló szülőföld léleksorvasztó akaratlanságával szembeni költői mozdulatok, a bensőben égő álmok „harsányságát”, izzását (*Ne higgy...*). A *Csak csend ne legyen* is erre az ambivalenciára utal. A *hív* és a *taszít* távlatainak ütköztetése azonban nem töri részekre a világot, Farkas Árpád nem beszél metafizikai-egzisztenciális kivetettségről, az ő látásmódja szerint a szülőföld tapintható, empirikus valósága és a költői látomás univerzális tágassága összeér, egymáshoz kapcsolható, egymásra rezonáló egység: a költő az én fölépítésének, a személyiség felszabadulásának és a kivívható szabadságának csak ezt az útját fogadja el. Nem annyira a „szülőföld és a nagyvilág” találkozásának lelkesültsége (Cs. Gyimesi) az ekkori Farkas-líra jellemző vonása, sokkal inkább e két világ együttes megírhatóságának költői, alkotói öröme.

A szerepéhségnek, a feladatvágynak a példája a kötet címadó *Másnapos ének* is, amely az alapképet

etikai értéktöbblettel dúsító szimbolikája révén nemzedéki intelm (emlékeztető) is. A *Köszörű-időben* a helyét kereső-foglaló nemzedék „vinnyogó-nyüszítő” szóéhsége, a *megkötöttség* elleni lázas küzdelem. Az *Apáink arcán*, az életmű egyik leg-szebb verseként számon tartott költemény, a kevert rímelésű, szabálytalan szótag-számú sorok lüktetésében a szülőföldre, az őshöz, a megtartó erőt nyújtó hagyományhoz kötő bizonyosság megvállása. Az úrig szálló fiúk, a vad, viháncoló csikók, a bartóki szarvassá változott fiúk hasonmásaiként nem távolodhatnak el úgy a múltjuktól, hogy közben ne kapaszkodnának mégis abba. A vers finom intelme, a megkettőzött „fiúk, fiúk”, a szelíd, alanyi, önmagára is mutató feddés, hogy a vad szelekben, a világfelfedező bűvületben eltévedő vágatás le ne rombolja a visszatérés lehetőségét, föl ne sértse mindannyiuk otthonát, múltját, el ne feledje közösségének sorsát, szelidségében is határozott felszólítássá válik: „Csak lábujjhegyen, hal-kan! / apáink hűlő, drága arcán járunk”.

A *Másnapos ének* ezen eszme átélésének, az átélés változatainak a könyve. Erőteljes tematikai vonulata a küzdelem heve, de a küzdelem árnyalatai, lelki képlete, meg a vívódó költő is: s líratárgyként a vívódás maga.

Az 1971-ben megjelent második verseskötvényben, a *Jegenyekörben* már nem a költői hevület öntanúsítása, a bár lobogó-lendületos önküzdelem megmutatása Farkas Árpád elsődleges célja. Szándéka: „bátorító krónikása lenni az életerő minden körülmények közti továbbműködésének”. Mert, vallja, valódi poézis csak akkor születhet, ha a költő a „zömben él”, együtt borul és vidul „közössége mindennapjaival”, annak eleven lelkiismeretévé válik, „emelvén”, ha kell, „ostort is reá”, s nem tereli el a figyelmet „soha az együtt való küzdés feladatairól” látványos és magányos portyákkal. Tévednek, mondja, akik ezt a váteszmodellel azonosítják, s Petőfire hivatkoznak: holott Petőfi is mindig a „tömegek mélyéről” tört fel, amit képviselt, velük együtt képviselte. Lírai alapélményként tehát egyfajta társadalmi közérzetet, benne, értelemszerűen, a maga romló, másként szólva: erősen racionalizálódó közérzetét is versbe emeli.

Ezüst hajdász és gyűrű, 1993

Az önvizsgálat józansága mellett itt a lázadás metaforizációja a másik, s a hagyományokra épülő, azokat őrző, de lassan el is veszejtő paraszti-népi világ tárgyias-epikus megidézése, a szeretettől fűtött vonzalom, a „mégis-kötődés” a kötet egyik újabb hangsúlyos tematikai vonulata. Utóbbi annak az erőteljes hangú szülőföldrőlirának a folytatásaként, amely Farkas Árpád teljes életművét a kezdetektől végigkíséri. A költő barát, Nagy Gáspár szerint: „Hiszen a kisebbségi lét egyetlen és végső gravitációs pontja csupán a szülőföld lehet”. Összefoglaló költeménye, a *Körösi Csoma Sándor* szerepversbe bűjtatottan is egyértelmű értékszimbóluma az élménykörnek: a vers a „fanyar fickó”, a „füles sapkában, kopott nagykabátban” kórdorgó, de mindenét az ügyért, az álomért áldozó költő felstilizált, erős szereptudatú képe. Összhatásában a vers szerelmes szülőföldvallomás is: Farkas Árpád, a verskezdő villoni tónust feledve, „krumpliföldek, rétek, karcsú fák” sajjó emlékének rabjaként

mondhatja: „Töri szívemet, s szívem is a népet, / mely annyit bolyongott vélem – s otthon lelt hazát”. A *Jegyenekör* közérzet-verseiben, énvizsgáló költeményeiben – néhány kivétellel – rendre megjelenik az önábrázoló, virtuális ütközet. A személyiség belső küzdelmének tétje, hogy elmondható-e az otthon-haza baja, öröme, hogy a nyájtól „elbitangolt” fiú (*Idegenben*) képes-e őrizni magában, képes-e beszélni róla, soha meg nem tagadva, ezt a hazát, amely mindennek: a nép és az egyén otthonérzetének minden gátoltsága, egymást maró (testvéri és baráti) indulatok ellenére: haza. A címadó *Jegyenekör*ben a *jegyenék* mint a költőt körbefogó, őt nem eresztő örök ennek a fojtó szeretetnek a jelképei, az *alkohol-láng* a vergődő lélek menekülési kísérletét, önsorsrontó bűnét szimbolizálhatja, s a bezártságképzetet feloldó, a kitörést szimbolizáló mozzanat, amely egyszerre a felszárnyalás képzetét is megteremti, s együtt, szimultán láthatjuk a kötődés és a menekülés, a visszahúzás és a szárnyalás absztrakcióját: a mélyben élőket képviselő, értük felszálló füst.

A személetben végbemenő mítoszvesztés szükségképpen velejárója a szemléletben megmutatkozó tapasztalati értéktobblet. Nem fogalmi szinten kifejtett lázadás-tematikáról van szó, hanem az élmény absztrakciójáról (*Kocsmafüst, Ürügyek fogytán, Zsoltár, Háziállatok, Táboríták, Parasztháborúk, Az utolsó bányaló*). Az *Avaron* (Reményik Sándor 1927-es *Avarban* című versére utalva) a *mindennek ellenére érdemes* emberi pozícióját sugalmazza, magatartásmintát mutat fel. A költemény a „tántoríthatatlan vállalás tételes mintaverse”, az „illúziótlanul személyessé szűrődött hajlíthatatlan ethosz” felmutatója (Bertha Zoltán); a „tudatosodott, kitágult”, a „mítosztalanított, de nem kevésbé elszánt, teljes életet kívánó felelősség” szólal meg benne (Kántor Lajos); az egész versvilágon „átsüt az erőtudat”, felesel egymással az erő, a dinamizmus és a „csonkítottság” fájdalma (Görömbei András). A *Mikor az öregemberek mosakodnak* című versben a mosakodás rítusának pontos, részletező, bensőséges tónusú, érzelemdús leírása a szövegkezdő „század” s a zárlat „Huszadik Század” szavaival egy körülhatárolt fogalmi és időkeretbe záródik: az öregemberek pedig ennek a hangsúlyozott, traumatikus századnak az alakjai, életük nyomorúsága ennek a századnak a vétke, s éterizálódó alakjukban egy évszázad mosná magáról, ha lehetséges volna, önnön szennyét, piszkát.

A könyvet az a két kritikus is nagyra értékeli, akikre Farkas Árpád a legtöbbször hivatkozik. Egyikük, Görömbei András is kiemelkedőnek véli a *Jegyenekört*, a költői forma az empirikus látvány érzékettségével hat, mondja, de jelentésében, sugallataiban igen sűrű, a látványtól a gondolatiságig emeli a verseket. Az elemző gondolatiság gazdagon szövö át a morális és indulati verselemeket. A személyiség lehetőségei, a történelmi és társadalmi tapasztalatok, a szabadság- és tisztaságvágy változatlanul létező igényével ütköznek, a realitások szembesülnek a „korai lobogással”, ezáltal drámai karakterűvé válik Farkas Árpád lírája. Másikuk, Kis Pintér Imre szerint a *Másnapos ének* költőjének itt hovatovább már a reményre, a hitre épülő költőtartás legitimációjáért is meg kell küzdenie. De főképp azzal a tapasztalásból formálódó tudással szembesül a poéta, véli, hogy a cselekvés hite egyre nehezebben egyeztethető össze a költői cselekvés lehetőségeivel. A világ megírhatóságának lelkesültsége a megírhatatlanság kényszerűségével is szembesül. A *Jegyenekör* ezért elsősorban az illúziókkal való leszámolás könyve, ezt Gálfalvi Zsolt 1971-es, alapos kritikájában úgy írja: „az elveszett illúziók fejlődésregénye”.

Élményköreinek összetettségét, változatosságát, tematikai gazdagságát tekintve a *Jegyenekör* a legárnyaltabb, legsokszínűbb kötete Farkas Árpádnak. Mert az illúziók elvesztése, írta s idéztük Gálfalvi Zsoltot, „nem csömörhöz és ürességhez vezet”, hanem józansághoz, racionalitáshoz, meg belső izzáshoz, a költőben kialakult, „elkötelező eszményeknek nevezhető belső” bizonyosságoktól elválaszthatatlanul. A *Jegyenekör* című verseskötetben a „józanság szenvedélye” munkál.

1979-ben jelenik meg a költő harmadik verseskönyve, az *Alagutak a hóban*. E verseskönyvének a legegyszerűbben, de valóság híven megfogalmazható üzenete: az életünkről mindenekelőtt! Fájdalmas ráismeréseken, hitvesztésen, csalódásokon növekvő-hízó, szorító-ölelő, de „dübörgő halántékkal” is vallott szeretet, kapcsolat ez, s változatlan intenzitású: Farkas Árpád egész költészetének legmarkánsabb, kikezdhethetetlen szemléleti rétegéről beszélünk. „Türemlenék fojtó öleléséből mennybe”, mondja, mégis sorstörvényként éli meg és fogadja el, hogy költői feladata a szülőföld mikrokozmoszának, közössége lét-helyzetének versbe, artisztikumba mentése. Olyan alkotói ráismerés ez, amellyel korai költészetétől fogva szembenézett, de amely immár véglegesnek tekintett, benső döntés. S amelynek természetszerűleg

kísérő érzelme az elrendeltettség-tudat fájdalma is, valamiféle lezártág- és bezártágérzet: hogy vége a láznak, ellobbant a „piros” ifjúság; hogy nincs más költői tere a poézisének, csak amit maga birtokol, amit eseményélményként, kultúrélményként, hagyományelemként, vagyis a szülőföld adományaként megél. Határokkal szűkített tematika ez, tartalmi-formai gátjait, a kifejezhetőség határait is érzi: innen, innen is a kötet másik jellegadó tematikai-érzelmi vonulata: „a lét hallgatni tanul” keserősége. Ha a költő új verseiben Czine Mihály szerint „keserű, reménytelen sorok is kerülnek”; ha Farkas Árpádot végképp elhagyják a mítoszok, ha – olvassuk az *Alagutak a hóban* fülszövegében – önkínzóbb szavakkal szól a költő; ha a „valóságos létszituációval, az annak elviselhetetlenségével, kisserőséggel, nyomasztó-megalázó kegyetlenségével, zsarnokságával történő megütközés sorozata” a kötet; ha a versek a „belső emésztődés” tükörképei, „kínzó és végeérhetetlennek érzett emberi drámák” lenyomatai; ha Farkas Árpád a havazás belső és külső metaforájában „találja meg azt a példázatot, amellyel mai életérzését kifejezheti”; ha a kötet legerősebb szólama az önként vállalt szerep, a mandátum és a feladatteljesítői akarat egyre drámaibb összeszikkasztása, az „intellektus és az érzelmek csatája”, a hóval betömött száj állapota: abban sok életmozzanatnak van együttes szerepe. S a bizonyossággá érő felismerések, az önértékelési józanság mellett a kisebbségi magyarság közösségi és egyéni joghelyzetének folytatólagos, diktatórikus csonkítása, az egyre erősödő, megalázó kiszolgáltatottság, a tehetetlenség önértéktisztító nyomása, a tehetetlenség miatti szegénység, a tapinthatóan romló közösségi közérzet miatti keserűség mindenképpen a legjelentősebb tényezők között szerepel, ha épp nem a legerősebb ösztönzés.

A könyv versei szeizmográfként jelzik ezt a (szűkebb s tágabb) közösségi életérzést, meg a költő személyes létszemléletében is megnyilvánuló, valóban reménytelenséggel sötétített sorslátást, az egyre erősödő leszorítottság-tudatot (*A hó szaga, Alagutak a hóban*). Programos, távlatosító nagy verse, formai megoldásaiban is hangsúlyos alkotása a verseskönyvnek *A befalazott szószerk*, amelyben az epikus kezdésből, a tárgyiasan köznapi szituációból a kisebbségi magára-maradottság nyomasztó víziója teljeseedik ki. A vers egy bécsi út fölbukkanó emléke, a Stephansdom körüli térről, ahol derék bécsi „bürgerek” ülnek Kapisztrán János befalazott szószerke előtt, a semmi-

ről sem tudók, akik „rágják a bécsit”: s a tárgyias életkép az utolsó öt sortól szinte felrobban, a békeség képei a közöny és az érdektelenség példái lesznek. Mert a „békétlen” költő, a diktatúrából jött kisebbségi magyar, egyetlen, erre utaló szó nélkül a „közömbös Európa közömbös harangjai” metaforába sűríti a világ közönyét: hogy érte, értük nem szól a harang, s hogy szószerk sincs, ahonnan segítségért kiálthatnának.

Válogatott verseinek köteteiben (2002: *Erdélyi asszonyok*, 2004: *Határtátekülés*, 2012: *Válogatott versek*, 2017: *Farkas Árpád legszebb versei*), e könyvekből kiszemezgetve összeállítható egy vékonyka, új verseket tartalmazó verseskönyv, amely másféle, bár csak megvillantott színeit, tematikai szélesedését is mutatja e lírának. Például a romániai rendszerváltás forradalmi hónapjainak rövid ideig tartó lelkesültségét, ennek poézisbe épülését, vagy a költői önértelmezés, a költőtudat olykor melankóliába forduló variációit, vagy épp az immár szabad világgá rohanás kontrasztjaként a maradás olykor mitizált, dacos kinyilvánítását (*Nyitott égbolt, Gyertyák Erdélyben, Jómádárdal, Egy diólevél*). S mellettük az öregséggel szembenézni készülő ember lelki-fizikai önvizsgálatának élményköreit is fölfedezhetjük. Nem az önszánalomnak, hanem az emberi magányérzetnek, a valóságos egyedüllétnek; az élet végesség-tudatának; valamiféle értékfölmérésnek, számvetésnek gyakran fanyarul szemlélődő verseit gondoljuk e költeményeket már alig termő évtizedek esztétika-ilag is mívesre csiszolt, új poétikai megoldásokat, újfajta rímkezelést, nyugodtabb, bölcsőbb hangot, önironikus játékosságot is mutató értékeinek. Érett, letisztult lét- és önvizsgálat ez a versek többségében, mégis a nyelv új lehetőségeire ébredés (*Hol az eső összeér a havazással; A Szárnyas kövek; Békességet; Anyja elhullott hajára; Egyszer majd arcom is elkészül*).

Farkas Árpád bevallottan egy közösség részese, a közösség sorskérdéseivel küzdve aktív, cselekvő személyiség. Lírája éppen nem a kételytelenség költészete, éppen a szabadsághiányos emberi, személyes és társadalmi létszituációk, az ember szabad létezését gátló politikai-társadalmi, történelmi, illetve szellemi erőszak ellen perel. Sütő András írja: Farkas Árpád az „erdélyi nagy télben a transzszilván történelmi fagynak a gyomrából próbálta kifelé dudorászni magát meleg kis dalocskák éneklése közben”, s nincsenek „ilyen-olyan” váltásai, szellemi

áramlatokhoz igazodó kísérletei. A költői látásmód nép-közelsége a kedély legsötétebb időszakában sem változik.

Költészete esztétikai alkatában a lírai, tárgyias kisrealizmusból a látomásos-metaforikus képzetvalóságba omló, de a tapasztalati sorsélmény-elemeket, az empirikus látványt mindenkor a vers alapvető szervező egységének tekintő versvilág; intellektuális mélységei a forma finoman árnyalt, gazdag egyszerűségében is kiteljesednek. Kedveli a rövid líraformákat, a maga költői képére formált lírai zsánert, a gazdag képvilágú, erőteljes jelképességű dalt, a metaforikus életképet, nem épít nagy poétikai konstrukciókat, inkább sűrít-tömörít, versei egymásra rétegezett, egymásra vetített képzetekből épülnek föl; a materiális tartományokból, valóság szintekből vett képek „átíródnak” (Barta János) a lelki történések nyelvére, s az „átfordítás” új, szimultán képvilágot jelenít meg. Farkas Árpád jellegzetes képalkotó módszere, hogy bár a költő egymáshoz nagyon közel, mert könnyen fölfogható képzeteket von össze, a megszülető új költői kép ugyanakkor nagy metaforikus távlatokat fog át. S úgy válik fénylően mássá, gondolati-fogalmi és látványszinten is önazonossá,

autonómmá, úgy épül a képzetek közötti széles értelmezési, vizuális mező, hogy közben nem veszíti el az eredeti képek sugárzását, azok valóságillúzióját, életszerűségét sem. Ezek a metaforaépítő képek legtöbbször a természeti világ jelenségeiből, tárgyakból, máskor epikus-leíró vagy narratív életmozdulásokból válnak jelhordozóvá, s lesznek a kibomló látványjelentés erős tárgyias alapjai. Vagyis Farkas Árpád úgy építi föl a maga teremtette, autonóm, nemegyszer szürreális villódzású költői világát, hogy közben mégsem mond le a valóságtükrözés, a természetelvűség igényéről: a képek autonómiája nem öli ki a képek visszakereshető, önmagukban is teljes esztétikai értékű valóságtartalmait. Míves költő, aki életműve legjavában a szemléleti elkötelezettséget fogalmi pontossággal, csiszolt, gyakorta a népköltészet letisztult képalkotásával tudja ötvözni; a közérthetőség nem ellensége, metaforái mégis tündökletesen szárnyalóak, kép és gondolatiság, látvány és intellektus, tárgyszerűség és többszólamú eszmevilág plasztikusan simul össze műveiben. „Pontosnak lenni, nem elringani a líra ölében, lenni csak pontosnak”, vallja. Poézise szűkszavúságában is univerzális teljességkép fénylik.

Ezüst gyűrű olivinnel és gránáttal, 1990

OLÁH JÁNOS

Töredékek

Meghalni miért
ilyen nehéz,
ólomsúllyal
telik meg
a láb, a fej, a kéz.

*

Bólong az álnok
mandragóra,
s nyekk, a szíven
lőtt hegedű,
mindennek
vége lett azóta,
elhalt a szüreti
derű.

*

Ülök a kályha
előtt,
odabent pattogva
a tűz,
megzabolázott
erőd,
korlátlan misztérium,
érezem, csillagmilliár-
doktól az összejtig elűz,
kínok kínja, mit a lét
elszenvedni meg sose un.

*

Én is voltam valaki,
aki már nem vagyok,
eloldódott a semmibe
a sokk,
léetlen létű, gyökér-
telen ok.

Érthetetlen
érzelmek
sejtboga-ága
hamis térkép-
ként vetül a
világra.

*

S te látni
szeretnél,
céliránt
bolyongani
mégis,
szélütötte,
beszámítha-
tatlan
fétis.

*

Ne gondolj
soha semmire,
bátran
találj nyugtot,
ott lapul ügyis
a nyugtod
a kardsújtásnyi
halálban.

*

Halálos, elfeledett
lehü óra,
mulandóságunk
titoktalanított
létű valója,
bitófa, hurok,
kivégzés-szürke
golyó,

nyakmetsző bárd
vagy a csöndes
ágybeli béke,
kórházi fondor
a csövekre akasztott
lét töredéke,

morzsoljuk haló
ujjaink között,
ami még
vétlen agyunk
vetítövásznán
kiég,
töredék-hangok,
jajok, vélt
örömök.

*

Létlen létünk
felborzongó világa,
akik voltunk,
de már nem vagyunk,
belebukva száz
menthetetlen
vágyba,
hiába-lázzal
telik el agyunk.

*

Odalenn a város
suttog,
de cseppet sem
kiszámíthatóbban,
mint ezredéve
a gyilkos puszta,
a suttogó vadon.

KONRAD SUTARSKI

A költő küldetése – egykor és ma

Azt gondolhatnánk, hogy a XIX. századi költészet, a romantika kivételes korszak volt az irodalom történetében. Akkor alkották meg a küldetés fogalmát, amely küldetésnek a költő a hordozója, és amelyet – alkotásaival és személyiségével – ő juttat kifejezésre.

A cselekvések motorja az ember szabadságának és a másik ember szeretetének eszméjét védő szellem lett, valamint a korabeli – akkor még természetes, mert az emberiség természetes jogaival megegyező – liberális eszme, amely a társadalmi szolidaritást, az elnyomott népek függetlenségét, sőt: az általános emberi szolidaritást védte, jóllehet akkor még inkább csak az európai kontinensre szorítkozva. A költő esetében ez azt jelentette, hogy harcba kell szállnia – akár egyedül is – az emberi jogokért, a közösség javáért. A költő mintegy a nemzet, sőt: az emberiség szellemi vezére lett, aki megmutatja a közösségi cselekvések irányát, és ilyen vezérnek kezdték őt tartani a közösségek, a népek. Kultusza lett a próféta-költőnek, az ihletett látnoknak, aki alkotóereje és tudása révén vagy a „titkos ügyekbe” történő behatolás különleges képességével egyedül tudja ezt a vezető szerepet betölteni.

A költő tevékenységének és sajátos szerepének általános elismeréséhez szükséges társadalmi-politikai feltételek azok a politikai megrázkódtatások voltak, amelyek Európát a XVIII. század végétől gyötörték, és ismétlődtek a XIX. század első felében – egyfelől mint a társadalmi egyenlőtlenségek és az ezekhez kapcsolódó abszolutisztikus hatalom megszüntetésére irányuló törekvések, másfelől mint a függetlenségüket visszaszerezni akaró nemzetek erőfeszítései. A megrázkódtatások kezdetének kontinentális méretekben azt a nagy francia forradalmat tartják (1789–1799), amely (1793-tól) a „Szabadság, Egyenlőség, Testvériség” jelszavát hangoztatta. Lengyelországban ettől függetlenül az államiság elvesztése (1795) vált a kezdő dátummá, a magyar területeken pedig a legnagyobb függetlenségi harcokat (1848–1849) megelőző időszak. A napóleoni háborúkat lezáró Bécsi Kongresszus (1815) után látszólagos béke köszöntött be Európában alig fél évtizedre. Az 1820-as esztendő új

társadalmi törekvések kezdetét jelenti – lázadások és forradalmak Spanyolországban, a Nápoly–Szicíliai Kettős Királyságban, Portugáliában, Szardínián, valamint a tíz évig tartó, török uralom elleni harcot folytató Görögországban (1821–1830) – ez utóbbi harcok a függetlenség visszaszerzésével végződtek. A nagy nyugalanság következő hulláma az 1830–1831-es esztendőkre esik. A forrongás akkor kiterjedt Franciaországra, Belgiumra, az Appennini-félszigetre, ugyanakkor az Oroszország által megszállt Lengyelországban, Litvániában és Ruszöldön (ezek 1795-ig közös államot alkottak) kitört a novemberi felkelés (1830–1831). A forradalmi lendület harmadik, legnagyobb hullámát a „Népek tavasza” (1848–1849) eseményei jelentették: újabb forradalom Franciaországban, a német és olasz tartományokban, Magyarországon a már említett nagy Habsburg-ellenes nemzeti felkelés, függetlenségi mozgalmak a poroszok és Ausztria által megszállt lengyel területeken.

Ilyen történelmi körülmények között alkottak Nagy-Britannia zseniális költői: George Byron, Percy Bysshe Shelley, John Keats; Franciaországban Alphonse de Lamartine; a németeknél Heinrich Heine; Oroszországban Alekszandr Puskin, Mihail Lermontov. Megjelentek lengyel költőóriások is: Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Zbigniew Krasiński; nagy magyar költők: Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor; a görög Dionisios Solomós, hogy csak a legsokatmondóbb és általánosan ismert nevekből említsünk néhányat. E költők, átítva az akkor még haladó liberalizmus eszméivel, elkötelezték magukat az alacsonyabb társadalmi rétegek, népek, az emberi nem jobb sorsáért vívott harc mellett.

Legjellemzőbb előfutárunk talán a görög lírikus, Rigas Velestinlis Fereos (1758–1798), az első preromantikus mártírköltő volt, aki életét adta hazája felszabadításáért. Osztrák rendőrök fogták el, átadták őt a törököknek, s ott, az oszmán állam területén megfojtással történő kivégzésre ítélték. A *Marseillaise* mintájára írt *Thurios* című, a görög népet a nemzeti szabadság kivívására felszólító dala így kezdődik: „Még meddig fogunk sziklás szorosokban tengődni / Mi, suhanc magányosok? / Akár oroszlánok – hegyek lejtőin, szeles csúcsain? / Meddig?! Barlangokban és erdők sűrűjében rejtőzni... / Meddig?! Távol társainktól, akik fogolytáborokban dideregnek / Testvéreink, szüleink, hazánk, gyermekeink, / Barátaink és álmaink elvesztése után?” (Fordítás: Wanda Amarantidou szövege nyomán.)

A különlegesség, szokatlanság, a tragikus vég légköre jellemezte számos – többek között a fentebb említett – romantikus költő életét.

Byron (1788–1824) a Görögország függetlenségéért folyó harc támogatásának szentelte magát. Nem esett el harc közben, de azon a földön halt meg fiatalon, harminchat évesen maláriában – az oly jellegzetes – Meszolongi településen a Peloponnészoszon, amely a görög nép vitézségének és hazafias önfeláldozásának szimbóluma.

A Magyarország függetlenségéért folyó harcok közben vesztette életét (bár holttestét nem találták meg) Petőfi Sándor (1823–1849), Bem tábornok adjutánsa alig huszonhat éves korában. *Nemzeti dal* című versének szavai szerepet játszottak – közel másfél évvel korábban – az akkor kezdődő magyar felkelés kirobbantásában: „Talpra magyar, hí a haza! / Itt az idő, most vagy soha! / Rabok legyünk vagy szabadok? / Ez a kérdés, válasszatok! / A magyarok istenére / Esküszünk, / Esküszünk, hogy rabok tovább / Nem leszünk!”

Sokan voltak olyanok is, akik szintén fiatalon hunytak el, de nem az új társadalmi vagy nemzeti ideálok nevében vívott harc közben. Puskin és Lermontov párbajban haltak meg, Shelley a Ligur-tenger hullámaiban, az olasz partoknál, John Keats szintén hazájától távol, Rómában, de ő tüdőbajban. Ezek a korai, időnap előtti halálok szintén a mítosz elemeivé váltak.

Az orosz cárizmus már ifjú korában büntette Adam Mickiewiczet (1798–1855), aki társszervezője volt Wilnában (Vilnius) a Filomaták nevű lengyel hazafias ifjúsági szervezetnek. Mickiewiczet először néhány hónapos börtönre ítélték (1823), aztán oroszországi száműzetésre. 1829-től Nyugat-Európában élt (Drezdában, főleg pedig Párizsban). A „Népek tavasza” idején megalakította az olaszországi lengyel légiót, közvetlenül halála előtt – a krími háború idején – pedig Törökországban lengyel egységeket szervezett (1855). Mickiewicz ezen kívül a lengyel messianizmus víziójának hordozója is volt, olyan ország mítoszáé, amely ugyan rabságban élt, ám Krisztushoz hasonlóan, szenvedések után halottaiból feltámad, és dicsőségben újjászületik.

Az itt felsorolt példákat a *pars pro toto* elve alapján mutattuk be azzal a céllal, hogy bizonyítsák: milyen csodásan, bár gyakran kegyetlenül alakult a költők sorsa a XIX. századi Európa forrongó időszakában, erősítve a költő jelentőségének társadalmi elfogadását

mint olyan személyiségét, aki arra hivatott, hogy megmutassa nemzetének és a világnak a haladás irányát a lelkiismeretet felrázó műveivel, valamint zaklatott életével.

A XIX. század utolsó évtizedei, valamint a XX. század kezdete elfordultak az egyéniség jelentőségének és szerepének spontán és érzelmi értelmezésétől, amely egyéniség a maga tehetségével hatást gyakorolhat a társadalmi mozgalmak lefolyására, a nemzetek, az emberiség sorsának alakulására. Úgy tetszett, hogy a költő küldetéséről kialakult elképzelések feledésbe merültek, már csak irodalomtörténeti kutatások tárgyává váltak.

Csakhogy nem így történt.

A XX. század tanúskodik erről. Az I. világháború vége felé (1917) a Szovjetunióvá átkeresztelt Oroszországban létrejött és hamarosan megmutatta brutális erejét a totalitárius kommunista rendszer. Rövidesen utána Németországban keletkezett egy másik totalitárius rendszer, a náciizmus (1933-tól). E két ország robbantotta ki a II. világháborút, amelynek során szinte egész Európa az uralmuk alá került. A náci Németország meghódította a közép- és nyugat-európai országok többségét, és jelentős részben ott is maradt 1945-ben bekövetkezett katonai és politikai vereségéig. A Szovjetunió, amely a II. világháború kitörése előtt a hitleri Németország szövetségese volt (1939-ben, különösen a Molotov–Ribbentrop-egyezmény alapján), 1941-től viszont a legnagyobb ellensége lett, a II. világháború utolsó szakaszában kiterjesztette uralmát Kelet-Közép-Európa szinte minden országára, és gyilkos szorításban tartotta azokat egészen a bukásig, amely csak 1989–1991-ben következett be.

A terror és az emberi élet semmibe vétele azokban az országokban, amelyekben a kommunista és náci rezsim született és hatalomra jutott, s azokban is, amelyeket megszállt, tiltakozásokat, nem egyszer pedig fizikai ellenállást váltott ki saját társadalmuk bizonyos csoportjaiból, elsősorban pedig a megszállt nemzetek egészében – hogy példaként a II. világháborús hatalmas lengyel és jugoszláv németellenes partizánmozgalmat említsem, később az állandó szovjetellenes forrongásokat Lengyelországban (1956-tól az 1989-ben visszaszerzett teljes függetlenségig), vagy a magyarországi 1956-os nagy antikommunista felkelést. Az embertelen állapot a szóban forgó időszakban mindvégig szembehelyezkedő reakciókat váltott ki az irodalom képviselőiből. Ezért ítélték már a két háború között hosszú évekig tartó hallgatásra a Szov-

jetunióban Anna Ahmatovát (1889–1966). Oszip Mandelstamot (1891–1938) államellenes verseiért előbb (1933-ban) távoli vidékekre, majd az egyik kolimai lágerbe száműzték, de oda már nem jutott el, mert a kimerültségtől meghalt. Íme, egy 1933 novemberében keletkezett, a költő közvetlen halálát okozó Sztálin és a szovjet kommunizmus ellen írt cím nélküli verse: „Itt élünk, talpunk alatt nem érezvén a földet, / Még tíz lépésről sem hallani, mit suttogunk, / Miközben félszavainkban, félbeszélgetéseinkben / A Kreml Hegyi Ember árnyéka rémít. / Kukacujjait kalapács-ököllé szorítja, / Szájából mázsás teherként hullnak alá a szavak... / Míg felcsusszan csótányi bajusza, / S csizmaszára napként felragyog... / Körülötte nyeszletnyakú főemberek / Patkó alakban sorakozó söpredéke mulattatja ökelmét / [...] / Az egyik sírdogál, a másik bőfög, a harmadik brekeg, / Ókegyelme pedig lökdösi s átkozza őket. / És ukáz ukáz után érkezik – patkóban... / Valakinek pofont oszt, valakit nyakon csap, valakit hasba, s valakit fejbe vág... / Mézként csepeg minden új halál / A széles oszét kebelre.”

Még sok évvel az emberiség – Hitler mellett – legkegyetlenebb zsarnokának, Sztálinnak a halála (1953) után is megtörtént, hogy az egyik legjelentősebb orosz költőt, Joszif Brodskijt (1940–1996) üldözte a szovjet hatalom: megfosztották állampolgárságától (1972), és emigrációba kényszerítették. Többé-kevésbé ugyanekkor írt korunk egyik legkiválóbb brit költője, Geoffrey Hill egy megragadó verset Mandelstamnak és a kommunizmus más áldozatainak emlékére (amely címében – *Tristia: 1891–1938* – a nagy orosz költő 1922-ben publikált nagyszerű verseskötetére utal): „Drága barátom, jobb szerettem volna, ha Ők, és nem te feküdnél itt. / De lám: halottjaink a kiszabott évekhez görcsösen ragaszkodnak. / Én pedig megint elkéstem. Megint lekéstem / A sortüzeket, a porfergeteget és le a szemtelen sírást. / Képmások uralják a pusztaságot – / Nézd... a síkságon már csak romokat látni... / Egy, két ember nézegeti égre nyújtott kezeit; többen / Ennivaló után kutatnak az útszéli gizgazok közt. // A bajok nem kímélnek senkit... / Minket már nem fog érinteni, bár még ott van / A tökéletes, de telhetetlen nyári égbolt – / Lám, lakomázik e mindenség fölött, mígnem önnön végzetét el nem éri.”

Hitler hatalomra jutásakor a németeknek nem voltak kiemelkedő költői, akik intellektusuk és korábban elért népszerűségük erejével rámutathattak volna

a növekvő veszélyre, és erőfeszítéseket tehettek volna a szembenállásra. Rainer Maria Rilke már nem élt, Stefan Georg pedig haldoklott (1933-ban halt meg). A feladat olyan irodalmárookra hárult, akik jellemzően más műfajokat műveltek, mint például a regényíró Thomas Mann vagy a drámaíró Bertold Brecht, akiket állásfoglalásuk később emigrációba kényszerített.

Jelentős volt a költők ellenállása egy sor leigázott országban is. Magyarországon életét áldozta Radnóti Miklós (1909–1944), akit a nácik és magyar szövetségeseik, a nyilaskeresztesek gyilkoltak meg, mint ahogy korábban a spanyol polgárháborúban (1936–1939) ugyancsak fiatalon vált áldozattá Federico Garcia Lorca (1898–1936), akit a falangisták öltek meg, művei pedig indexre kerültek Franco tábornok fasisztoid államában. A II. világháború idején a lengyel költők, akik az eltiport országukból emigráltak, kintől hazafias versekkel lelkesítettek, mint például Julian Tuwim *Lengyel virágok* című költeményével. Az országban maradtak közül a Honi Hadsereg partizánmozgalmában harcolt a háború után megmaradó verseivel jelentkező Tadeusz Rózewicz, és ott voltak a jövő nagy ígéretének számító ifjú költők: Krzysztof Kamil Baczyński és Tadeusz Gajcy, akik a németekkel vívott fegyveres harcban, a varsói felkelésben estek el (1944). Lelki társuknak tekinthetjük a németek által megszállt Franciaországban René Char partizánosztág-parancsnokot is az ottani ellenállási mozgalomból.

A náciizmus mint totalitárius hatalmi rendszer tizenkét évig létezett. Sokkal tovább volt hatalmon és tartott politikai függőségben országokat és nemzeteket a Szovjetunió kommunista rendszere: 1917-től számítva a II. világháború befejezése után még negyvenöt évig. Ezért volt erőteljesebb és tartósabb az irodalom művelőinek antikommunista ellenállása. A Szovjetunióban több évvel Sztálin halála után is csak illegálisan, titokban adták kézről kézre az olyan költeményeket, mint Alekszandr Tyimofejevskij 1960-ban alkotott cím nélküli verse: „Az idő jele ma a hallgatás... / Hatalmas folyók folytonos törpülése... / A kétségbeesés éjjeli pusztasága... / Szívügyeink leegyszerűsítése, / Mintha értéküket vesztett néma szavak lennének... / Hol vannak az ébresztő csöngetések?! / Nem bírták volna mellőztetésüket? / Az idő jele ma a hallgatás... / Az idő jele ma Hallgatás... / [...] / A gondolat azonban – akár a hal – jeget tör: / És tör hol előre, hol oldalt, hol pedig körmenetben... / Mert az élő víz csendes énekét / A jég fala mindenkor

bilincsbe szorítja... / Ma hazugság a hallható gondolat... / Az idő jele ma Hallgatás.”

Hasonló példákkal szolgáltak más szovjet írók is – a már említettek kivül főleg Borisz Paszternak és Alekszandr Szolzsenyicin, valamint a szovjet függőségben élő népek hazai és emigráns költői, prózaírói, mint a lengyel Czesław Miłosz, Zbigniew Herbert, Gustaw Herling-Grudziński, vagy az 1956-ban a kommunista bódulattól megszabadult Wiktor Woroszylski; mint a magyar Márai Sándor, Illyés Gyula, Csoóri Sándor, a csehek közül Václav Havel, Bohumil Hrabal, Ludvik Vaculik.

Az a radikális különbség, amely a győztes nagyhatalmak – Szovjetunió, USA, valamint Nagy-Britannia – által felosztott társadalmak és országok helyzetében bekövetkezett (mint ismeretes, 1943-ban Teheránban, 1944-ben pedig Jaltában két befolyási övezet jött létre: a szovjet kommunista igában maradt Kelet-Európa és a szabad, demokratikus Nyugat-Európa), különbséget jelentett az irodalom művelőinek szellemi feladataiban is. Hogy ez a különbség milyen abszurd szituációkhoz vezetett, legkönnyebben anekdotikus formában fejezhető ki, ahogyan a már említett Csoóri Sándor mesélte nekem. A hetvenes–nyolcvanas évek fordulóján francia írók látogattak Magyarországra, s amikor néhány, a kommunista rendszerrel szembenálló magyar íróval találkoztak, egyikük szomorú hangon így szólt: „nektek – magyar íróknak – itt jobb a helyzetetek”. „Hogyhogy?” – hördültek fel a magyarok, akik a kormány megbízottjainak állandó ellenőrzése alatt álltak, és szilenciumra voltak ítélve. „Csakhogy – érvelt a francia író – ily módon a hatalom azt mutatja, hogy számon tart benneteket – velünk ugyanis most senki sem törődik, senkinek nincs ránk szüksége.”

A kommunizmus bukása után sokan azt gondolták, hogy a költő, az író harca – a népek jobb jövőjéért – véget ér Európa középső és keleti részében is; hogy a költő társadalmi küldetése itt is értelmét veszti – ahogyan az korábban a kontinens nyugati részén történt –, mert az elnyomó zsarnok megszűnt

létezni, és egész Európa számára (vagy talán az egész világ számára) elkezdődik a boldog, a demokrácia biztosította humanizmussal teli korszak.

A valóság ennek épp az ellenkezője.

Egy harmadik totalitárius rendszer jelent meg, és fokozza tevékenységét – a globalizmus, amelyet egy nemzetközi gazdasági-pénzügyi elit irányít, s arra törekszik, hogy hatalmába kerítse az eddigi Európát, maga alá rendelje, miként a világ többi részét, függővé tegye gazdaságilag, elsekélyesítse eddigi kultúráját egy új, látványos, de szellemileg idegen tömegkultúra révén, relativizálja erkölcsi alapelveit, végül pedig összekeverje egészen más hitű és kultúrájú népekkel. Ehhez a támadáshoz kapcsolódik a globalizmus által kihasznált, szintén Európába hatoló – látszólag ugyan fegyverhasználat nélkül, de tömegesen özőnlő – harcoló iszlám. A globalista nyomásnak jól jön Afrika és Ázsia túlnépesedése és az éhínség, jóllehet a legfejlettebb országokban összegyűlt óriási nemzetközi tőkének a világméretű gondok megszüntetésében, nem pedig azok növelésében kellene szerepet játszania. Az egyre növekvő fenyegetettség, amely azzal a veszéllyel jár, hogy megsemmisíti a hagyományos, görög–római és keresztény alapokon nyugvó európai civilizációt, megköveteli a szembe helyezkedést, s az európai kultúrán nevelkedett népek számára ezt teszi napjaink legfontosabb feladatául. Ez a feladat, napjaink küldetése – szemben a XIX. század romantikus nézeteivel – nemcsak a költőket, írókat érinti, hanem az európai nemzetek egész intellektuális vezető rétegét, mivel minden társadalomban megnövekedett az értelmiségi réteg. Ettől függetlenül az íróknak, költőknek részt kell venniük ezekben a küzdelmekben, földrészünk civilizációs és erkölcsi értékeinek élen járó védelmezői között, mivel művészi kifejezőeszközeik segítségével talán ők tudnak a legeredményesebben hatni az emberek gondolkodására és érzelmeire.

Fordította: Szenyán Erzsébet
A verseket fordította: Bágyoni Szabó István

KONRAD SUTARSKI

Kiáltás hajnalban és alkonyatkor

*Hívlak benneteket ismeretlen barátaim
régi halottak kiket agyonlőttek
titeket a letarolt fenyők és a szétlőtt tankok alól
a tömegsírokból ahol apám is fekszik
az oly régi háború már szertefoszló világából
mellyel a gonosztevők népeket sújtottak
s melyet már csak mi – ittmaradt túlélők – ismerünk*

*A világnak szüksége van ránk tanúknak
és figyelmeztető mennydörgésnek
mikor ismét komor fellegek gyülekeznek
mikor valaki megint felgyújtja az erdőket
lebombázza a városokat a távoli szentélyeket
lerombolja Babel tornyát és sakálokat uszít
hogy átkergessék az embereket egy másik földrészre
összekeverjék a népeket a nyelveket és a hitet*

*Ezért most fel kell támadnotok
ti meggyilkoltak bolygónk mindahány szegletén
hogy üstökösként felragyogjatok az égen
hogy ismét egyesüljete velünk akik még itt vagyunk
viharral jégesővel túlvilági átokkal intve
azokat akik megsemmisítést hirdetnek*

(2016)

Zsille Gábor fordítása

Don Quijote, 1983

SZENTMÁRTONI JÁNOS

A legkisebb királyfi

*Amikor a legkisebb királyfi is hazatér, öregén,
s csak áll, álldogál egy szegetlen házban,
egy szegetlen kenyérben,
egy bontatlan isten italában,
térdig ér a szomj,
a válasz nélkül maradt kérdések alkonya,
amelynek nyugtató és bénító fénye
mindent elönt.*

*Ne kérd tőle, hogy bocsásson meg,
csak szeresd, úgy, ahogy az ajtódon
benyit, berogy, betámolyog,
ahogy éjjelente felriaszt,
mert lázálmok gyöttrik.*

*Nem tudja még, hogy becsaptad őt,
csak azon töpreng, az emészti,
miért nőttek újra és újra a sárkányfogak,
s miért vágta mellbe az üresség
minden egyes győzelem után.*

Aranyidő, meggyfabot

*Hó kavarog, vízszintesen esik.
Táncolni volna benne jó reggelig.
De ablakon át nézem, s közben eszem.
Csak a szemem lobban, a tekintetem:*

*messzire pördül, dombról lebucskázik,
önfeledten tör a meztelen fáig...
És megakad Rajtad: eposzi férfi.
Nem tudom, hogy sikerült megidézni.*

*Komoran, feketén állsz, szelíden,
hajad vakít csupán a hófényben,
kezedben nagykőrösi meggyfabotod...
Megtisztelsz, hogy benéztél: Isten hozott!*

*Annyi mindent kéne most elmondanom,
melyeknek őrzítő csendjét hallgatom.
Egy éve már, hogy utoljára szóltam,
szavaim hűtlenül elhanyagoltam,*

*pusztába szórtam őket, vagy falra hánytam,
vagy idő előtt mind elkiabáltam.
Figyelmedre méltó így hogy lehetnék?
Sodornak sűrű napok, üres esték.*

*De most alakod megállít, felemel:
mintha egy versben ébredtem volna fel,
ahol egész lényem tör a fákig,
ahol minden érintés kivirágzik,*

*s mint a húr, peng a végtelen csíkja,
hangját szív mélyi tárgyak verik vissza;
nem fojtogat kötelesség-naptár,
ott találsz rám, ahol épp hagytaál,*

*hallom atomok, percek surrogását,
a fű növést, a föld pattanását,
s ahogy a szél a diófámnál megpihen,
majd nekilódul ismét, hogy hírt vigyen.*

*Nagy ajándék ez, kétszáz éves isten!
Ha nem létezne, el kellene hinnem.
Ki nem mertél élni, mert élni akartál,
botfülűekre micsoda zenét hagytaál!*

*Gyengén látókra micsoda világot!
Kishitűekre milyen világszámot!
S most, hogy kertem végében állni látlak,
ahogy botoddal igazgatod a tájat,*

*magamból is több mindent megértek:
megalkuvásba nem sodorhat érdek.
Hogy egészszé, szabaddá csak az válhat,
aki magából hasít ki balladákat.*

*Aranyidő, meggyfabot – dúdolom halkán.
Az előbb még táncolni is akartam.
Szemem keres a vad hókavargásban.
Valaki eltűnt, s maradt, akire vártam.*

KALÁSZ MÁRTON

Bánat

*E munkasztalon – látvány, telnék épp egyre inkább,
nem titokzatos tekintet – arcok, bánat se hint rád.
Egy csak, félénk szavad, tőle, róla – ma vers szól,
eszmél, mosolyon át könnyed – így gyanítottból
nehéz válasz, kinek képsor, s e kifejtetlen,
mit tehettünk volna, mi boldog, se hitedben.
Föntről nézve, ismét tudnunk – szembesüléshez
halkabb nevekre meghitt hangzás, s a „jössz ma, édes?”.
Minden per, se viszonzott újulás; s ami véthet,
teljesednék ki, imént, magva bent igéztet.
Érte éltünk – derűjén ugyan vissza, mint nyújthatott,
s aki szigorral nézi, szólíthassák, hangon hatott.
Minden, amint taníthat, képen élő, szem s eleven,
jelentve kort, ha félve is, szólít, épp élünk. Míg féltve nem –*

Családtörténetek**Hon – Heimat**

*Ahol egyetlen szép domb élt csupán –
hegynek; határigézetében, lent a nép
rendre korán, őszelön viszont, egyik vesztett nap: épp
jut elvont Heimból, s onnan révedt le, kis közössége, arán
érve – karjuk közt agg szülő, kelti döbbenetét,
egymásra meredten, hűlőn mély lélekzet: mondtak rá végigét.
S innen a könny, távolra majd eső homálya hat,
hálás nagy család, ki-ki szorongva, födelére mutat.
Sóhaj emlékeztet, s a sírkert, hol gond még e létek fölött,
se végző kis fatemplom előtt, harangszó híján – majd, aki jött,
magas sincs, mondják, már itt, ily fáradtan pillantó jelölt
férfi – szentlelkem, hol kinek, mostan telkecske zöld,
szól, szomszéd falunknak ígértem napra rá én szőlőrészemet –
sírként, honig, hidd, ellát; szól a pásztor is, s kín kedélye
újon felhők – míg követ.*

NÉMETH ANDRÁS

A készület könyve Kalász Márton *Ki olvas éjszaka verset?*
című kötetéről

Kinek is teremtenek az alkotóművészek? Az opus, az oeuvre befogadására hivatottakon kívül majd mind-egyik muzsikus, képzőművész, író, költő felteszi ezt az alapkérdést. A *miért* megfogalmazását – és a választ – egy klasszikus ars poetica felidézésével érzékeltethetjük. Arany János a töredékben maradt *Csaba királyfi Előhang* jában örökérvényű, kikezdehetetlenül ép igazságot vetett papírra: „Mi emel? mi tart fön? mi sugall? mi biztat?... / Kebelem egy hangja. Követem is aztat. / [...] / S mely, hatalmasb szóval költőben riad: / »Ha későn, ha csonkán, ha senkinek: írjad!«” És hivatkozhatunk a *Szondi két apródja* második versszakára is, amiből megtudhatjuk: nincs hallgatósága a hitelesen megszólalóknak. „Két ifiu térdel, kezökben a lant, / A kopja tövén, mintha volna feszület. / Zsibongva hadával a völgyben alatt / Ali győzelem-ünnepet ület.”

Ki olvas éjszaka verset? című, 1987-ben kiadott kötetében Kalász Márton is csatlakozik a kérdést feltevőkhöz, ő azonban fordít a helyzeten. Azt szeretné tisztázni, kik olvasnak verset. Ezzel sajátos kettősséget emel be a kötetébe, hiszen az agyonmitizált poeta alakját magára sohasem erőltető hús-vér költő egyszerre lesz írásait átadó, másfelől könyvekből merítő, azokhoz bármikor, még éjjel is odaforduló társ, az együttgondolás egyik szereplője. Így jut el a saját személységéből való kilépéshez, önmaga kívülről való szemléléséhez, egy olyan „objektivitáshoz”, amely az őszinte szembesüléshez elengedhetetlen. Játékos megfogalmazását a *Szem* című vers jól érzékelteti. A pupilla a külvilág számára a betekintéshez kell, a belső én pedig megszemélyesítetten, mint valaki – vagyis bármelyikünk – „jókedvű télbe kémlel” bizakodóan. A megkettőzöttség a helyes életutat bejárni kívánó ember biztonságra törekvésében, a megingásokat elkerülni szándékozókban is ott van. A könyv leggyakrabban idézett, hivatkozott versében, az *Át a pallón* címűben – metaforikus célzással – a megpróbáltatást föl vállaló *bárány* egyszersmind a hit jelképe és a Pásztor szeretetére hagyatkozó, immár jó helyre tévedő, biztató, követésre érdemes példa(kép). Ki indul

el a legkisebb súlytól már megbillenő, keskeny, igazi félelemkísértést jelentő deszkán, fatákolmányon?

Igen, más megfogalmazásban itt a kérdés: „Ki olvas éjszaka verset?” A vívódó Kalász Márton bizonyosan. Az önfeltárulkozást választva írja le: a nyomaiba lépne az előtte haladónak. Nem véletlen: több verset, sőt egy ciklust szánt Kalász Márton a nagy elődöknek. Arany, Babits iránti tisztelete más munkáiban is hangsúlyos. Itt a költőóriások emberi nagysága még inkább indokolja a követendő csillagok útjának szemmel kísérését (*Jegyzet, Aranyhoz; Babits*). Ma már nem próbatétel, a kötet megjelenésének évében azonban bátorság kellett ahhoz, hogy „kirakat-hitvallók” mellett csendesen, ám következetesen felmutassa a követhető, követendő irányt a toll embe-re. Az aggódók, a nyíltan szint vallókat féltők antropomorfizált megjelenítése a *bárány* útját szegélyező növényekkel, a természet alkotóelemeivel valóságossá válik; kétséget kizáróan tanúi vannak a bátorságnak: „megriad / körülötte ég, föld, levél lüktetni kezd / fölötte a fán, a sárguló búza, a / szőlőlevél retteg: mi lesz veled”. A nagyszerűen felépített verset az koronázza meg, hogy a bárány hátra sem nézve, még csak nem is hívogatva, a költőről tudomást se véve, öntudatlanul válik a nyilvánvalóan helyes irány megmutatójává: „átmegy a pallón, vakmerő lesz / könnyű, igaz bárány: hiába nem hisz / abban, segít, hogy tárt karral vársz odaát”.

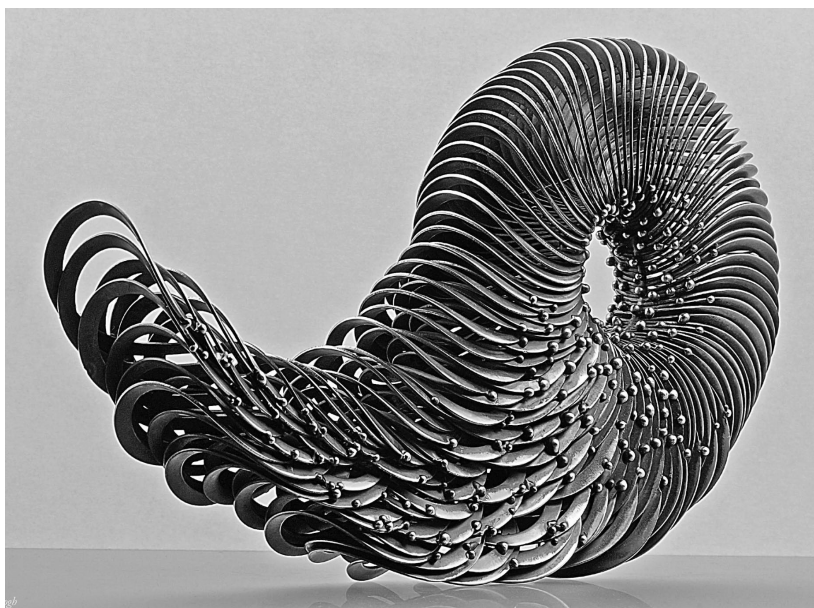
Mi vagy ki várja odaát a megérkezőt? Konkrét megnevezést a verstől nem kapunk. Talán önmaga, a költő, aki éjszaka verset olvas? Az élet egyik profán stációján túljutott, nemesedő lélek? A Pásztor, aki nem feledkezik meg rólunk, aki nem néz félre félelmében, hogy a lábaink merre visznek minket? Kalász Márton a végső számadásnál mellőzhetetlen készület részeseivé tett bennünket. Azt hiszem, nem is szeretett volna többet elvárni tőlünk. Rajtunk a sor, dönt-sük el, hová és hogyan tovább.

Na és az útravaló? A kötet felkínál a már említett géniuszokon kívül másokat is, velük töltekezhetünk, és inkább velük töltekezzünk, mint a nyolcvanas évek első felének „feltarisznyáláshoz” aligha alkalmas valóságával. *A Füst Milán emlékének* és az *In memoriam Kosztolányi* az élhetőbb létformák jellemzőiből mutatnak be néhányat. Mindenekelőtt a szellem, az intellektus térfelén lévő elődök hátrahagyott kincseit. Felfedezve akár csak néhányat belőlük, hozzájuk tartozónak érezheti magát a rájuk, a velük gondoló. Kalász Márton költői büszkeséggel és az őszin-

teség jogán kér helyet magának közöttük. A saját olvasata szerinti, saját gondolataiba átültetett, nagyon is megbecsülendő ajándékok adnak esélyt neki, hogy kimondja: „én persze képükkel töltekezem”, ugyanakkor ő is ott van azon a képen, ahol a költőóriások. A *bilocatio* lehetővé teszi számára, hogy kifejezze elkötelezett hűségét az érték, a maradandó iránt, és a képtelenséget állítsa szembe a megírás jelenének emberésszel felfoghatatlan reáliáival: „én persze képükkel töltekezem, / nem állhatok föl innen így elevenen, / helyem a képben: nemalvó, se mohó, / gondolat-fölsértő távolodó”.

Kalász Márton távlatokban gondolkozó, jobbra, élhetőbbre vágó költő. Önmagát kétszeresen – olvasóként és befogadóként is – meggyőződését, hitét szétsugarazóként mutatja föl; kötete biztatás azoknak, akik támpontokhoz akartak, akarnak jutni a mindennapok útvesztőiben. Könyvében a készülődésnek (készületnek) próbál értelmet adni, illetve a várakozással együtt – a nyitottság segítségével – más teremtő tetteinek megismertetésére, megbecsülésére, a jelentéktelennek tűnő mozzanatok, élethelyzetek emlékké nemesítésére tesz kísérletet – sikerrel. Szemléletmódja későbbi munkáiban ugyanígy érzékelhető. Nem az egyedi, az esetleges felől közelíti meg a világot, hanem a lét egészét próbálja meg átfogni, hogy abból bontsa ki a létezők mikrokozmoszát. Kalász Márton kétnyelvűségéből adódóan az nyilvánvalónak látszik, hogy Heideggert eredetiben fedezhette fel. A heideggeri létfelfogás ismérveire a későbbi munkásságában is rábukkanhatunk. Költészetében – *A lét elrejtetlensége* című kötetben – kitüntetett helyet kap a lét értelmezése, olyan dimenziók keresése, ahol az összegző horizontok nem semmisítik meg a parányokat, ahol nem veszik el senki és semmi, a végtelen letéteményese és részese az ember.

Az imént hivatkozott művet 2003-ban adták ki, és a közben eltelt évek is inkább érlelték ezt a világszemléletet, de még a halálról megkomponált későbbi versek sem homályosították el. *Az Isten almáskertje* Évára, a teremtésre utaló címadásával az érzékelhető létsíkjainkban egyszerre megnyilvánuló, megtapasztalható világosságot, homályt mind érzékelteti ve-

Nautilus 2, 2010

lünk. Ahol mindennek helye van, mert tudomásul vehetjük és vesszük a lét minden formáját, ott mi is többek vagyunk, többet tudhatunk meg önmagunkról és a világról. Az önfelismerés nekünk is nyújt távlatokat: a belső végtelenre rádöbbenő ember nem rezignált rezonőrje Istennek, hanem az élni akarás örök megfogalmazója. Ez az egyes szám első személyben hozzánk szóló ember, az olvasó költő így osztja meg velünk a maga konklúzióját: „ez a lét úgy tart fényességben, füstben / tovább, hogy benne... néma szilánkok / hintálnak még tisztulásban, akár a szirmok”.

Már a *Ki olvas éjszaka verset?* kötetben is találunk olyan, a bemutatás teljességének igényével beválogatott költeményt, amelyben a lét és a léthez való viszony alaphangot meghatározó, alakító motívum. Az *Egy rakpart emléke* című opus a múlt létjogosultsága révén tágít az élet körein úgy, hogy a várakozó, készülétként lévő alkotó helyet kér a lét egy-egy szegmensének, hiszen ezzel teljessé válhat a világ. Szociológiai remekmű ez a vers, puritánságával, témához illő nyelvezetével lényegre törő, nem a befekettítés eszköze. Szinte emberalakot öltő városrészt elevenít meg. Az indító három strófában hasonlatok halmozásával érzékelteti: a valósággal, már valahol bizonyosan észlelt rokonvilággal találkozunk. A fővárosba ezidőben visszaköltöző Kalász Márton – lehet, lakáskeresésben – a feltérképezett helyszínt a lét, a saját létfeltárulkozás terepének tekinti. Nincs szándékában eliszkolni az amúgy ködös, fényzegény vidékről. Ha másoknak ez az életük kerete, akkor mindenképpen kiérdemli a papírravetést. Ettől függetlenül

szerethető-e ez a látnivaló? Kalász Márton nem eufemizál ezért, és most is, mint annyiszor, a választást az olvasóra – természetesen az éjszaka verset olvasó költőre is – bízva, antropomorf jegyekkel teszi lélekközeli a sivár, évtizedes változatlanságnak szentelt rakparti részt. Ennek a kis térre vannak „országolói”: az uszálylakó nő, a talán rá váró és helyben bakterkodó, örökös férfi. Az összkép semmiképpen sem idilli. De a lét része, bizonyosága a nyolcvanas éveknek. A vers elégikus hangja, a lassan, kiegyensúlyozottan megjelenített képek nem negatív kicsengésűek, a tapasztalat sárból felvehető gyöngyei inkább: „a házak mintha szebbek is volnának itt / mint amilyenek”; szinte hihetetlen: hattyúk vannak a környéken, az itt élő ember „akármilyen az idő, a mosást / fölcsipteti a zsinigre, s ráhagyja szélre, hóra / hogy szapulja, alsóit reggelre fagy törje át”.

Ide percekre is aligha kötődne bárki. Innen előbbutóbb elúsznak a hattyúk, odébboldalog az a kutya, amelyik a hattyúkat abajgatta. Marad a színen a költő, meg az örökkévalóságot jelképező katlanforma tér. Vajon ki vagy mi bírja tovább? *Az Egy rakpart emléke* így lett kritikája a nyolcvanas évek ködösen fojtó levegőjű világának: „a környék megsűrűl, csak hideg falú katlan / fölneáz, ahogy még évnédne, borongana”.

Az elhagyhatatlan, az emlékezetből még meneküléssel is kitörölhetetlen, önmagunkkal valóban szembeesítő élethelyzetek, béklyózó terek leírásához összehasonlításként jócskán akad példa. Ehelyütt Babits *Haza a telepre* című remekművét állítanám Kalász Márton figyelemre méltó munkája mellé. Babitsra versének megírásakor a már tökéletesen megismert és fordítani tervezett Baudelaire-életmű városképeket visszaadó alkotásai bizonyosan hatottak. A babiloni vallomás az érzékeny, „megint egyedül” maradó ember önmagával folytatott párbeszéde, még inkább a görög tragédiákat idéző egyszemélyes kar erős feszültséget keltő összegzése. Babits zseniálisan pulzáló képekkel, felvillanó, expresszív jelenetek sorából építkezik; Kalász Márton pásztázó, megértéssel vezetett pupillák gazdajaként ír le a monotonitása miatt jobb életet kínálni képtelen helyszínt. Babits prózaian tár föl egy olyan világot, amelytől nem várható semmilyen pozitívum; Kalász Márton az egyhangú hétköznapiság közegében a feltárulkozni engedett teret festi le, amelynek elveszteni, otffelejteni hagyott jeleit fölveszi, fölemeli. Babits az üvegcserepekre kiszámíthatatlanul eső fény villogásához hasonlóan pil-

lanattöredékeket ad vissza, ezért versbeszéde szaggatott; Kalász Márton versbeszéde elégikus, ez még inkább egymásba lényegülő, egymással kapcsolatot kereső képek füzérévé teszi a versét. Babits énje minden felvillanó képpel konfliktusban van, Kalász Márton alapattitűdje a befogadás, a megértés. Babits a legtökéletesebben megjelenített lelki diszharmónia költője a versében; Kalász Márton a valóság megtapasztható formáinak az életbe való beléptetéséért alkotó költő. Ami viszont közös, az az antropomorfizálás, hogy előbbé tegyék a viszonyukat a maguk mozgásterében. (Lásd Babitsnál: „korcs kintorna rí”; „sivítva surran az éji sínpár”; „A gyár tetején nagy éjjeli nap rak / tüzet, vörös-izzón, nagy kerek ablak.” Kalász Mártonnál pedig az „ablakszemek”; „egy kutya alakját felszívó köd”; „szél, hó szapulta ruha” motívumait kell kiemelni ebben az összefüggésben.)

Mindkettőjük célja az emberi értékek felé fordulás, óvni azokat a javainkat, amelyek akár bennük vagy másokban rejlenek, amelyek az életet magát jelentik. Babits készül vissza a körútra, ahol az eddig elért sikerei várnák, a megbecsülés, a kultúra tisztelete, ami természetesen nem helyhez kötött. De Babits joggal érzi: oda kell kívánczonia, ahol erre nagyobb az esély. Kalász Márton pedig készül erre, vár és közel engedni magához a lét minden hordozójának személyiségét – ami közös nevező, kölcsönös megbecsülés alapja lehet. Babits a következőket írja: „Ó, hol van a könyv, lekötni a lelkem? Vagy hol van az álom, oldani engem? // Hol van a Múza, holt szeretőm? / Félek egyedül már, mint temetőn, // vagy mint aki egy halottal aludna – / Ó, kocsira! vissza! fénybe! körútra!” – Kalász Márton pedig – *Fohász* című versében – így összegez: „a látszatra elvétett szorgalom: épp az idő, / minden apró ízt most tisztítani, / mosdatni a megbánás s tapasztalat tiszta levében, / ha újak nem lesznek, fülelj: egy ideig / vétlen szólnak, mintha ma kezdenék előlről”.

Feladni? Nem! Készülni, várni, az önbecsülésért és másokért. Babits és Kalász Márton gondolatai egybecsengnek. Okkal fordul Babitshoz kötetében Kalász Márton, egy ciklust szentelve a halhatatlan elődnek. Nyolcvanas évek? Kalász Márton készül, vár. A saját erkölcsi tartása az aranyfedezete ehhez. Ha másképp alakultak a kilencvenes és az azt követő évek a megálmodhatóknál, Kalász Márton kötete, a *Ki olvas éjszaka verset?* mégis méltán nevezhető a készület könyvének. A költő feljuthatott a Parnasszus csúcsára. Van értelme várakozni, munkás hétköznapokkal készülni.

KOVÁCS ISTVÁN

Lehetőség

*Nem tudom,
 álmomban jártam-e ott,
 vagy a valóságban.
 Talán mindegy.
 Biztosan láttam,
 s látom ma is,
 hogy a mindent elárasztó sötétségből
 vízszintesen kidomborodó fénykorallsziget
 közelebből nézve emberi test,
 torzó.
 A megbillent fej kitakart bal feléből
 csupán a szemhéj látszik,
 orrnyereg, szájszél,
 szelíden hullámos haj a fülcimpa fölött
 és a csóknak, ütésnek
 kiszolgáltatott halánték.
 Az összeért bajusz és szakáll
 fordított „D”-betűje
 mintha éppen most zárná fogóba
 a bal oldali ajkat és állat,
 hogy ne tudjon szólni többé.
 A látható nyak
 és a sötétség határán
 szaggatott piros vonal
 a kakas torkából
 harsány lobbal többször híriül adott
 hajnalhasadás jele is lehetne.
 A kidomborodó mellkas
 és a beesett has árnykrátereit mentén
 a fény csúszkapályái a megfeszült izmokon.
 Az ágyékokat elfedő kendő*

*hosszan megtekeredett keskeny bádoglep –
 belerozdásodva a testbe...
 Fölhasíthatja az összezárt combokat is.
 A jobb csípőtarajon piros csik,
 akár a kisgyerek esőcsepprajza.
 Mint egykor az enyém,
 amelyet megvágott ujjam vére formált
 a lejtős iskolapadon.
 Ilyen látható a jobb kulcscsonton
 és a lándzsahegy vöröslő helye alatt
 több is.
 Nem érek fel hozzá,
 hogy megérinthessem.*

*A kereszt talpához illesztett táblán
 néhány szó:
 XVIII. század,
 és a falu
 meg a templom neve.*

*Ketten vagyunk
 a kiállítótérre ledózerolt
 Golgotán,
 ahová jöttem
 vagy tévedtem.
 Ki tudja?*

*Szemtől szembe Vele
 még dönthetek küldetésemről.
 Tőle kaptam a lehetőséget...
 Aki már döntött.*

KONCZEK JÓZSEF
A fedezettő mester

A fedezettő mester csizmafejjig érő hosszú és vastag bőrkötényben járkált az udvar közepén, ott, ahol a libák legelésztek, és ahol az udvarnak a tűzoltóságához meg az istállóhoz tartozó részét elkerítette egy félig már leomlott téglafal. A tűzoltóparancsnok azt a falat minden héten lemeszeltette a legényekkel. Úgy vakított, mint a cukor. A tűzoltóparancsnoknak sohasem volt csúcsos, mindenféle tollakkal meg lószőrrel ékesített nagy csákója, emiatt komoly embernek számított a környezete szemében. De a fedezettő mestert még jobban becsülték. Szótlan, tömzsi, a földet néző, fekete ember volt.

Gumicsizmája talpán olyan minta volt, mint a húsklopfoló recéi, elől egy kicsit még a nagyujj fölé is kikanyarodott, a csizma szárát pedig letúrta a mester, de ez csak hátulról látszott, mert elől eltakarta a bőrkötény. Durva sötétkék hálózemű trikóinget viselt, s erős karja úgy dagadt ki belőle, hogy izma békája is kiugrott, amikor kezét felemelte cigarettázás közben. Erős szövésű, rikító sárga lovaglónadrágját tenyérynél széles, kopott bőrvön fogta át a derekán. Puha dobozú cigarettáját a nadrágzsebben tartotta, s akkor ragyogott elő a nadrág, ha a bőrkötényt felhajtva benyúlt érte.

Valamelyik szekérről kerülhetett oda a széna a kőfal sarkába. Kinn, a kövesúton lassan gyülekeztek a szekeresek, valamelyik gazda meg hozott vagy egy ölnyi szénát, legyen mivel bajlódnia a kancának, amíg sorra kerül. Amikor a mester ezt észrevette, eltakarította a szénacsomót. Hogy miért, azt nem mondta, de szó nélkül engedelmeskedtek neki.

A kövesút két oldalán végig gesztenyefák álltak, s ahogy a lovak meg a szekérek széttiporták a földre hullott vadgesztenyét, keserű szag terjengett a levegőben. Az útról a tűzoltók udvarába vezető kis átjáraton nem volt szabad bevezetni a lovakat, ezt csak emberek használhatták, ezért kinn, az utcán kifogták a lovakat, és jókora kerülővel a mozi felől hozták be a fedezettéshez őket. De csak akkor, amikor a fedezettő mester kinn, az úton már megszemlélte a kocsisort, kiosztotta a hivatalos fedezettőjegyeket, begyűjtötte az értük járó pénzt. Akkor a két-három pálinkásüveggel a karján, amit a gazdák adtak neki,

bement a tűzoltó ügyeletre, ahol volt egy asztala s benne zöld vasláda. Ez mindig így zajlott le, mint egy szertartás, s közben békésen várakozott mindenki.

– Kilenc óra! – kiáltott hangosan a parancsnok. Akkor a fedezettő mester gondosan elnyomta cigarettája végét a kőfalon, a földre dobta, szétsikálta, s még egyszer körbejárt az udvaron a földet nézve. Kavicsokat, rögöket rugdosott odébb, ne akadályozzák a mén mozgását. Addigra már a gazdák is eltáposták a cigarettájukat, kivették szájukból a pipát.

– Maga meg maga. Maga is – intett szemével a fedezettő mester. Együtt mentek be az istállóba.

Nyihogás, dobogás, prüsszkölés, fűjtás hallatszott. A zablát egészen fönn a pofája alatt megszorítva, másik kézzel a szíjat feszítve vezette elő a mester. Alighogy átlépték az istálló küszöbgerendáját, a mester előredúrta két lábát, s majdnem a földig dőlve, hogy lapockája szinte súrolta az udvar homokját, húzta lefelé a csödör fejét. A gyönyörű, fényes szőrű, fekete állat az egész héten belétáplált abrakról olyan erősnek tűnt, hogy attól lehetett tartani, egyszer csak lerázza magáról mind a négy embert. A derekán átvett széles vászonhevederrel fogták le ketten, harmadikuk pedig a mesternek segített tartani a zablát.

Egyetlen robusztus feszülés. Csupa energia és akarárás a tombolni, robogni készülő hústorony, a föl-fölágaskodó, vibrálóan ideges bőrű patás. Szeme, mint a tűzgömb. Kétségbeesetten néz, kivillan szeme fehérje. Fölborzolódik a fű, amerre fűjtat. Fogai közt majdnem szétroppan a zabra, fülei olyan keményen állnak, mintha bronzból volnának. Remegő combjain izzadság patakszik. Kemény patája pogácsa alakú földdarabokat tép föl minden lépéssel, a disznóporcot valósággal elborotválja, ahová lép.

Már észrevette a kanca szagát. Fájdalmasan, hosszan nyerít az ég felé, közben a szeme kancsít. Körötte mintha föl lenne kapálva a föld. Ínye kivillan, sárga fogai közül előtör a zab szaga, majdnem arcon éri az embert. A kőfalon, ahová a gyerektűzoltók kapaszkodtak, egy csöpp hely sincsen már, az utca felől is odatolakszanak sokan.

A csödört sajnálom. Olyan védtelennek látszik. Nem tudok hangot adni ennek az érzésemnek, nem is akarok, csak hallom, hogy körülöttem mindenki a csödör ellen szorít, izgul, mond elharapott tanácsokat, törött mondatokat, mindenki azokat biztatja, akik lefogják. Én nem. Én sajnálom a csödört. Miért nem engedik már? A kanca visszanyerít neki többször is.

Még táncoltatják a csödört. Addig mozgatják, addig engedik a saját lépéseivel haladni, amíg a mester által jónak látott helyre vezethették.

Ott áll farral egy kanca, de nem az, amelyik visszanyerített.

– Hó! – kiáltja a mester, s a jelre elengedik a széles vászonheveder köteleit, ekkor a mester a gyepelével rávezeti a kancára. A csödör hörög. Mellkasa úgy mozog, mint egy hatalmas kovácsfűjtató. Széttárt combjai közt feketén mered a hímtest, olyan izgatott, hogy irányítani sem tudja, szíve mindjárt megpattan a felindulástól. A mester segít neki. Már könyéken felül érő gumikesztyű van a kezén, az imént nyújtották oda neki, ő pedig gyors mozdulattal rántotta föl.

Végre célhoz ért. A párzó mozdulatokat emberszobrokként megmeredt nézők figyelik. Csípős szagot hoz a légáramlás, a csödör még néhány mozdulatot végez, aztán leszáll a kancáról. A szájából kiszakadt hab meg az oldalát ellepő tajték mutatja, milyen felindultságból könnyebbült meg.

A második kanca volt a kedvére való. Itt már a mester inkább útban volt, gondolkodott is egy pillanatra, aztán látta, jobb, ha félreáll. Csodálatos volt a kanca szinte szemrehányó nyerítése, a csödör hörgeése, amint összekerültek, hiszen egymást választották elsőre. Foggal megakaszzkodott a sörényében, meg is harapdálta, örömmel tapasztalgatta, megszagolta, orrával böködté, aztán megugrotta, és sokkal tovább gyakta, mint az előző ügyetlen kis kancát. Amikor abbahagyta, összedugták a fejüket, a kanca átvette a fejét a csödör nyakán, álltak mozdulatlan. De amikor a csödör újra neki akart állni, a mester megakadályozta. A harmadik kapta meg még mindig magabiztos erejének nyugodt hasznát.

Az elvezetett kancák tulajdonosai meglegedetten tettek-vettek a szekerek körül – látszott innen a kőkerítés tetejéről –, volt, aki azonnal pokrócot dobott lovára, és vezetészáron a másik kettőhöz kötötte, volt olyan is, aki befogta helyére a jószágot, és olyan is akadt, amelyiknek csak ez az egy lova lévén ezt fogta

Mesefa, 2013

be, nyakára legyintett az ostorával, és elhajtott. Néhányan visszajöttek nézni.

A nyolcadik fedeztetés után szünetet tartottak. Akkor a fedeztető mester rongyokkal újra szárazra dörgölte a csödört, egy vödörben korpás keveréket adott neki, aztán nyakába tette a zabos tarisznyát. Később megjáratta az udvaron. Kivárta mindenki.

Ezen a délelőttön a tűzoltókat nem riasztották. A csödör heréjét a tizenharmadik vagy tizennegyedik munka után megmasszírozta a mester. Etette, itatta, járatta. A csödör tette a dolgát, igaz, a vége felé már kicsit lassabban, de jól számította ki a mester, hogy jusson ereje minden kancára.

Befejezték. Sokan még a mozielőadásra is késve mentek be, csak hogy láthassák. Elszéledtek az emberek, amikor a tűzoltóparancsnok bejelentette, hogy be fogják mutatni a motoros fecskendő működését, néhányan visszaléptek, nézelődtek.

Jól sikerült délelőtt volt. A tűzoltó gyerekek is újabb másodpercekkel javítottak a pumpálós fecskendő összeszerelésének idején, a fedeztetés is megvolt rendben. Amikor pedig a motoros fecskendőt bekapcsolták, olyan erős vízszugár tört elő, hogy a parancsnok nem is merte csak fölfelé irányítani. Még szétrombolta volna a falat.

VÉGH ATTILA

Sanzon

*Egész életemben egy illúzióból éltem,
és hagytam, hogy társakat hívjon körém.
Az illúziótlanok kikérték maguknak,
hogy valakit így rajzoljon körül a fény,
hogy amitől ők összeszarják maguk,
azt szabadságnak merje nevezni valaki,
és a jövőt, amely felé félnek,
ne mások lábnyomából kaparja ki.
Az illúzió esélyét megadtam mindig,
de a pillanatban, mikor elveszett,
úgy tűntem el a halott beszédből,
mint a szél, ha sírokon nevet.
Csonttornyainkból néha lemásztunk.
Voltak lányok, füvek, házibulik.
Mind lent volt, aki tudott illúzióul,
de visszamásztunk mindig hajnalig.
Jaj annak, amit mi kimondunk,
így hittük – és kimondtunk mindent,
kék érháló lüktetett bennünk,
a fényénél mindent láttunk itt bent.
Sötét tinta folyt az ereinkben,
a végső határig elírtuk magunk,
nappalainkat megnyitva az égnek
vérző lények: tudtuk, egyek vagyunk.
Így uralkodtunk saját életünkön,
leszarva jövőt, biztonságot, sikert.
Kéken derengő kísértetek hada:
az árnyékvilágban csak ennyi telt.
Ősember-csontok, etruszk romok,
királykoporsók nőttek ki a földből,
amerre mi jártunk. A hatását vesztett erő
így lázad, így él, így dörömböl,
az illúzió fénye így árad világgá,
ha a szemekből a szürke égbolt elhalt;
az új ősemberek léptei előtt
égre hajlott az aszfalt;
a létezés árammezőit
lány sétákkal szótték, akik szerettek;
létünket pillanatnak adni
így volt méltó, így volt eretnek;
az illúzióval egylényegüként
így élt e faj, a homo illusion,
és most, hogy mindennek vége,*

az emlék sűrűjében remény oson:
 talán mégis én volnék új illúziók ura,
 bennem támadnak föl fajtám erkölcei.
 De lehet, hogy csak be vagyok baszva.
 Kit érdekelne ma már Herr Kölcsey?

Újjászületés

Voljának

Magadra bízott a sorsod, mint egy fenyőt.
 Torlódnak a sarkvidéki légtömegek.
 Szellem képében pihenni szállnak le a sasok,
 a jeges világűr közönye megérint,
 és nem vigasztal, hogy sokan vagyunk kevesen.

Tanulni kezdte egy kislány a létezés csodáját,
 megtapogatta a porladt kőlépcsőn fésző málnalevelet,
 várta az idő lombok közt bujkáló kék árnyait,
 és nem hitte el, hogy van halál,
 nem fájt a pillanatban élő állatok néma panasza,
 a világűrrel teli szél átka.
 Még volt ereje, hogy gyöngye legyen,
 a sötét áramlást nyílt szívvel fogadta.

Mégis, milyen érzés fölnőni senkik között?
 Udvariasnak lenni felnőtt kísértetekhez?
 Mekkora teher lemondani az illúzióról,
 kidobni a léghajóból az álmot,
 a súly szíve felé száguldva?
 Az illúziótlanok hogyan szülehetnek csodát,
 ha már másnap elfelejtik, hogy szülők,
 és borzalomnak hívják a szabadságot?

Nincs más út, menj a régi park felé,
 bárhogy torlódnak a sarki tömegek,
 szellem képében szállj le pihenni ott,
 ahol tanulni kezdted a létezés csodáját.
 Az is te vagy. És merj gyöngye lenni,
 ne hagyd, hogy egy pillanat kihazudjon az ölelésből,
 mert te vagy a porladt kőlépcső,
 a léptek, melyek koptatták,
 de te vagy a málnabokor is,
 s egy összetört rím átka.
 Ezt a verset is te írtad magadnak,
 hogy ne legyen többé semmi se hiába.

Költői leltár

Interjú Csík Mónikával

A Magyar Írószövetség Arany János-émlékéhez kötődő irodalmi pályázatának novella kategóriájában a Szabadkán élő Csík Mónika író, költő, szerkesztő nyerte el az első helyezést *Költői leltár* című írásával. Az alábbiakban a díjazott novelláról vele készült interjút olvashatják.

– „A legelején kezdem.” Ezzel a mondattal indítod az elbeszélést, valójában igencsak távolról kezded. Aztán pedig viszonylag gyorsan eljutsz annak megfogalmazásáig, hogy voltaképpen nem is a rólad szóló történetet kívánod elbeszélteni, még ha éppen egy hamutartó is vagy, hanem önmagad történetét fogalmazod meg. Vagyis tárgyiasulsz. Előbb egy félresikerült hamutartóban, majd egy bőrröndben, végül egy bajuszkötőben öltesz alakot. Ezek a tárgyak ténylegesen rekvizitumok, a történetben viszont az önteremtő költészet megtestesülései.

– Az írónak alkalmasint hasznára válhat, ha szem előtt tartja azt, aminek Seherezáde perzsa királynő az életét köszönhette az *Ezer-egyéjszaka* meséiben, azaz, hogy rájött: a történeteinknek nincs elejük és végük, csak parttalanul hömpölygő történetfolyam van, amelyből, ha ki is ragadunk egy részletet, az soha nem lehet befejezett és egész, hanem millió széttartó szállal kapaszkodhat más történetrészekbe, illetéknéppen a világ végezetéig bonyolítható. A *Költői leltár*ban ezzel a „képlékeny történetiséggel” játszom, hiszen mindig vissza lehet nyúlni régebbre, és még régebbre egy elmesélt eseménysorban, s minden mellékszerreplóból főszereplő válhat, ha az ő személyes történetére összpön-

tosítunk. Ha pedig még az elbeszélő kiléte is bizonytalan, akkor kezdődik az igazi játék, hiszen egy ember története a használati tárgyainak történetén keresztül is kibontható, mi több: a személyes tárgyak hangtalanul is mesélnek tulajdonosukról, árulkodnak annak szokásairól, ízléséről, esztétikai igényeiről, emberi kapcsolatairól... Ugyanakkor minden tárgy sajátos viszonyban áll tulajdonosával, így más és más megközelítésből láttatható az ember. Ha filmes lehetőségeim lettek volna, omnibuszként jelenítettem volna meg ezt a történetet, az irodalom eszközei közül viszont a töredezettség, a perspektívaváltások, és a narrációval való játék tűnt célravezetőnek, hogy „önmagam történetét” megfogalmazhassam.

– A szívátjón meghasadt hamutartó tulajdonosa – „Ő” – is szívhasadásban szenved, mire a hamutartó leszögezi: „a bánat valami szépnek a teremtője is lehet, és hogy egy kis sérülésből keletkezhet egy szívárványos fénytörés, meg sok vers, szó, ritmus, mondatfutam.” Ezt értelmezhetjük saját költészetedre vonatkoztatva is?

– Az irodalmárok többsége, úgy hiszem, legalább négyféle „eszközzel” él alkotásai során: egyrészt a környezetéből ellesett impressziókat használja fel, másrészt olvasmányélményekből merít, har-

madrészt a fantáziájára hagyatkozik, negyedrész pedig saját élményeit veszi alapul és dolgozza fel valamiképpen. Ez utóbbi nyilván a legszemélyesebb és legintimebb, hiszen nem szívesen tárulkozunk fel, s érintettségünket inkább rejtve építjük be egy-egy írásműbe. A nagy érzelmi töltettel bíró történeink – mint a szerelem, a gyász, a csalódás, a félelem és hasonlók – gyakran olyan erősen hatnak a szerzőre, hogy megfelelő távolságtartással érdemes csak hozzájuk nyúlni, elkerülve az érzelmőség buktatóit. Ugyanakkor, ha már „hideg fejjel” tudjuk az efféle tapasztalatainkat vizsgálni, hitelesen szólalhatunk meg olyan témákban, ahol hasznosíthatók az efféle benyomások.

– Gyakran szerepel a történet(ek)ben a kávé. Kávéfüggő vagy? Esetleg valami más, poétikai oka van a feketeleves gyakori szerepeltetésének? Mert például jó ürügy, hogy az első szövegrészben megjelenő kávéfőző „némbert”, Rozáliát átvezesd a második részbe, ahol Rózsiként ugyancsak a kávéfőzés a feladata, és aki a harmadik (A bajuszkötő) részben kitüntetett szerepet kap.

– A kávénak, a kávéfőzésnek itt valóban összekötő szerepe van, a novellát felfoghatnánk akár a kávéfőzésnek szentelt hommage-ként is. Bár nem ez volt az írói szándék,

de miért is ne? Egyébként nem vagyok kávéfüggő, inkább csak alkalmi fogyasztó, de a kávé elkészítéséhez és elfogyasztásához fűződő szertartásosságot fontosnak tartom. Olyan közegben élek, ahol a kávéivásnak közösségteremtő hatása van, hisz a Balkánon aligha van ház, ahol nem fekete-kávéval kínálják meg először a betérő vendéget, és errefelé aligha képzelhető el egy jóízű beszélgetés csészényi illatos kávé nélkül. A kávézáshoz többnyire otthonosság-érzet, bensőséges hangulat társul, s az efféle „értékek” utáni vágyat, a megteremtésükre való törekvést tematizáltam novellámban.

– *A Költői leltár című novella-triptichonod második részében, A bőrönd fejezetben a hamutartó, a bőrönd, a bajuszkötő és az úti kávéfőzőkészlet tulajdonosát már „Ő” helyett a „Nagy Költő”-ként, a harmadikban „gondozó”-ként aposztrofálad. Arany János nevét egyszer se írod le, ám a triptichon mottója Az elaggott fülemile című verse, igaz, a cím és a szerző felüntetése nélkül. Gondolom, ez is a játék része.*

– Mindez valóban része egy irodalmi játéknak, hiszen úgy szerettem volna megidézni Arany János

alakját, ahogy a műveiből megismerhettem. Márpedig ez rendhagyó, egyoldalú ismeretség, a saját benyomásaimmal kiegészítve, s mint ilyen, folyton változó, hiszen felülírhatja egy-egy újabb olvasmány-élmény, egy másféle megközelítési mód. *Az elaggott fülemile* című Arany-versben ábrázolt idősödő, beteges, búcsúzni készülő, madár/költő alakját „mentettem át” prózába, s árnyaltam saját elképzelésem szerint. Egy olyan férfit jelenítettem meg, aki már túl van jón-rosszon, az emlékei éltetik, berögzült szokásai határozzák meg számára a napok ritmusát. Hallgatag és magányos, képzelete viszont szárnyal, képes általa „életre kelteni” tárgyakat, vagy pedig tárgyak képében, esetleg verssorokba szedve „új életre kelteni” önmagát. Hogy ez a férfi Arany János-e, netán az ő irodalmi alteregója, vagy valaki más, nem olyan lényeges, bár lehetne Arany János is akár.

– *A díjnyertes novellád tárgyai lényegében a szavakról, azok erejéről, a költészetről, a képzeletből és szavakból alkotott világokról vallanak. Írásod akár prózaköltésményként is olvasható. Írás közben szerintem egyszerre vagy köl-*

tő és elbeszélő, ez a kettősség lenne poétikád bázisa?

– Arany Jánost a szavak nagymesterének tartom, lenyűgöz az a nyelvi bravúr és játékosság, amellyel az írásaiban találkozom. Úgy tűnik, hogy számára a nyelv egyszerre volt eszköz és matéria, és valószínűleg műalkotásként tekintett a szavakra, verssorokra, mondatokra. Mi másra helyezhető tehát a hangsúly egy róla szóló, illetve az ő munkásságát megjelenítő írásban, mint magára a szóra? A „szavak tudójának” a leghatékonyabb eszköz áll a rendelkezésére – a nyelv varázstudománya –, amivel teremteni is képes: saját világot létrehozni képzelt, valóság és irodalom vegyítésével. *A Költői leltárban* ezt az „aranyos” szómágiát hagytam érvényre jutni, egyensúlyozva a próza és a líra határán. Ez a terep, a műfajok érintkezési és egymásba mosódási területe valóban otthonos számomra, a költői és az elbeszélői énem itt fér meg egymás mellett a legharmonikusabban, s szerencsés esetben nemcsak vetélkednek, hanem át is lesnek a másik válla fölött.

Fekete J. József

A Magyar Írószövetség Arany János születésének 200. évfordulója alkalmából irodalmi pályázatot hirdetett novella és vers kategóriában 45. életévüket be nem töltött alkotók számára. A pályázat célja a magyar irodalom egyik legnagyobb alakjának megidézése volt új, igényes alkotások által.

A pályázatra beérkezett pályamunkákat az Erős Kinga, Rózsássy Barbara és Szentmártoni János összetételű zsűri bírálta el.

A pályázat eredménye:

Vers kategória:

1. Simon Adri
2. Kiss Judit Ágnes
3. Zsille Gábor

Novella kategória:

1. Csík Mónika
2. Décsy Eszter
3. Nagy Koppány Zsolt

Gratulálunk a díjazottaknak!

PÉNTEK IMRE

A csillagász

*A harmadfű csillagász
épp a padlásra lépeget,
volt ő már minden, kiskanász,
kinek álmái nincsenek.*

*Talán ma megpillantaná
a mesebeli három királyt,
kezet is fogna velük, naná,
s elmondaná, neki mi fáj?*

*Csak hát megint megrepedt
és falra mászott teleszpókja,
pedig ő nem vall elveket,
nem úgy, mint sok más idióta.*

*De aztán mégis belenéz
a förtelmes szakrámentumba,
felgyűlt a kozmikus penész,
mi eltakarná, nincs oly plomba.*

Ezüst medál hegyikristállyal, 2016

RÓNAI-BALÁZS ZOLTÁN

Éji 1.

*Eljött az éj,
s az utcalámpa nagy varázsa: vén
akácunk lombja égi lett,
széttérül derengve, mint a sarki fény.
Minden halovány,
főképpen én.
Most érezni igazán,
a beépített sejthalál
hogy munkál: a hús,
a csendben, hogy él.*

A műhelyudvaron

(Kőbánya, dél)

*Sűrűn, összevissza álltak,
üresjában, az autók.
A ködnek füstszaga volt.
Betonra vert kipufogókormot
pillézett szürkén a hó.
A munkások arctalan matattak
nyirkos szófoszlányaik közt.
Az alkony már minden színt kioltott.*

Éji 2.

*A néptelen Rózsa utca mélyén,
mint elgémberedett bogár,
böcörgök én, az egy élőlény,
oly lent, mit nem mutat szonár.*

*A fák múltó hegyére görbül
a fagy, ritkás fátyol mögött.
Lomhán az éj nagy marka szűkül,
pillepalack falnak zörög.*

*Horzsos lépéseimben érzem
a magasság borzasztó kanyonfalát.
Csillagtűk között, az égen
utasszállító pislog át.*

BERTA ZSOLT

Tetkó

Ani Tomi anyja, Géza felesége. Itt lakott pár kapunyira tőlünk, tudod, az a régi villaszerű ház, kis előkerttel. Hamarabb ismertem, mint Gézát. Történetesen az anyja, Gréti volt az első nő, akit szinte meztelenül láttam. Kissrác koromban, egy papírgyűjtés alkalmával, még Ani születése előtt egy-két-három évvel. Ani anyja abban a semmi kis kombinében, ahogy ajtót nyitott... Én kilenc lehettem, ő meg a húszas éveiben, hát gondolhatod. Épp csak elérte az ölet az a rafinált csipkés cucc, de nem fedte el, mert átlátszó volt, mint a pókháló. Feszés hasát, szépen duzzadó melleit se tudta eltakarni, a vállát és a karjait meg nem is próbálta, márpedig Gréti karjai gyönyörűek, és a lába szintén, sőt, utóbbi felér egy estélyi ruhával. Ha valami puccos helyre megy, akkor is csak felkap egy miniszoknyát, és ezzel ki is öltözött. Így csinálja a mai napig. Nem a levegőbe beszélek, alig pár hete találkoztam vele egy közös ismerősünk esküvőjén, az utca másik oldalán, a Barabás villában. Kilencévesen kábé a köldökéig értem, tehát lefelé is, fölfelé is egyformán könnyű volt méregetnem, és én méregettem is sebesen, hogy minél több emléket rabolhassak, amíg majd az orromra csapja az ajtót. Szólni elfelejtettem, így hát Gréti is alaposan megnézett magának, megnézte azt a marha nagy ovális vesszőkosarat is, amivel érkeztem, aztán megnézte Pöttömöt is, aki a kosár másik fülét fogta.

– Na, mi van, öcsi? – kérdezte végül barátságosan, és engem földöntúli boldogság öntött el.

Hisz beszélt hozzám egy angyal, azt pedig egyenesen jelnek tartottam, hogy egyes számban, kizárólag hozzám szól. Boldogan, szélesen mosolyogtam, továbbra is értelmes hang nélkül, Gréti meg továbbra is barátságosan:

– Papírgyűjtés, hm?

– Igen! – nyögtem ki végre, és még mindig a gyönyörök dombjait-völgyeit pásztáztam a ritkás fátyolfelhőn át.

A tekintetem épp fölfelé siklott, és végre összekapt az övével, amikor is Gréti arca megváltozott, mosolya és szeméből a huncut derű eltűnt, komollyá, zárkózottá vált, s a nyitott ajtószárny mögé bújt, csak

a fejét dugva ki. Mintha csak akkor jutott volna eszébe, hogy gyakorlatilag meztelen. Felnőtt fejjel értetem meg, hogy a szemembe pillantva döbönt rá: mégiscsak van tétje, hogy negligzsében illegeti ott magát, és zsenge korom dacára is felkavar a látványa. Na, jó, de ezt majd máskor mondom el, ha egyáltalán elmondom, hisz magamról beszélek, ha Grétiről beszélek, nem pedig Tomiról, Gézáról és Aniról.

Szóval maradjunk Aninál, de nem baj, hogy felvillantottuk egy pillanatra az anyját, mert hozzá hasonlóan később Aniba is szerelmes volt a környék apraja-nagyja. És hát őt nem tudnám olyan érzékletesen és érzékenyen leírni meztelenül, mint Grétit, mert sosem láttam úgy. De ez a történet szempontjából mindegy, ugyanilyennek képzelj el Anit is.

Géza ekkoriban költözött a környékre. Nem sokra rá egy felhőszakadás után itt, a Csaba és a Maros sarkán a húszéves egyes Golfjával úgy telibe vágta sárral, vízzel, latyakkal Anit, hogy szegény csak némán tátogott a járdán, frissen vásárolt, az alakját szuperlatívuszokban méltató feszes ruhájából pedig csöpögött a sáros lé. Géza kanyarodás közben már három másodperce őt bámulta, épp ezért nem vette észre a pocsolját. Azonnal satuzott, kipattant, és egy pólóval, amit a csomagtartóból kapott elő, haladéktalanul, nem győzve bocsánatot kérni, de akkor is harsányan nevetve, törölgetni kezdte Ani új ruháját, minek következtében szép, lefelé halványuló olajcsíkok is kerültek rá. Aninak időközben megjött a hangja, és Géza később azt mesélte, hogy őt ilyen csúnyán sem addig, sem azóta nem hordta le senki. A szónoklatot befejezve, Ani haladéktalanul faképnél hagyta Gézát, és hazafelé véve az irányt, sebesen befordult a sarkon, és felöklelt engem.

– Jaj, bocs, Andris! – mondta mérgesen.

– Semmi baj. Női iszapbirkózáson voltál? – kérdeztem szellemesen, de engem is faképnél hagyott.

Géza azonnal hozzám vágatott, és nem átalott Ani felől faggatózni a gazember. Ha nem tudnád, ilyesemben úriember vagyok, nem mondtam meg sem a nevét, sem a címét, sem a telefonszámát, de még azt sem, hogy a környéken lakik-e. Hisz Gézát akkor láttam életemben először. De ő nem tágított. Bevágta a Golf ajtaját, mellém szegődött, a Majorban meghívott egy sörre, aztán még egyre, aztán a többi törzsvendéget is, és estére már mindenkinek a haverja lett, mintha csak itt született volna, mint mi. Úgy tudott röhögni, ahogy senki más. Lakik a környéken bőven bomba nő, és lakott akkor is, így aztán hiába kérdez-

Az írás a szerző készülő novellafüzérének egyik darabja.

gette a többi – urizálásra nálam kevésbé hajlamos – hapsít. Hiába írta le Anit (leginkább csak annyit tudott mondani, hogy egy angyalarcú, oltári testű nőt keres), amazok csak találgatni tudtak, aminek az lett a vége, hogy felsorolták az összes gyönyörű nőt a környéken, s végül persze csúnyán összeveszekedtek a sorrenden. Nem azért, de Anikó is rajta volt a toplistán, nevezetesen mint:

– ...az az eszméletlenül dögös dokicsaj a János kórházból, na, mi is a neve... az az!

– De hát az a Bandi felesége.

– Milyen Bandié?

– Hát a Csekéé.

– Ne má'! Tényleg, Bandi? A kurva nénikédet!

Ami engem persze büszkeséggel töltött el, s mint érintett, nem is vettem részt a vitában, csak bölcsen mosolyogva kortyolgattam a sörömet.

Na, Géza másnap becsöngetett hozzánk, s bár engem (és a térdemen lógó Áront) megpillantva kicsit hátrahőkölt, de azért közölte, hogy egy Anikó nevű nőt keres.

– Anikó a feleségem – közöltem szárazon, mert bár tudtam, ki után nyomoz, feltűnő jóképűsége azért kihozta belőlem a gazdát.

Ezzel nem segítettem ki a zavarából, de azért megkérdezte, láthatja-e. Elszánnak tűnt. Jómagam nem kárhozzatnék ilyesmiért egy férfit, de hát mégiscsak Anikó férjeként álltam ott a küszöbön.

– Egy túrót – feleltem szigorúan.

– Jó, akkor csak mondd meg, hogy ő-e az.

– Ki? – tettem a hülyét.

– Hát az a csaj, akit tegnap betérítettem, és akivel aztán összeütköztél a sarkon.

– Az összes jó nőnek begyűjtöttem a nevét és a címét?

– Akiét tudták a kocsmában, igen.

– Beszarás. Láthatnám a listát?

Kis habozás után átnyújtotta. Ani és Gréti is rajta voltak. Anikó két helyen is, egyszer a címünkkel, másutt pedig úgy, hogy János kórház, belgyógyászat.

– Megtarthatod, bevéstem mind – mondta vigyorgva Géza, és megkopogtatta a fejét.

– Akkor mire vársz?

Nem várt tovább, elköszönt. Rokonszenvesnek találtam, meg valahogy felnőttnek éreztem magam a harminc évemmel az ő húszához képest, és már mindegy is volt, így hát utánaszóltam:

– Aninak hívják. De nem Anikó, hanem Anita. Itt lakik a 39-ben, és nem lesz otthon, csak délután. Azért mondom, hogy ne járd végig mind a tizenkét

címet. A fele a hegyen van. Bár akkor nagyobb lenne a választékod.

Nem járta végig, pedig – az egyik hegyi címen – Jolánnal is találkozhatott volna. Alighanem akkor már szerelmes volt. A listáját (kis habozás után) Áronnak adtam, és a lelkére kötöttem, hogy őrizze meg, amíg felnő, nem fogja megbánni. Első dolga volt megmutatni az anyjának, Anikónak, aki tényleg megőrizte, így most ő az egyedüli birtokosa a '96-os kerületi bombanő-toplistának.

Ani beadta a derekát, ahogy mondani szokás. Az esküvőn már szépen gömbölyödött a hasa is. Alig múltak húsz évesek Gézával, amikor megszületett Tomi. Már kiskölyök korában is az apja természetét mutatta, aminek nemcsak Géza örült (bírván minden apák hiú reményével), de mindenki más is, mert Géza kicsattanóan derűs és az indokolatlan boldogságra is erősen hajlamos volt. Ez utóbbi bizonyos emberek esetében rendkívül irritáló tud lenni, tudod, miről beszélek, de vannak, akiket éppen emiatt kedvel mindenki. Mint Gézát és Tomit. Tomi amúgy is angyalarcú kissrác volt, aranyszínű angyalfürtökkel, orcáján angyalgödröcskéekkel és angyali kék szemmel. A nevetése meg... mintha két angyal kacagott volna. És egy ördög. Egy kis ördög. Szóval első pillantásra is levett a csülkéről bárkit, de aki huzamosabb időt töltött vele, azt egy életre a szolgálójává tette. Olyan kirobbanó életszeretet áradt belőle, hogy egy holtat is feltámasztott volna. Oké, talán nem bármilyen állapotú holtat, de mint mondtam, tisztára az apja természetét örökölte.

Ani gyönyörű és csöndesen derűs, Géza jóképű, erős és harsányan derűs, Tomi pedig tündéri és virgoncan derűs kiskölyök volt. Majd' szétrepedtek a jókedvtől, és nagyon szerették egymást. Minden klappolt, akár a mesében. Géza szüleinek volt drótja a leváltott rendszer potentátjaihoz, lévén, hogy – alacsonyabb szinten – ők maguk is azok voltak. Géza pedig nem volt híján az észnek, tudott élni a komcsi tőkével, ha szabad ilyen antagonisztikus képzavarral élnem. Egy gyanús privatizáció során ügyesen megszerzett egy kisebb üzemcsarnokot. Kétállásos autószervert alakított ki benne, emelőkkel meg gumizó szettel, pár év múlva pedig már csak autóklimával foglalkozott, ami igen szépen hozott a konyhára. Azt az egyes Golfot lecserélte egy puccos verdára, de soha nem adta el. Szépen rendbe hozta, felújította az utolsó csavarig, most is úgy néz ki, mint valami drága ékszer. Ott áll a szervizben, ahol az ügyfeleket fogad-

ják. Géza azt mondta, annak a verdának köszönhet mindent.

Ani, miután Tomi óvodába került, egy darabig még eljárt melózni valami könyvelőirodába, de nem keresett annyit se, mint amennyit Géza a saját irodai alkalmazottjának fizetett. Nem beszélve a könyvelőjéről, akinek ötször annyit. Így hát Ani odaült az üvegalitkában a hatalmas íróasztalhoz, annak az egyes Golfnak a társaságába, és a munkafelvétel mellett a könyvelést is intézte. Hamarosan elméletben pont annyit tudott az autókról és a klímákról, mint Géza. Nem melleleg az üzletnek annyit használt állandó jelenléte az üvegalitkában, mintha Géza kiállított volna az útra egy bikinis bigét, táblával a kezében. Ani nemcsak nagyon jó könyvelő, de kiváló anya és remek feleség lett. És hát gyönyörű volt, túlságosan is gyönyörű, épp ez volt a gyengéje. Pontosabban az Achilles-sarka, azt hiszem. Talán, ha Tomi nem lett volna olyan tündérien szép kisgyerek, és Géza nem lett volna olyan jóképű és sportos... ki tudja. Mindenesetre Ani csupa szépséggel volt körülvéve, s ha az anyját, Grétit vesszük, hát akkor a gyerekkora is így telt. Ha már itt tartunk, az apja is elég jóképű pali volt. Szóval Ani számára a szépség, amire az emberek zöme vágyik, és amit csodál, magától értetődött, mint grizzlinek a lazacikra. Nem is... mint óriáspandának a bambusz. Ha érted, mire gondolok. Nem? Jó, ez még korai, de csak figyelj.

Tomi már kisgyerekként is imádta az életet, és hálás volt érte. Mindenkiné. Az anyjának, az apjának, a nagyanyjának, vagyis Grétinek, az óvónéninek, a közértes csajoknak, a parkőrnek, a gyerekorvosnak... az egész világnak. Nekem is, amikor Géza rám bízta egy-egy órára a parkban. Fagyit vettem neki és Áronnak, vagy fociztam velük. Áronnak is hálás volt. Mély bizalom és szeretet élt benne mindenki iránt. Teljes erővel élt, és szinte mindent imádott. Csinálni, megenni, megnézni, mindegy volt neki, csak éljünk. Egyszer kapott karácsonyra egy Millennium Falcont, és amikor megmutatta nekem, felvillanyozva lelkendeztem, és kitört belőlem a sóvár gyerek. Tomi tíz perc múlva nekem adta az úrhajót.

– Biztos Áron is örülni fog neki – fűzte hozzá kissé lebiggyedt szájjal.

– Tomi – mondtam neki szíven ütve –, neked még komoly anyagi gondjaid lesznek az életben.

De nem lettek.

Vágott az esze, mint a borotva, kitűnő tanuló volt már általános iskolában is, és középfokú angol vizs-

gát is tett, mire gimnáziumba került. Ott is imádta mindenki, a csajok, a tanárok... A fiúk is mind a barátai akartak lenni. Soha nem élt ezzel vissza, kedvesen, udvariasan bánt azokkal is, akikre nem maradt ideje. Tizenöt évesen aztán, ahogy az szokás, megkezdte a leszakadást a szüleiről. Eljárógatott az osztálytársaival ide-oda, először csak este nyolcig, aztán kilencig, vállalva feszegették a határokat, megittak már egy-egy üveg sört, megcsókoltak egy-egy lányt, és Tomi nagyon élvezte ezt is. Még jobban kinyílt, mint addig. Cseppet sem hanyagolta el iskolai tanulmányait, éppúgy kitűnő tanuló volt, mint korábban. Övé lett az egész világ, és ő láthatóan ennek a világnak a legboldogabb lakója vala, s vele együtt és általa Géza és Ani is.

És akkor, az első osztály végét járva a gimiben, a vakáció előtt alig egy héttel, Tomi hasán megjelent egy piros pötty. Ani vette észre, amikor reggelinél az egy szál alsógatyában feszítő fiában gyönyörködött. Megnézték, és nem tudták, mi az. Állítólag három-ezer bőrbetegséget ismerünk, ezeknek feléről fogalma sincs az orvosoknak. Nem törődtek vele. Másnap reggelre Tomi hasára a piros pötty mellé odakerült még kettő, a hátára meg öt. Ani azt mondta, rózsahimlő. De nem az volt, az orvos meg nem mondott semmit, csak hökkenten vizsgálta a harmadnapra már sok tucattá szaporodó pöttyöket. Hívott egy másik dokit, konzultáltak, elküldték Tomit ide-oda, adtak ilyen kenőcsöt, olyan gyógyszert, aztán egy hónapra rá kimondták, hogy halvány fogalmuk sincs erről a betegségről. Addigra Tomit tetőtől talpig ellepték a pöttyök, sok helyen össze is értek, vastag, hámló mezőket alkottak a bőrén, s ha megpiszkálták valahol, akkor levedzett és vérzett. Tomi halálra rémülve, fegyelmezetten követte az orvosi utasításokat, de semmit sem javult az állapota. A legtöbb, amit tudtak a betegségről, hogy nem fertőző. A barátai látogatták volna, de Tomi nem fogadott senkit, a barátnőjét sem. Illetve őt főleg. Tizenöt éves volt csak, alig egy hónapja még makkegészséges, jóképű, vonzó srác, aki a halandók földi életét addig mennyországként élte, nem számolva betegséggel, pláne halállal. Ami a jó sorsot és szerencsét illeti, Géza bizodalma maradt egyedül sértetlen, Tominak és Aninak pedig igen nagy szüksége volt az ő harsány optimizmusára.

Eltelt a nyár, és Tomi nem mehetett a többiekkel együtt iskolába, nem folytathatta éppen csak megnyílt, napsugaras, szabad életét, amit csakis tizenéve-

sek birtokolhatnak oly mértékben és intenzitással, ahogyan teszik. Egyéb tünete a bőrelváltozáson kívül nem jelentkezett, fizikailag alkalmas lett volna, de lelkiileg semmiképpen, amit mindenki megértett. Persze lehet, hogy jót tett volna neki, könnyebben elfogadta volna az állapotát, ha a közössége is megteszi ezt, de érthető volt, hogy ő nem kívánt erre kísérletet tenni. Géza és Ani nem is abban bíztak, hogy idővel majd mégis képes lesz rá, hanem hogy meggyógyul.

Eltelt az egész iskolaév, és Tomi nem gyógyult meg. Akkor már szinte mindent kipróbáltak rajta az orvosok, Géza méregdrága magánklinikákra hurcolta, a világ minden tájáról származó sámánoknak, gyógyítóknak, szent embereknek és egyebeknek is megmutatta, jártak Harkányban és a Holt-tengernél is, ahol egyébként a pikkelysömörösöket elég szép sikerrel kezelik, de semmi. Tomi hegei és sebei időnként mintha gyógyultak volna, aztán újult erővel támadott a kór. Híres életkedvét elsodorta nyomorult állapota, mély depresszióba esett. És vele Ani is. Csak Géza nem adta fel a reményt, nem fogyott ki a soron következő tervekből, és mindent megtett, hogy Anit és Tomit a felszínen tartsa. De hiába, Tomi már merült, Ani meg épp csak elfeküdt a felszínen.

Újabb esztendő kínlódás és harc után Tomi bejelentette, hogy meg akar halni. Géza azonnal azt felelte, hogy ezt verje ki a fejéből. De Tomi továbbra is csak motyogott valamit az eutanáziáról, és hogy ez az ő döntése, és hogy már meg is nézte a neten, van olyan ország, ahol legális, satöbbi. Géza megrendült, de erről továbbra sem volt hajlandó beszélni. Konokul kovácsolta a terveket, újabb gyógymódok után kutatót, és megszállottan igyekezett lábra állítani Tomit.

Egy este aztán hazaérvén zárva találta a fürdőszobaajtót, Ani sehol, a kopogására, kérdéseire, dörömbölésére nem érkezett válasz, így hát berúgta az ajtót, és ott találta Tomit a kádban, a vére már vörösre festette a vizet. Kikapta a kölyköt, a földre fektette, és fürdőköpenyek övével szorította el a csuklóit. Sikerült megmentenie. Tomi napokig nem szólt egy szót sem, csak feküdt komoran, mozdulatlanul a kórházi ágyon, Ani és Géza pedig ott ültek mellette, s megfogadták egymásnak és neki, hogy egy pillanatra sem hagyják többé egyedül. Tomi nem repesett tőle. Alighanem úgy érezte, menthetetlenül egyedül maradt, s ezen nem segíthet semmilyen, mégúgy szerető társaság sem.

Pár nap múlva hazavitték, Géza Anira bízta a kölyköt, ő pedig eltűnt egy egész napra és egy egész éjszakára. Távolléte alatt a feje búbjától a talpáig ki-

varratta magát. Tudom, ez ma már nem olyan nagy szám, de ő olyan ocsmány tetkókat rakatott fel, hogy a legedzettebb, vérben, belsőségben tobzódó death-metalosok is kitértek az útjából. Egyszer a Böregében a pultnál csak úgy nyugtatólag rátette a kezét egy hepciáskodó fickó karjára, az lenézett, és már ettől elakadt a hangja, de amikor Géza arcába pillantott, konkrét sikoltozásba fogott, a falig hátrált előle, onnan rimánkodott neki, hogy ne menjen közelebb hozzá. Géza bőrének minden négyzetcentiméterét hámló hegek, varrok, nedvedző és vérző fekélyek, ótvarek fedték. Pont, mint Tomiét. Művészi munka volt, tényleg. Próbáltál már tetkót felvarratni? Egy kisebb darab is eléggé fájdalmas, képzelj el, mi az, ha huszonnégy óra leforgása alatt a tested egészét televarratod. Gézának csak a talpa és a farka maradt ki. Szerintem egy átlagember ebbe simán belehal. Ő csak iszonyúan belázasodott, de kibírta. Az nem akármilyen.

Így állított haza, a teste nagyobb részén még a fóliával, amit rajtahagynak egy darabig a bőrön. Otthon kicsomagolta magát, és szélesen mosolyogva megpördült, akár egy karácsonyi csomagból kibomló manóknak. Ani sokkot kapott, de Géza nem vette észre, mert Tomi – több mint két év után először – elmosolyodott. Csak kicsit, s nem is valami derűsen, de mégiscsak mosoly volt az, őszinte mosoly.

Aznap este, amikor Géza égő bőrrel, mindenütt sajgó testtel bemászott az ágyba, Ani a másik oldalon sebesen kimászott, és az ágy lábánál megállva, vi-gyázva, hogy rá se nézzen Gézára, azt mondta:

– Bocsáss meg, de ez már sok nekem, nem bírom.

Aznap a kanapén aludt. És még kétszer, aztán átköltözött Grétihez, ahol szépségben felnőtt. Csak Tomit látogatta, amikor Géza nem volt otthon. Tulajdonképpen ez volt nehezebb, hisz Gézán mégiscsak festve voltak a borzalmak.

Ettől kezdve Géza nem járt be a szervizbe, Ani intézett helyette mindent. Géza és Tomi nagyjából kettesben maradtak. Pár hét múlva sétálni mentek a Majorba. A korábbi két évben Tomi csak akkor mozdult ki, ha orvoshoz kellett mennie, taxival – és egyszer mentőautóval, amikor meg akarta ölni magát. De akkor ott sétáltak a park hatalmas fáin alatt a sétányon, végig a tenispályák mellett, aztán a szobor előtt távolabb kanyarodtak a játszótértől, ahol a legkisebbek tanyáztak. Elakadt a lélegzetem, amikor megláttam őket. Nem álltak meg mellettem, Tomi zavartan köszönt, Géza meg csak intett, a szájához emelte a kezét, mintha pohárból inna, vagyis hogy

majd este a kocsmában. És meggyorsították a lép-teiket. Este aztán a Bőregérben, ahova kitérni volt szokása Ani útjából, amikor az Tomit látogatta, Géza elmondta, mi van.

Hogy egyezséget kötött Tomival. Szavát vette, hogy nem próbálja megölni magát, és ha végül nem találak gyógymódot, akkor is neki szól, mielőtt bármit tenne. Tomi nem ment bele a határidő nélküli szerződésbe, két évet írt csak alá. Ennél többet nem tudott kialkudni tőle az apja. De kikökönt a depresszióból. Hogy a vállalt két év, az önkéntes zombitárs, vagy mindkettő miatt, én nem tudom. Eljártak otthonról Gézával, kezdetben csak a parkba, sétálni, aztán már szűkebb helyekre is bemerészkedtek, ahol emberek tartózkodtak. Tomi leginkább persze a mozi szeretete, de tanúsíthatom, hogy ismerős környezetben, például velünk a kocsmában már szinte egészen feloldódott, talán el is felejtette egy időre, hogyan fest. Mindenki azt gondolhatta, most már rendben lesz, akár így, akár úgy. Én legalábbis azt gondoltam. Persze, hajlamos vagyok mások problémáit úgy

söpörni a szőnyeg alá, hogy elhitetem magammal: ő már megoldotta.

Az a két év is eltelt, és Tomi állta a szavát. Géza viszont jó darabig nem. Ez is érthető. Tomi könyörgött neki, veszekedett, hetekig nem állt szóba vele, csak hallgatott, mint a csuka, és szép lassan visszasüllyedt a depressziójába, mélyebbre, mint valaha. A végén már enni sem volt hajlandó. Géza végül feladta... vagy inkább legyőzte őt is az ügy.

Eladta a műhelyt, szépen elrendezte minden dolgát, aztán ő és Tomi elutaztak. Svájcba. Ott legális az eutanázia. Ne hidd, hogy végül magára hagyta Tomit. Nem. Szomszédos ágyon feküdtek, egyszerre adták be nekik az injekciókat. Szépen sorban mindet. Fogták egymás kezét, amíg el nem aludtak. Azt mondták, békésen. Persze, akkor már hogyan másképp?

Ani? Rá egy évre öngyilkos lett. A kádban talált rá Gréti, egy csepp élet sem volt már benne. A mentőorvos a vágások fölött egy csúnya fekélyt vett észre az alkarján. De ahogy jobban megnézte, látta, hogy csak egy tetkó.

Ezüst gyűrű hegyikristállyal, 2013

FILIP TAMÁS

Esti mese

*Több mint sötét, de még nem éjszaka.
Unatkozó sárkány indul keresni izgalmakat.*

*Végtelen lehetőségekből csak kiskanállal
merhetek, de a köleves ízét pár cseppből*

*megismerem. S ez már a magam univerzuma,
ahol a fénynél sebesebben jutok el A-ból B-be.*

*Ahol évszázadok alatt összefőnek a zöldségek,
a hús, a fűszerek. Íjászok lapulnak a zugokban,*

*s éjjel-nappal őrzik a megfeszített ostromgépeket.
Amíg az apák háborúznak, az anyák mesélnek.*

Kagylók, levelek, dallamok

*Vándorolnak feléd a dolgok és a lények,
pedig felfedezőúton vagy mindig.
Megtalálnának, ha megállnál,
de nem állsz meg, hogy te érd
utol egyszerre mindet egy váratlan
pillanatban, töprengő erdők alján,
és kuporgó városokban, végleg
szétszórva magad a kimondhatatlan
ország egymást ölelő békétlen tájaira.*

Portré

*Egy szótag csupán,
vagy még annyi sem,
írásjel, mely szöveg
nélkül, önmagában áll.
Meztelen télbe fűródó
fűtetlen vonat magányos
utasa, ki azt hiszi,
vezeklőinget visel,
pedig, mint kígyó
levedlett bőre,
áttetszőn dereng, és
önmagának fáj.*

OBERCZIÁN GÉZA

Áramlás

Tigrismintás bikinialsó. Magasan fölöttem a meredek vízmosságban. Kiszáradt patakmederben kapaszkodtam fölfelé, már alig vonszoltam magam, a pesti flaszterhez szoktam, nem a Királykőhöz. Lenézni nem mertem a tériszonyom miatt, följebb pedig – mint csábító ígéret – a tigrismintás bikinialsó egyenletesen ringva távolodott, össze kellett volna szednem magam, hogy utolérjem, de én inkább megálltam, és bámultam a nem mindennapi látványt. Még sosem láttam ilyen szépet, mint az aprócska fürdőruhában fölfelé mászó karcsú szőke lány. A helyzet rémisztő volt, egyrészt mert mindig kerültem a meredek sziklákat, ugyanis lebénultam a félelemtől, másrészt kerültem a feltűnően szép lányokat (hallottam valahol, hogy a szép nők a fantáziátlan férfiaknak valók, ezzel vigasztaltam magam), mert hasonló bénultság jelentkezett. Tapasztalatom szerint ez a két helyzet tudott a legjobban kizökkenteni a nyugalmamból és magabiztosságomból. És az idegenek. Egy pillanatilag vágyakozva gondoltam a táborra, ahol a többiek a sátrakban pihennek, vagy kanalizatják a paprikás krumpli maradékát, sört isznak rá: hülye vagy, öregem, ne sajnáld magad, semmi sem ér fel ezzel itt, ilyet még nem láttál! A lány intett, hogy induljak már tovább, így a tigrismintás bikinifelső is megmutatkozott a dús, formás kebleken, az összes félelmem ellenére rendszeresen fel-félpillantottam rá, óvatosan, nehogy bunkónak tartson a kendőzetlen stírölésért, végül elszántan nekiindultam, és a közvetlenül előttem lévő kövekre koncentrálni négykézláb mászva kapaszkodva próbáltam beérni.

A tágas tisztást, ahová felmásztunk, egyik oldalról meredeken feltörő sziklafal, a másiktól sűrű, ember nem járta fenyőerdő határolta, előttünk a végtelen kilátás, az egész Barcaság a Nagykőhavasig, mellette a Schuler, és azon is túl a Bucsecs kékes-lapos tömbje. Tátott szájjal néztük, Brassót kerestem a párában, ahonnan reggel indultunk, talán felfedeztem a Cenket a város közepén, de lehet, hogy csak egy felhő volt.

Részlet a szerzőnek a kiadónk gondozásában áprilisban megjelenő kisregényéből.

Még lihegtem az erőlködéstől, amikor Eszter megcsókolt, hosszan, egészen hozzásimult majdnem méztelen testével az átizzadt pólómhoz, szorított magához, mohón itta a csókot, mint az utolsó csepp vizet a sivatagban. Sebtében ledobált ruhákból készült fekhelyen szeretkezünk, egy szó el nem hangzott köztünk, csak a mámor hangjain felelgettünk egymásnak. Rettenő ideges voltam, ügyetlenkedtem, egyáltalán nem volt rutinom ilyen helyzetekre, a barátnőmmel csak nemrég jutottunk idáig négy év után, és tudtam, hogy az még nem volt az igazi, mindketten az elsők voltunk egymásnak, de Eszter magától értetődő természetességgel segített. Orvostanhallgató!, áldottam az eget: még jó, hogy ért a testhez, még jó, hogy élvezi...

Utána sokáig feküdtünk, könnyű voltam, szinte szálltam, szélesen mosolyogtam, nem bírtam abbahagyni, ő révülten nézett, nem szóltunk. A távolban egy ragadozó madár rikoltott, talán örömeiben, hogy karmait belemélyeszhette egy áldozat húsába, én is belemarkoltam Eszter oldalába, ő csiklandósan felsikkantott. Fantasztikus vagy!, mondtam: majd rájössz!, súgta vissza a lány. Ezek voltak az első szavak, amiket váltottunk. Azt sem bánom, hogy ott kell lemásznunk, ahol feljöttünk, ezután már semmi sem számít... motyogtam Eszter fülébe. De nem kell, válaszolta a lány.

Egy hét a Déli-Kárpátokban és a Hargitán, ez volt a terv, vándortábor velem egykorú fiatalok társaságában, kivétel nélkül orvostanhallgatók Marosvásárhelyen, erdélyi magyarok, akik ott születtek, ott élnek, ismerik a helyet, mint a tenyerüket, varázslatos nyelven beszélnek, valamennyien Laci évfolyamtársai vagy egyetemi barátai. Csak az volt a baj, hogy Laci nem jöhetett el, megint rosszul lett, kímélnie kellett magát, komoly kivizsgálásoknak nézett elébe, ezt a nyarat klinikákon, rendelőkben és várótermekben fogja tölteni. Sajnáltam, mert nagyon szerettem őt, egyik legjobb barátom volt, és imponált is az okos, intelligens, kiváló tanuló unokatestvér, de azért is, mert ő lett volna az egyetlen ismerősöm a csapatban. Annyira hirtelen, egyik napról a másikra szerveződött az egész, hogy félbe is kellett szakítani miatta a balatoni bulizást a saját egyetemi haverjaimmal, hogy odaérjek időben. A barátnőmet felhívtam, hogy csak egy héttel később találkozzunk, kiakadt, veszekedni kezdett, elköszöntem, és letettem.

A vonaton egész végig aludni akartam, mert rettentő másnaposan indultam útnak, de egy pillanatra sem hunytam le a szemem az izgatottságtól, és ezen nem segített a kétórás ácsorgás a határon: mintha nem is lett volna forradalom, vagy már el is felejtették? Ebben az országban képtelen bármi is megváltozni, jellemző, ugyanennyit álltunk régen is, a diktatúra alatt, ugyanígy rettegtünk a határőröktől, apát pedig sosem láttam olyan idegesnek, mint amikor először jött velünk, a változások utáni első adandó alkalommal, amikor el tudott szabadulni, remegett a keze, mikor az útlevelét odaadta a tányérsapkásnak, de az bele se nézett, csak ráütötte a pecsétet, mint mindenki máséra: akkor tényleg azt hittük, nagyot fordult a világ.

Kimentem a folyosóra, hajnalodott, a távolban már ki lehetett venni Déva várának körvonalait. Rágyújtottam, mint amikor tizenhat évesen először utaztam egyedül, szinte végig a folyosón álltam, és fújtam a füstöt a sebtében vásárolt Symphoniából. Borbála persze egyből rájött, amikor leszálltam a vonatról, olyan bűdös lehettem, mint egy hamutartó. Szerintem nem bánta igazán, azt hiszem, úgy gondolta, a férfi mind dohányzik, ez a világ rendje – csak apám volt kivétel –, mégis leszidott, mert a férje, aki világlátásban láncdohányos volt, nem sokkal azelőtt halt meg tüdőrákban. Örültem, hogy féltett, és utáltam, hogy lebuktam. Kinyitottam az ablakot, megcsapott a hideg hajnali levegő, kihajoltam, és élveztem a metsző szelet, jólesett, mintha jeges vízben zuhanyoznék, elfogott a szabadság érzése, üvöltöni szerettem volna bele a tájba, de nem mertem ennyire elengedni magam. A régi utazásokon mindig itt éreztem át, hogy megérkeztünk Erdélybe, apa hazájába, itt kezdődött az egy hónapnyi varázs, gyerekkoromban itt töltöttem minden júliust. Néztam a várat, hallgattam a sínek megunhatatlan kattogását – kiskoromban azért akartam mozdonyvezető lenni, mert imádtam ezt a hangot, különösen, amikor a szerelvény fékezés nélkül csattogott keresztül a váltókon –, és eszembe jutottak a mesék, történetek, amiket anya mondott utazás közben, egyszerre az összes, a Kőműves Kelemen, az Ábel, Benedek Elek meséi, Nyirő József havasi történetei, Dévától Brassóig egész úton beszélgettünk. Anya tősgyökeres pesti volt, azon belül belvárosi, mindig is idegen maradt számára ez a világ, és bár igyekezett beilleszkedni, jól érezni magát, sőt, a hegyi túrákat kifejezetten élvezte, mégsem

bánta soha, ha hazamentünk, csak Borbálát sajnálta hátrahagyni, nagyon jó barátnők voltak.

Azon tépelődtem, hogyan fogok beilleszkedni egy vadidegenekből álló csapatba, ez nekem sosem ment. Rémálmaim voltak attól, hogy kívülállóként megjelenek valahol, és ott állok egyedül, senki nem foglalkozik velem, tanácstalanul téblábolok: kiver a víz ettől, sosem voltam ehhez elég magabiztos.

Mikor késő délelőtt végre megérkeztem Brassóba, senki nem várt a pályaudvaron, ami eddig egyszer sem fordult elő, Borbála, Laci és nagymama, később csak Borbála a gyerekekkel mindig ott voltak a mozdony elejénél, és fürkészték az érkezőket, kerestek minket komoly arccal, mindig ugyanúgy, ez is egy rituálé volt, a megérkezés hagyománya. Az egyetlen hely, ahová mindig öröm volt megérkezni. Csecsemőként utaztam először: ezek szerint ez a huszadik utam, a sokadik egyedül, és apával mindössze háromszor. Mindennek össze kellett dőlnie, hogy végre számára is megnyíljon a határ.

Szóval kiderült, hogy Laci beteg, nem jön velünk. Majdnem én is lemondtam az egészséget, de Borbála rám parancsolt: elég legyen a nyafogásból, elmész és jól érezd magad, punktum, tudjuk mindannyian, hogy alig vártad már, hogy legyen itteni társaságod. Kellenek barátok, hogy jöhess akkor is, ha én már nem leszek. De Laci... akartam mondani, Borbála közbevágott: Laci mindig várni fog, de ideje a magad lábára állnod.

Végül tízen indultunk el, kilenc ismeretlen és én. A vasútállomásra késve érkeztem, a lakótelepen, ahol Borbála lakott, két trolit is el kellett engednem, mert nem fértem fel rájuk a nagy hátizsákkal. Futtában néztem meg a kijelzöt, Zernesti, hetes vágány, fordultam, rohantam tovább, közben majdnem fellöktem egy lányt, aki piros hátizsák alatt görnyedezett: bocsk, böktem oda és futottam, eltévedtem, visszafordultam, végre megtaláltam az irányt, átfúrtam magam a tömegben, egy pillanatra megint megláttam a lányt, tempósan haladt rövid kis sortjában át az aluljárón. Végre meglett a vonat, előtte a kis csapat türelmetlenül várt rám, köztük a már ismerős piros hátizsákos lány. Sziasztok, mondtam: felszállunk?

Folyosó melletti ülésen ültem, a többiek körös-körül, és rengeteget beszéltem. Ha ideges vagyok, vagy jó

Napkorong, 2009

benyomást akarok tenni, kényszeresen szónokolni kezdek, ha pedig még kérdezetnek is, abba se tudom hagyni. Az út alig egy óra volt, végig én tartottam szóval a társaságot, mindent elmeséltem magamról, megnyíltam, mint egy csap, ömlött kifelé belőlem minden történet, adat, ők hallgattak, fogalmam sincs, megjegyeztek-e valamit ebből az áradatból. Elmeséltem nekik, hogy agrár egyetemre járok, hogy nem igazán érdekel, de legalább biológiával foglalkozhatok, azt szeretem, anyám is biológus, tanár, innen az „ihlet”, de sosem fogok termelésben dolgozni, igazából fogalmam sincs, mit akarok csinálni a diploma

után, van még négy évem eldönteni, a barátnőm még gimnazista, régóta járunk, ő két évvel fiatalabb, bölcsész akar lenni, angol szakra megy jövőre, ha felveszik, majdnem különváltunk, amikor tavaly elvittek katonának, de végül megvárt, most otthon maradt, nem egy túrázós típus, egyébként pedig egyenesen a Balatonról jövök, a csoporttársaimmal buliztunk éppen, amikor jött a hívás, és örülök, hogy itt vagyunk, tényleg, hová is megyünk? A folyosó túloldalán, az ablaknál két lány ült, egy barna, és a már ismerős szőke, aki, úgy éreztem, szemmel tart, figyel, de ha ránéztem, félrefordult, halkán csevegett a barnával, mint régi barátok. Néha rápillantottam, láttam, hogy az arcomat figyel, ilyenkor zavaromban elhallgattam, majd folytattam, ahol abba hagytam, igyekeztem nem törődni vele.

Másfél órát mentünk a vonattól a tűző napon, izzadtam a hátizsák alatt, végül egy tisztáshoz értünk, dús volt a fű, benne színes virágok, patak kis híddal, nagy, árnyat adó tölgyfák, idilli volt a csend: ilyen tökéletes hely nincs is!, kiáltottam lelkesen, a többiek mosolyogtak, nekik talán termé-

szetes az ilyesmi. Segítettek felverni a sátramát, egész kis tábor épült kevesebb, mint egy óra alatt. Néhányan hozzáláttak a főzéshez, mire én is elkészültem és beköltöztem a sátramba, már rottyogott a paprikás krumpli. Került pár sör is, ittunk, azután ettünk, megegyeztünk, hogy ez bemelegítő nap, ezért délután szabad foglalkozás lesz, mindenki azt csinál, amit akar. A korai kelés, az étel, a sör és az izgalmak elbágyasztottak, majd' elaludtam, amikor a szőke lány megállt előttem, túrabakancsot viselt és tigrismintás bikinit, intett, hogy kövessem. Gondolkodás nélkül mentem utána.

FECSKE CSABA

Kicsordulsz belőlem

*sose tudtalak elérni
és végleg elhagyni sem
ez a reménytelen gyötrő
küzdelem volt az életem*

*a semmiből vés ki elmém
a könnyörtelen vágnak
életre kelsz és menekülsz
mint megriadt vadállat*

*emlékezem utat török
az elvadult időben –
mint fölsebzett kéreg alól
a gyanta kicsordulsz belőlem*

Angyal

*úgy hittem angyal talán az is volt
tekintetével összekaristolt
szívem mint a falevél verdesett
meg se virradt még máris este lett*

*belátom angyal hozzám nem való
az ő sorsa látszat illúzió
nem hús és vér szenvedni képtelen
hiába is adná magát nekem*

Egynyári vers

*kiloccsantál belőlem
elnyelt az utolsó nyár pora
hebeg a hőség a levegőben
sietős szavak lábnyoma*

BURNS KATALIN
Eljutni Szultánabádig

Sokszor nem tudom összerakni magamban a történeteket. Ha mégis összefüggést találok az események között, az egész hirtelen kicsúszik a kezemből, mint kisgyermek szorításából a díszes függönybojt. Bár az is lehet, hogy a rángatástól válik minden megfoghatatlanná.

Egy másik idősikban, nem is túl régen, Szultánabádba igyekeztem. Egy norvég alapítású falusi iskola könyvtárát készültek felavatni, és oda, a pandzsábi sivatag közepébe meghívták a nemzetközi diplomácia színe-javát. Úton volt még egy zenészkülönítmény Lahorból, és úton voltam én is.

Annyi volt biztos, hogy amilyen hamar csak lehet, Szultánabádba kell érnem. Megértő házigazdám összeismertetett egy barátjával, Kazival, aki maga is Szultánabádba készült. Az autójában megvolt minden kényelem; a többórás úthoz egy tucat cédével is felszerelkezett, bár a légkondit a kelleténél hűvösebbre állította. Hálásan dőltem hátra az anyósülésen. Örültem, hogy a hangosan lüktető zene elszibbasztja bennem a kételyeket, mindazt a szorongást, ami időnként a wifi-zónákban, a fiókomba záporozó e-maileken keresztül rám tör.

Kazi autójában is volt wifi, de most nem volt erőm a munkakeresés gondjaival szembesülni. Otthon, az indulás előtti esős délelőttön még egyszer átfésültem az aktuális álláshirdetéseket, és elküldtem néhány helyre az önéletrajzomat. Egy esetben már túl voltam az első interjún, igaz, a sikerben nem nagyon reménykedhettem. A szokásos módon hasonlottam meg önmagammal – hazudnom kellett. Az interjún, ahogy mindig, most is hallgattam a zenélésről, az utazásról, és mindenről, ami számomra igazán fontos. A túlélési ösztön diktálta mindezt, hiszen eddigi állásaimat is a zenélés miatt veszítettem el. Helyette meséltem a korábbi multicéges éveimről, meg a gyermekemről, aki már nélkülem is boldogul. Igyekeztem úgy tenni, mint aki nem csak a kéthónapos próbaidőre akarja betölteni az állást, amíg a következő repülőjegy ára összegyűlik. Aztán, ahogy öt perccel később a nő mosdó falitükrébe néztem, egész könnyű volt elnémitani a lelkiismeretemet. Esélyeim a munkára, szakmai tapasztalat hiányában, amúgy sem voltak túl

jók. Nem áltattam tovább magam, épp csak az értesítő e-mailt vártam még. Biztosítottak róla, hogy egy héten belül elküldik.

Kazi autójában szívesebben ütöttem a ritmust a térdemen, válogattam a cédek között, és ismerkedtem Kazi feleségével telefonon, mint hogy az e-mailjeimet letöltsem. Teltek az órák, és már kétdoboznyi szószos rizst csipegettem fel, mire a táj változni kezdett. Kazi lefordult a gyorsforgalmiról, kikerült egy szamár húzta kiskocsit, és besorolt az egyik göröngyös földútra. – Hol vagyunk? – egyenesedtem fel az anyósülésen, és az indulás óta először fordult meg a fejemben, hogy egy vadidegen férfira bíztam a sorsomat.

– Ebbe a faluba most benézünk. Dolgom van itt – vágta rá Kazi, és kipöccintette a cigarettacsikkjét az ablakon.

– Értem – mondtam békülékenyen. A világnak ezen a részén gyakran módosulnak az útitervek. – De meddig leszünk itt?

– Egy-két napig.

– Micsoda? Megbeszéltük, hogy nekem sürgősen Szultánabádba kell mennem!

– Nekem is. Csak előbb részt veszünk az unokahúgom esküvőjén.

Épp csak arra futotta az erőmből, hogy jó hangosan magam elé fűjjak. Mint egy harci kakas. Túlharogva a motorzajt, a kecskéket. Értelmes szavakat nem is kerestem: tudtam, ha megszólalok, a bosszúságtól elsírom magam, ami Kazi előtt nem volna tanácsos. Végül mégis előkaptam a mobilomat, és bekapcsoltam rajta a wifit. Néhány apróbb értesítőn kívül nem találtam a postafiókomban semmi érdemlegeset. Megjött a könyvrendeléselem. Reklámozta magát egy fejjavadász cég. Feliratkoztak a hírlevelemre.

Kazi egy homokbuckákkal körülvett ház előtt csapta be a kocsiját, és kis időre eltűnt. Másodmagával jött vissza az autóhoz, és intett, hogy kövessem. A szolga egyesével emelte ki a csomagtartóból Kazi ajándékait, az ágyneműket meg a ruhának való anyagbálákat. Beugrott, hogy amikor a hangszereimet bevasztottuk oda, fél szemmel észre is vettem a rikító, színes textiltekerceket, de mint annyi mindenről ebben a sajátos törvényű közegben, erről sem vettem tudomást.

Odabent, a házban, épp leállt a légkondi. Sőt, már a generátor is kifáradt az áramszünetben. A szoba közepén három nő várt ránk mozdulatlanul, idegenkedően. Kazi felsorolta a neveiket, de egyedül a menyasszonyét tudtam megjegyezni. Aisa. A kezén ott

kacsaringózott a száradó, barna hennafesték, és a lyuk az orrcimpáján, ahol az óriási karika átfutott, csúnyán be volt gyulladva. Feltűnhetett, hogy bámulom, mert lesütötte a szemét.

Kazi váltott pár szót a szolgálával, aztán rámutatott a fal mellett egy fekhelyre.

– Madam itt alszik. Ez a legcsendesebb sarok.

A hangszereimet sorba raktam a pokrócon, és magam is melléjük kuporodtam. Aisa szobájából monoton beszéd szűrődött ki, a konyhából az olaj sercegésén kívül más nem hallatszott. Legkésőbb estig fel kell hívnom a zenészeket, hogy elakadtam.

Amint Kazi előkerült, feltápázkodtam, és elálltam az útját.

– Miért nem lehetett szólni, hogy előbb ide jövünk? Hogy lesz így időm a helyszíni próbára? – árasztottam rá az elkeseredésemet, hiába volt már minden mindegy.

– Így is rendben lesz. Felhívtak a zenészek. Azt mondták, ők is csúsznak egy napot.

Gondolhattam volna, hogy itt, a világ végén mindenki elakad. A zenészek az ország másik végéből indultak el, ki tudja, hányszor vizsgálták át az ellenőrzőpontokon az autójukat.

Engesztelésképpen Kazi kikísért az autóhoz, hogy még egyszer megnézhessem a leveleimet. Kiküldték a telefonszámlámat. A multicég még nem jelzett vissza, ellenben elutasították egy másik pályázatomat. Pedig ehhez a munkához kedvem lett volna. Főzősmagazin, grill-rovat.

Utolsó gondolatom, mielőtt a matracon elszunyadtam volna, az volt, hogy bekémelek a konyhába. Akárhogy is tiltakoznak, valahogy elérem, hogy beszállhassak a sütésbe. Ezen az istenverte helyen sosem lehet tudni, mikor történik valami. Meddig kell tehetetlenül várnom, hogy végre továbbmehessünk. Hogy ne üvöltsön rólam, mennyire nyomorultul elakadtam.

Estefelé, ahogy egyre többen siettek el a matracom mellett, hogy az előkészületekben segítkezzenek, eszembe jutott a gyulladt seb. Feltápázkodtam, és visszapakoltam a matracra a lepotyogott furulyákat. Fogtam a hátizsákot, és befurakodtam a belső szobába, a menyasszony mellé, akit a tükör előtt igazgatott éppen az egyik rokon, és szemérmetlenül közel hajoltam az orrához. Nincs olyan hely, ahol előfordulhatna, hogy kulcsemlernek érezhetem magam, és most már, hogy mind engem figyeltek, muszáj volt tennem valamit. A hátizsák alján, kissé behorpadva,

ott volt a műanyag palack a meglangyosodott vegyepálínkával. Elvettem egy vattapamacsot az asztalról, és az üveg szájára szorítottam, majd fejfelé fordítottam a palackot. Aisa némán túrta, amikor a sebhez szorítottam a vattát. A többiek hálás mosollyal figyelték az ügyködésemet, bár a szűrős szagot megérezve összesúgtak. Miután a kupakot rátekerem az üvegre, Aisa, érzésem óta először, elmosolyodott.

– Nemsokára itt a vőlegény – mondta az anya.

– Nagy nehézségeken megyünk most keresztül, a baleset miatt. – Óhatatlanul megint Aisa sebére pillantottam. De az nem lehetett oka semmiféle fennakadásnak.

– Kit ért baleset?

– A vőlegényt. Majd meglátja. Mindjárt jönnek.

Aisa megérintette a sebet, és megforgatta a gyűrűt a lyukban. Még fájhatott. Az átsírt napok alatt jól ki-dörzsölhette, gondoltam, de ha kicsit is hatott a fertőtlenítés, gyorsabban gyógyul.

Kifordultam a szobából, és egyetlen lendülettel felhajtottam az üveg alján maradt pálinkát. Úgy néztem, öt-hat adag lötykölődhetett benne, de azt akartam, hogy gyorsabban teljen az idő. A matracom szélén Kazit találtam, ujjai közt dörzsölgette a cigarettát, amit kint akart meggyújtani. Nem volt kedvem mellé ülni, de láthatóan beszélni akart velem valamiről.

– Már régen kitűzték az esküvő napját, senki se gondolta, hogy ekkora baj lesz – kezdte bizalmasan. – Az autópályán a vőlegényt baleset érte, a motorja odalett, neki meg szilánkokra tört a lába. A feszalabádi kórházban kezelik, még nem jöhetne haza, de elhoztuk, hadd legyen meg az esküvő. Holnap indul vissza. Még az sem biztos, hogy megmarad a lába.

Kábult fejfelé bámultam Kazira, és maradék erőmmel megmarkoltam a matrac szélét.

– Épp elég baj ért minket. Most van együtt a család – magyarázkodott tovább. – Úgy intéztük, hogy lerövidítjük a szertartást egy napra, és mivel itt, a menyasszonyos házban van nagyobb hely, itt intézünk mindent. Főleg az északiak miatt nem halasztjuk el az esküvőt.

Magam elé meredve próbáltam összerakni a történetet. Az összeseregglő családtagokat, a hirtelen jött tragédiát, a rögtönzött megoldást, a sérült vőlegény mozgására összefogó férfiakat. Nyilván valamelyik autóból kiszedték az anyósülést, hogy a férfi nyugodtabban utazhasson. Vagy béreltek egy utánfutót? Esetleg maguk tolták, talicskában? Feszalabád nincs

túl messze, de gyalog biztos, hogy legalább két óra séta. Próbáltam elereszteni a képzeletemet, mégse vehettem fel a versenyt azzal a fokú találmányossággal, ami az itt élőket jellemzi.

A zene hangjaira a többiekkel együtt felpattantam a helyemről, és az italtól bódultan kivonultam az utcára. Fél órája még volt bennem némi berzenkedés Kazi irányában, hogy ha már ilyen helyzetbe kényszerített, ne várja el, hogy aktív részese legyek az eseményeknek. Hiába szeretne egy fehér nőt parádéztatni a családtagjai között, én inkább elvonulok a belső szobába, mindenki hagyjon békén. Most mégis ott álltam a többiekkel, és Aisa mögül jól láthattam a közelgő menetet. Két zenész jött a csoporttal, amelynek élén, egy elől kibővített kerekesszéken tolták a vőlegényt. Mintha csak a szertartás része lett volna, három kisgyerek szaladgált a menet előtt, hogy a nagyobb köveket a kerekesszék útjából félreördítsék.

Aisa válla egyenletesen, teljes nyugalomban emelkedett és ereszkedett előttem. A csoport időnként megállt, mert a kerekesszék el-elakadt, ilyenkor a gyerekek elkotorták a törmeléket, a vőlegény pedig türelmesen várt, míg az akadályokat felszámolták előtte. Így közeledtek percről percre Aisáék házához, olyan türelemmel és megadással, amire én akkor képtelen voltam.

A vőlegény arcán kimért, megadó mosoly ült, ami sehogy sem illett a hangos zenebonához, ahogy a lassacskán botorkáló csoport sem tűnt eléggé lakodalminak. Igaz, a bennem dolgozó töményital, a pillanatban keveredő emelkedettséggel és elborzadással együtt, felfokozta az élményt. Eddig a pontig nem voltam teljes tudatában a messziről jött voltomnak. Most a kép megsokszorozódott; figyeltem a történetet, meregettem a szemem erre az abszurd jelenetre, ami ugyan Pasolini egyik fekete-fehér döbbenetét is idézhette volna, csak épp Huszárik délutáni színeiben pompázott; meredtem a kiöltözött emberekre, akiknek visszafogott örömkialtásai vérszegény sóhajtasokba torkolltak; Márai komoly arcú férfijaira, akik messze, a házában, a házuk előtti padon hallgatva, erős italokkal ünnepeltek volna.

Igyekeztem inkább Aisa egyenletesen emelkedő és ereszkedő vállán pihentetni a tekintetemet, de félkezhetetlenül előtörték belőlem a könnyek. A Nap majdnem teljesen eltűnt az ég alján, de azért még világos volt, és mire az érintést megéreztem a vállamon, már a menet is célba ért. A következő pillanat-

ban erős markok tartották két oldalról a könyökömet, valaki elsöpörte arcomból az oda hullott tincseket. Gyakorlott lánykezek sürgölődtek körülöttem, és tereltek a ház felé.

A matracról figyelhettem volna a nikkah szertartását, amire már csak a kivételes elrendezés miatt is kíváncsi lettem volna, vajon hogyan teszik a vőlegény kitoldott kerekesszékét a koreográfia részévé, de, ahogy várható volt, elnyomott az álom.

Valaki hozott egy tiszta plédet, és betakart velem. Kezdem megadni magam. Elfogadtam a helyzetemet, a közeget, ahol rajtam kívül mindenki halad valamerre: edényt mos, kecskét öl, vagy éppen hamutartót ürít. Csak én kuporgok a sarokban, mint fix pont a lassan exponált fotón, és várom, hogy kimozdítsanak.

Kazi akkor lépett be, amikor az áramszünet beállt. Kikapcsolt a légkondi, fém hanggal jelzett a hűtő.

– Madam hogy van? – érdeklődött, a kelleténél éresebb hangon. Talán, hogy ellensúlyozza a sötétséget.

– Nem tudom – jött belőlem az őszinte válasz. Még a szabványszöveg se jutott az eszembe, amit ilyenkor mondani illik: úgy vagyok, ahogy te imádkozol.

– Mire indulnunk kell, madam is jobban lesz.

– És azt mikorra várhatom?

– Holnap reggel.

– Kazi, akadt már el valaha?

Maga elé meredt, nyilván azt hitte, félrebeszélék.

– Biztos. De ez most nem elakadás.

– Akkor mi?

– Semmi. Egy állomás.

Az egyik szolgáló guggolt a matracomhoz, hogy megmasszírozzon. Ha masszírozni akarnak, akkor még betegnek számítok, jutott eszembe, és engedelmesen a hasamra gördültem. Ruhán át gyúrta a karomat, a hátamat, a vádlimat. Túrtem, pedig nem esett jól; a tagjaimban még ott munkált a nehéz ital. Képtelen voltam tiltakozni. Megadtam magam a helyzetnek, akár egy másik, ősrégi utamon, Moldvában, amikor egy pohár testmeleg tehéntejet raktak elé, és nem mertem szólni, hogy irtózom tőle. Egy hajtásra kiittam.

A hatalmas ventilátor körözni kezdett a plafonon, egyre gyorsabban, én pedig azzal a reménnyel aludtam el, hogy nemsokára indulunk. És valóban: reggel, vagy talán délelőtt, amikor a holtfáradt szolgálóm rakta a maradék lepénykenyeret meg a csájt, Kazi tiszta, fehér ingben jelent meg az ajtónál. Végre

sikerült megmosakodnom. Összeszedtem mindene-
met, és bepakoltam a hátizsákba.

A motor már járt odakint. Hárman jöttek elkö-
szönni tőlünk, míg Kazi látható megkönnyebbüléssel
rendezgette a dolgait a csomagtartóban. A vállamról
lógó hátizsákomban határozott kezek matattak, meg-
láttam a celofán csillanását, ahogy a maradék zöldsé-
ges szamoszát elhelyezték a málhám tetején.

A wifit észelve, minden értesítőre zizzent egyet
a telefonom. Csak a kocsni nyugalmában, úton Szul-
tánabád felé készültem megnyitni a leveleimet, az
ujjam mégis odasiklott a kijelzőre. A multicéges in-
terjút követő e-mail ott várt a postafiókomban, bár
szemre hosszabbnak tűnt, mint amire számítottam.

Végigfutottam a szöveget: felfoghatatlan. A szakszö-
vegírói állást, minden jel szerint, nekem ítélték. Két
hét múlva kezdek. Vár az üvegépület, a hús iroda, az
asztali monitor az elkövetkező három hónapra. Vagy
ameddig bírom.

Az egész közeg meglódult velem. Elfordultam,
hogy ne lássák az arcomra kirajzolódó, döbrent vi-
gyort, de nem úsztam meg ennyivel. A nevetés elő-
ször némán rázott, aztán egyre hangosabban tört
ki belőlem, hasztalan próbáltam tenni ellene, főleg
amikor két oldalamon megéreztem, hogy megint
erősen fognak, nehogy a visszatérő, titokzatos láz-
roham a továbbindulás előtti pillanatokban a földre
teperjen.

Acélvirág, 2010

KENÉZ FERENC

*Tükörvilágok**Árkossy mester születésnapjára*

*Hetvenötöd,
hetvennégyem,
szomszédolnak
gyalogszélen.*

*Amit raktak,
fölpárázlik,
ráfúj egyik,
ráfúj másik.*

*Ami marad,
már csak az van,
mi nem tűnik
Holdban, Napban,*

*s nem tűnik el
ige-réven,
marad idők
igenében.*

*Hogy volt bűn is,
nem csak érdem,
rég átsejlik
az egészen –*

*létünk múltja
idelátszik,
Barabbásig
és Tamásig.*

*Igazam van?
Nem tudhatom,
hűvös vagyok,
mint a malom,*

*függő minden
részecskétől,
nullás liszt a
galambvértől.*

*Láttatsz embert,
láttatsz szentet,
furulyást és
eszementet,*

*Szent-Györgyöt és
szentségtelent,
Kondor Bélát,
reménytelent,*

*állnak veled
mindahányan,
úgy, mint susogás
a hársban.*

*Finom neszük
rejtjelezed,
s lezárod
az üzeneted.*

*Jön majd más kor,
erre, másra,
s megrendülten
néz a hársra.*

*Hogy vagyunk, nem
mendemonda.
(Van, ki nekem
azt kotyogja.)*

*Még ha túl is
a reményen,
még megcsörren
rabadényem.*

*Még rám köszön
hetvenötöd.
Még visszaszól
hetvennégyem.*

Ezzel a verssel köszöntjük a 75. születésnapját ünneplő szerzőnket, munkatársunkat és barátunkat: Árkossy István festőművészt.

ÁRKOSSY ISTVÁN
Az álom bronzból van

Rozsnyay Béla művészetéről

Natura artis magistra. A természet a művészet tanító-mestere – üzeni digitális anomáliáktól megmétélyezett világunkban a hajdani latinok évezredes bölcsességével Rozsnyay Béla szobrászművész. Ars poeticának beillő vallomása és annak félreérthetetlen tartalma nem más, mint maga a varázskulcs alkotói birodalmának szélesre tárulkozó művészbejárójához, ahonnan meglepő világ látványa fogad: a végtelenség milliárdnyi univerzuma közül egy: amit ő teremtett. Mintha science fiction pillanatokot élnék meg különös, organikus egyedei (nem tárgyai) időtlenséget sejtető kisugárzásában, ahol majd minden emlékeztet valami földre, de mégsem az, valamilyen lényre, de mégsem az, konstrukcióra, eszközre, szerkezetre, de mégsem az, netán álomra, de mégsem az.

Akkor voltaképpen miféle tüneménnyel szembe-sülök? Szobrászat ez? Ötvösművészet? Ékszer-performansz? Vagy mindahány látványos közös csokra? S minthogy némelykor mozgást és zenei hangokat kreáló alakzatok is feltűnnek közöttük, netán új műfaj toppant volna be mindennapjainkba? Ám tekintsünk most el a skatulyázástól, hiszen egy műalkotás legelső sorban önmagáról vall, az autonóm világok pedig egymás között csak ritkán keverednek. A hol illúziókeltő, hol pedig misztikus felhangokat megpendítő látvány számomra azt sejteti, hogy művésznünk talán kiváltságos helyeken fordult meg élete rendkívüli, transzcendens pillanataiban. Azért gyanítom ezt, mert belső látásának szokatlan üzenetekkel felruházott képi összefüggései ritkán tapasztalható stílusiztasággal vetülnek műveire. Ez pedig csak olyan kiválasztottak számára adatik meg, akiknek szíve ugyanabból az anyagból van, mint az a mű, amely teremtője ujjai között éppen életre kel.

Rozsnyay Béla művészpályája Marosvásárhelyről indult, és maga is azon a csapáson haladt végig, amit már oly sokan koptattak Erdély határainál. Ám az ő iránytűje Dánia, Svédország és Málta felé mutatta az irányt, s miután a példa is jelzi: mégsem minden út vezet Rómába, talán ezért lehet ma ismét közöttünk (gyanítom, immár véglegesén). Így aztán szemünk előtt öltének ezentúl testet meghökkentő szellemességgel világra hozott teremtményei – egyedi

nyelvezettel átszőtt mitológiájuk aurájában, miközben a gravitáció törvényeire fittyet hányó, súlytalan-ná váló fémek alakzataiból gazdagon árad a könnyeden teremtő kéz felismerhető nyoma. Ez a kötetlen szellem tulajdonságának játékosága, az anyagformálás mesteri elsajátításának ismerete. Egyik csodálója jegyezte meg: mintha Rozsnyay műveiben a bartóki dallamok fogalmazódnának képpé. Meglehet. Én viszont a szférák hangjainak közelségét érzem, ahogy a bronz, az ezüst, az acél, a nemesfémek karátjainak ezer és ezer parányi gömbalakúra megformált hangjegyből áradnak felém, s mindezt tüzesen izzó lángecsetjével jegyezte le alkotója a jelen (a pillanat) és a százados jövőendő számára.

A természettől – mint a legavatottabb alkotótól – Rozsnyay Béla rég megtanulta, amit egykor Auguste Rodin is fontosnak tartott kijelenteni, vagyis: „A szobrot minden oldalról egyszerre kell formálni, mint ahogy a természet a fát, a hegyet hozza létre.” Ámde művésznünk e módszertani intelm mellett Szókratész állásfoglalását sem hagyta figyelmen kívül: „A szobrászatnak látható formákban vissza kell adnia a lelki jellegzetességeket is.” S noha a nagy görög feltételezhetően elsősorban az alak mintázására vonatkozta gondolatait, mégiscsak „előlopakodik” a nehezen megválaszolható kérdés: lehet e lelki tulajdonságok megidézéséről említést tenni élettelen anyagok vonatkozásában?

A felvetés már önmagában is értelmetlennek tűnhet. De csak akkor, ha nem a művészet, hanem a tudomány világára vonatkoztatunk. Mert az anyag igenis válhat mássá önnön tulajdonságain túllépve az olyan tálentummal megáldott mesterek kezei között, akik saját lelkük érintésével hívják életre az amorf matéria önterébe zárt lényét. Ezek után úgy érzem, hogy az alkalmazott anyag sajátosságainak kendőzetlen láttatása és ezzel egy időben történő megszemélyesítése Rozsnyay Béla művészetének fő ismérve. Bronz szobrai bronz lélekkel, acél szobrai acél lélekkel, ezüst tárgyai pedig ezüst lélekkel lettek felruházva. Művei láttán nála megérezem azt a szavakba le nem fordítható „valamit”, ami kizárólag emelkedett művek sajátja, amit fogalmakkal körülírni szinte képtelenség, de érzékelhetően ott lebeg a mű körül, auraként, immateriálisan. Egyszerűen: van.

Szobrásznunk már alapállásban eltérő módon kezeli a kiválasztott matériát, mint azt például a reneszánsz művészei tették. Hiszen Michelangelo római *Pietájának* márványvilága egy más anyag illúzióját

Nautilus I., 1984

sugalmazza, amikor „valóságos” testté idomul át, éppenséggel leomló hajfürtökké, puha drapériává; a velencei Gesuiti templom magasból aláhulló díszítésének brokátjai pedig szó szerint letagadják azt, hogy nemes kőből formálódtak meg. De Rozsnyay az a művész, aki nem kényszeríti álarc mögé egyetlen nyersanyagát sem. Keze alatt ezért minden olyan és az marad, mint ami anyaga létezésének legfőbb sajátja. Néha emiatt akár még úgy is tűnhet, mintha nem a művész alakítaná a történeket, hanem a matéria nyerne biztos csatát az ő ellenében – csak azért, hogy megcsillogtassa előttünk eredeti szépségeit. Persze mindeközben tisztán felszínre kerülnek a szoborra válás összetett folyamatának legjellemzőbb ismérvei

is: az érett arányérzék nyoma, a gondolati gazdagság és a kéz mives adottságainak nyoma, vagy a képi üzenet olykor tisztán megfogalmazható, máskor talányosabb, ám határozottan kimutatható jelenléte. Mindemellett lássuk be, hogy napjainkra a szobrászat még saját fogalmi meghatározása tekintetében is igen sokszínű megközelítések lehetőségeit olvasztja egybe, elmerészkedve egészen odáig (és ez nem a véglet), amikor egy tárgy, amelyre a megszokott környezetében még mint használati eszközre tekintünk, kiállító helyiségek állványzatára áthelyezve máris csodálatra érdemes „mű-tárggyá” avanzsál elő.

De Rozsnyay Béla nem a talált tárgyak szobrásza. Kemény dialógusban argumentál, perlekedik a végül mégiscsak neki engedelmessé váló folyékony fémmel. Később ennek eredményeként formálódnak az elképzelt világokból átmentett alakzatok számunkra is érzékelhető valósággá; amiről akár Stephen Hawking elvont gondolataihoz illő illusztrációkra is asszociálhatnánk. És olyanféle felhangokkal történik mindez, mintha Wyomingban járnánk az Ördög-torony nevű óriásszikla közelében (ennek megfelelője Rozsnyaynál

a *Varázshegy*), ahol az egykor úttörőnek számító science fiction film, a *Harmadik típusú találkozások* látványos eseményei zajlottak. De akár kedvünkre meditálhatunk az *Atlantisz* viaszveszejtési eljárással készült titokzró némasága előtt, vagy az értetlenség segélykiáltó jeleit fejtegethetjük a *Bábel tornya* bámulatos aprólékossággal cizellált felületének harangformájúra fagyott időtlenségében. Igen megragadó a föld és az ég akár közös emlékművének is ki nevezhető *Csipkevár*; bár még az is lehet, hogy ezáltal fém hűvösebe zárt orgonahangok vagy valamiféle hallhatatlan, megdermedt szimfónia látványa vetül retinánkra. E négy megálmodott mű (mert csak álomban születhet hasonló) értelmesen összekapcsolódik

szükszavúságával, a nagyvonalúságot és a részletgazdagságot harmonikusan ötvöző formakultúrájával, szárnyaló képzeletet megindító poézisével. Ha pedig a *Napkorong* és a *Lebegő lény* című műveket az előzőekkel egyazon időben vonjuk be látókörünkbe, máris kirajzolódik előttünk a *Rozsnyay Planéta* létező valósága. Ahol az Idő „sommája” vizuális képé lényegülhet, miként megtörténik a *Múlt idők emléke* címűben is. Bár némileg rokon értelmű tartalommal, de lényegesen eltérő faktúrával találkozunk két geometriai tisztaságúra egyszerűsített szoborváltozatánál: ez a *Don Quijote* és a *Tér és erő*. A *Nautilus* fémszövevényének szintén kettős változata pedig a fokozatosság elvének matematikai precizitású beépítésével még nyugalmi állapotban is képes a mozgás illúziójával megajándékozni nézőjét. A szóban forgó új világ létezésének és élőképességének egyéb bizonyítékai az *Acélvirág*, a *Meseifa*, a *Tengeri rózsza*, hogy csak néhányat említsünk tüneményes kertjének hajladozó fémflóriái közül. Persze a *Dimenzióváltás* sem hiányozhat ebből a szellempróbáló utazásból, miként az artisztika és a kultúra szimbólumai sem; ezt képviseli a *Concerto* hivatalos elismerésekben is részesített remekműként, vagy a légiessé emelt *Könyvkatedrális*.

Az ékszerekről is szólni kell. Míg az említett szobrok szinte kivétel nélkül ékszerek akkurátusan kimunkált sajátosságait viselik arcukon, addig a valódi ékszerek épphogy a monumentalitást sugalmazó téralkotások formarendszereinek csökkentett méretarányú változataiként ejtik rabul a szemet. Így születnek meg az úgynevezett „viselhető szobrok”. De ez nem is meglepő, hiszen ugyanannak a tisztánlátásnak eredménye mindahány. Tökéletes példa a kettősség harmonikus diffúzórája *Ékszerszobor* című darabja, amely szimbolikus üzenetével valóságos híd szerepét tölti be e testvérvilágok között. Jellegzetes és összetett Janus-arcával logikai sűrítménye a Rozsnyay-féle formastruktúra gondolati vetületének; eközben kiválóan álcázott ezoterikus időkapszula is, amelynek csúcsán ezüstbe ültetve pompázik a narancsosan csillogó kvarc ásvány egyik drágakőnek minősített változata, a „gyógyító tigrisszem”. Máshol persze a föld másféle jótékony energiákat kisugárzó ajándékai villannak elő, ilyen az olivin, a gránát, az achát, a hegyikristály, a fluorit, netán a rubin.

Egy fenti mondatomban hajladozást emlegettem, és nem csak képletesen. Mert a „teremtmények” egy része – rafinált arányai és súlyelosztása következté-

ben – már a legfinomabb érintésre is képes meglepően tartósan kilengni nyugalmi állapotából, sőt, egyik-másik váratlan módon lépegetni is hajlamos az anyag rugalmas tulajdonságainak köszönhetően. A művész határozottan tudja, mire „nevelhető” az acél, ha mestere irányítottan enged utat a benne feszülő helyzeti energiáknak. És hogy egyik érzékszervünk se szenvedjen még véletlenül sem hiányt, van, hogy megérintésekor szokatlan éteri hangok lopakodnak előtán az ismeretlen mindenség sejtelmes neszei, a lét-nemlét etűdjeinek zengése-búgása – és ez az, amitől igencsak egyedivé válik a szembesülés nem mindennapi pillanata. Az acél itt hallat magáról. Ma pedig már ott tartunk, hogy hangszalagra rögzített Rozsnyay-szoborzene is született. Egyébként művésztének mélyén – bár távoli megközelítésben – némi

Meseifa, 2013

átfedést érzek Alexander Calder amerikai kinetikus szobrász korszakos művészetével, aki a függesztett és egyensúlyba állított, rajz struktúrájú libegő konstrukcióival már az 1900-as évek elején megüzente a világnak: „a szobor kifejezés nem egyenlő a mozdulatlansággal”. Korunkban pedig – az „okos technológiák” analógiájára utalva – úgy tűnik, máris tovább léptünk: közeleg – de lehet, hogy már el is érkezett – az „okos szobrok” érája.

Érdeemes néhány szót ejteni az említett művek átfogó jellegzetességeiről is. Eszerint a legfontosabb erények egyike: a szemléletmód egyedi volta. E szűk területi keretek között nincs lehetőség ennek bővebb kifejtésére, de annyi kétségtelen, hogy egy mű valódi értékét minden művészeti ágazatban a szellemi találékonyság foka és a mesterségbeli tudás minősége határozza meg. Ez együttesen és kardinálisan értelmezve maga az alapkö: azaz esetünkben a rajzkészség színvonala. Hiszen még az értelmesnek született gondolat is úgy hull foszlányként szerteszét megfelelő rajzismeret nélkül, mint a szélörvényben águktól megfosztott falevelek. Ám Rozsnyay biztos kézzel építi szerkezeteinek rajzvázára racionális indíttatású látomásait. Képi megfogalmazásai hangsúlyozottan tömörök, ennek ellenére képes változatos külsőt kölcsönözni nekik. És hogy valósággal leróluk ilyen értelemben a találékonyság, arról bárki szemlélő könnyen meggyőződhet. Már első pillantásra szembetűnik a testek kontúrjainak jelentősége a pozitív és negatív formák dialógusában; a tömeg-egyensúly meghatározó szerepe; a ritmus logikus és szemgyönyörködtető alkalmazása; mindent összegezve: a példás kompozíció. Képfarmáló elemei klaszszikusnak nevezhetők; íme három a legfontosabbak közül: a pont (cseppszerű hegesztések), a vonal (huzalok), és a folt (tömör anyagrészek). Grafikusként jóleső érzéssel nyugtázom, hogy valójában szintiszta bravúrosan áradó rajz ez a szobrászat, amelyben – úgy sejtem – az univerzum személyre szabott rendje sugárzik ki.

A művész „curriculum vitae palettáján” értékes színek sokasága fogad. Nemzetközi kiállításokon való részvételeinek sora – ahol egyéni vagy csoportos szeregszemléken jelent meg – imponáló, már csupán a helynevek hangzása után ítélve is, hát még ha az ott szerzett elismeréseket is hozzá vesszük, mint amilyenek: Helsingborg, London, New York (1. díj), Toyamura (közönség-díj), Málta (1. díj), Párizs, Kanada

(1. díj), Bécs, Róma, Brüsszel – és zárjuk a sort Budapesttel, a 2017-es Magyar Művészeti Akadémia megítélt szakmai díjával. Különös sajátosságnak tekinthető, hogy Rozsnyay Béla elismerései jellemzően kétfélék, mivelhogy vannak olyanok, amellyel őt jutalmazták meg, de olyanok is, amelyekkel másokat, ám ezek általa tervezett és kivitelezett ezüsttrófeák. Két ilyen időszakos kiosztásra kerülő ezüst-díjról van szó, mindkettő az International Society for Transgene Technologies megrendelésére készült.

Végül, de messze nem utolsó sorban felvetnék pár gondolatot egy többnyire mostohán kezelt területet illetően, a műalkotásokról rögzített és sajtónyilvánosság elé kerülő fénykép szerepéről. Tudniillik egy festmény, egy rajz, vagy bármilyen másfajta síkábrázolás megjelenítése jellegéből fakadóan lényegesen kevesebb szakmai leleménnyel is megelégszik, mint amire szükség van egy szobor képi rögzítése esetében. A sík, akárhonnán is nézzük, mindenfelől ugyanaz a sík marad, de egy plasztikus formákkal megjelenített idom a tér más-más pontjáról tekintve teljességgel más arculatot mutat. Eszerint egy mesteri fotográfia lényegesen felemelheti, a szellemtelen viszont tönkretelheti, de legjobb esetben is jelentéktelenné silányíthatja a mégoly kiválóan sikerült téralkotást is. Hiszen az alkalmazott háttér jellege, a módosítható megvilágítási viszonyok, a látószög megválasztása, a környezeti színek szerénysége-dominanciája vagy a képkivágás mind fontos, sőt meghatározó „mellékszereplői” a kiválasztott mű érvényre juttatásának. Több esetben tapasztaltam, hogy még a műtárgy alkotója sem szívesen bíbelődik effajta „maceras” ügyekkel, s ezért aztán minden úgy lesz a fotografálás során, ahogy éppen alakul. Ezúttal viszont megelégedéssel tapasztalhatjuk, hogy Széll-Balogh Mihály tökéletesen megértette, átérezte és magáévá tette a Rozsnyay-alkotások üzenetét, így ő maga is aktív művésztársként kapcsolódhatott a közös munkába, ezzel járulva hozzá a mű nyilvános előadásának kellő sikeréhez. Ő az, aki a műveket körbeölelő „más-világot” teremtette meg. Gyakorlottságra valló érzékkel lavírozott a horizont és a mű között feszülő színárnyalatok, valamint a sötét-világos tónusok egymáshoz kapcsolódó rendszereiben – a fénytörés, a tükröződés, az árnyképződés, a csillogás jelensége iratlan szabályainak invenciózus alkalmazását is messzemenően szem előtt tartva. Valódi művészet ez is. Halk, ám mégis nélkülözhetetlen.

ZSILLE GÁBOR

Felvilágosult hagyomány

*Francia földön, elsősorban
Provence és Aquitania régiókban
ma is eleven hagyomány a beavatási szertartás,
nagykamasz srácok számára. E népszerű szokás
fő kellékét: a barnás testű kerti sármányt
lépes csapdával orvvadásszák a gondoskodó apák.
Sűrű enyvvvel bekent botot helyeznek el az erdőben,
melybe minden állat beleragad, hüllő, rovar, kismadár,
s néhány napos vergődés után éhen-szomjan pusztul.*

*A kerti sármány esetében ébernek kell lenni,
mert a kegyes hagyomány kiköti: nem lehet döglött.
A ragacsból kiszedett, sérült sármányt szöggel, tűvel
megvakítják, s apró ketrecbe zárják. Olajos magvakkal,
fügével, szőlővel addig hizlalják, míg a nyolcdekás madár
testsúlya ötszörös nem lesz. Akkor a vak gömböcöt
kiszedik, szárnyát ügyesen eltörik, tollazatát kitépkedik,
majd konyakkal teli edénybe dobják, hogy lassan,
kínnal megfulladjon. Különösen kedves szokás,
hogy a haláltusa idejére a sármány köré gyűl a család,
mert a francia néphit szerint a konyaktól s a figyelemtől
ízletesebb lesz a hús. Végül a felpuffedt dögöt belestül
forró olajban megsütik, és a nagykamasz elé rakják:
ha felfalja teljesen, csontostól, valódi férfivá lesz.*

*Az évente lemészárolt sármányok száma francia földön
tízezer lehet – a pontos számot a párizsi szervek
szemérmesen titkosítják, a hagyomány védelmében.
Ennek a versnek nem lesz jó vége. Talán tárgyyszerűen
fölmerülhet, hogy a kerti sármány földrészünkön
fokozottan védett, minden példány értéke félmillió forint.
Vagy zárásként beúszhat egy költői kép, erdei tisztással.
Épp hajnalodik, a faágakon fölenged a ragacsos mézga,
a világ örülten zöld, de csönd van, nincs madárdal.*

Realisztikus öröklét

Beszélgetés Zsille Gábor költővel

Zsille Gábort sokféleképpen ismerhetjük, hiszen egyszerre több irányból közelít az irodalomhoz. Költőként, íróként, a lengyel költészet szakértőjeként és szerkesztőként is egy cél vezérli: hogyan örökítse át és meg a porcelán mulandóságot. Új kötetében, az *Örökség, mulandóságban* költői énjét látszólag ugyan sutba dobja, és előtérbe kerül publicista, író, gondolkodó attitűdje, de amint belemélyedünk a könyvbe, és sorra olvassuk tárcáit, esszéit, kritikáit, rá kell jönnünk, hogy a prózai szövegek mögött ott a költő is, a képzelettel játszó és a valóságos, a lírai és az örök: egyszerre, egyenrangúan.

– *A könyvtárban ülsz, elmélkedsz: vajon hányan olvasnak könyvet ma, hányan szeretnek elmélni mások fantáziájában? Egy vers, egy novella kihez jut el, és főleg: kinek mond valamit?*

– Azt hiszem, a könyvtár minden költő emblematisz munkahelye. Nem a köztudatban élő értelemben, miszerint a költőnek a könyvtárban kell verset írnia a gondolatairól – Vörösmarty után szabadon –, hanem az olvasás színhelyeként, annak szellemében, hogy a költő munkájának 90 százaléka az olvasás. Szerintem a költőnek azért kell a könyvek közé telepednie, hogy mások műveit olvassa. Amikor pedig könyvtárról beszélek, elsősorban néhány gazdag, izlésem szerint válogatott könyvespolcra gondolok: vagyis egy házi könyvtárra. Persze, romantikus képzetek is élnek bennem: látni vélem Berzsenyi könyvtárszobáját Niklán, Kazinczyét Széphalmon, nemkülönben Szabó Dezső vagy Márai faltól falig polcait a Krisztinavárosban. Nagy belmagasságú pesti lakásomat igyekeztem úgy berendezni, hogy minden irányból könnyen leemelhető könyvek vegyjenek körül – megbecsült elődeim és kortársaim gondolatai. Hátborzongatóan izgalmas belegondolnom, hány és hány gondolat bújik meg

bennük, s azok milyen elképesztő szellemi utakat járnak be...

– *Talán természetes is lenne, hogy minderről Borges Bábeli könyvtára jusson eszembe, na de ott minden könyv azonos. Ha ezt a bábéli gondolatot átfordítjuk, a könyvtárad (vagy épp az enyém) a végtelenség érzését keltheti életre, azt, hogy (szinte) végtelen számú gondolatból, végtelen mennyiségű sorból meríthetünk ihletet, energiát, szépséget. Ez egy állandó készlet, leemelni egy könyvet, inspirációt meríteni belőle...*

– Mondok egy példát. Még 2003 tavaszán szerkesztettem és előszóval láttam el egy posztumusz verseskönyvet, egy hivatalosan sohasem jegyzett költőnő, Paulinyi Zsuzsanna kéziratából, aki harminchárom évesen öngyilkos lett. A kötet kis példányszámban jelent meg Budapesten. Egy év elteltével levelet kaptam Szarvasról, egy számomra teljesen ismeretlen nőtől. Arról értesített, hogy bement a helyi városi könyvtárba, megállt a terem közepén, csukott szemmel kétszer körbefordult, majd kinyújtotta a karját, és vakon addig ment, amíg meg nem érintett egy könyvet a sok ezerből. Akkor kinyitotta a szemét: Paulinyi posztumusz kötete volt. Kikölcsönözte, és e tragikus költészet rajongója

lett. Majd kinyomozta az elérhető-ségem, hogy mindezt a tudomra adja.

– *Örökség, mulandóság című új köteted, amely áprilisban jelenik meg a Magyar Napló gondozásában, mintha egy könyvtárban született volna – vagy inkább egy patinás kávézóban, ahol ügyelnek arra, hogy a forró fekete mellé kerüljön egy kis pohár víz és egy darab keksz is. Költő vagy, mégis, mintha ezek a kis- és nagyszék, beszélgetések, elmélkedések vezetnének és lepnének el téged, amikor az irodalmi közéletből néha ki- és elbújsz. Zsille Gábor a hosszabb szövegekben találja meg és érzi jól magát?*

– Erről Csoóri Sándor mondata jut eszembe, a saját kezűleg válogatott verseskötetéhez fogalmazott előszavából: „Az anyag rendezésekor arra gondoltam: mindig csak verset kellett volna írni.” Gyakran gondolok erre, azzal a félelemmel, hogy húsz év múlva majd én is ezt fogom érezni. Elfogadom véleményed, ám elsősorban költőnek tartom magam. Pontosabban: elsősorban költő szeretnék lenni. Ugyanakkor tény, hogy otthonosan érzem magam a publicisztikában, a rövidebb lélegzetű esszékben, tanulmányokban. A novellákban már nem – eddigi

pályám során csak kettőt-hármat írtam –, nem gyakoroltam be magam kellőképpen. Regényt szívesen írnék, van is egy évtizedek óta dédelgetett témám, plusz egy határidős ösztöndíjam az NKA-tól. Csak hát pokoli nehéz megteremtenem hozzá az alkalmas időt, nyugalmat.

– *A nagybetűs Idővel mégis jól megférhettek, hiszen rengeteget alkotsz és dolgozol. Sok mindenre jut időd, a könyv is erről tanúskodik.*

– Igen, de valamit valamiért... Ezt a sok és sokrétű munkát csak úgy végezhetem, hogy nem nősültem meg, nincs gyerekem. Öntörvényű irodalmi életmódom nyilvánvalóan a párkapcsolatom rovására is megy: aligha lehet szokványos, hétköznapi értelemben „normális”. A szabadnak hitt művészet nem feltétlenül szabad – vagy ha mégis az, annak elég nagy ára van. Persze, nem akarom sajnáltatni magam, mert összességében jól van ez így.

– *A költészet és a publicisztika mellett súlyozottan van jelen életedben a lapszerkesztés, ami egy újabb külön szakma. Nálad – úgy tűnik – ezek remekül összeegyeztethetők, sőt, kiegészítik egymást.*

– A tárcák, cikkek, kisesszék írása lassan húsz éve állandó feladatomban, amelyet hűségesen ellátok. Így alakult, és örülök ennek. Az ezredfordulón, még Krakkóban élve, az Új Ember hetilap tárca-szerzője lettem: *Krakkói jegyzetek* című rovatommal kéthetente jelentkeztem. 2004-ben, krakkói életem végétével *Hangulatjelentések* címmel lett önálló rovatomban ugyanitt, majd azt követte 2008-tól a *Séta utca*, szintén kéthetente. 2010-ben rovatvezető szerkesztő lettem a lapnál, és három éven keresztül hetente négy-öt cikket

írtam, rendületlenül pörgetve a mókuskereket. Egy másik rovatomban is indult 2010-ben: a Magyar Fórum hetilap felkért, hogy minden héten írjak nekik fél kolumnát a lengyel–magyar kapcsolatrendszeréről, közéleti aktualitásokról, *A Visszatulától a Dunáig* címmel. Hetente fél kolumna elég sok... Ezt a feladatot nyolc éven keresztül elláttam, soha egyetlen hetet sem hagytam ki. Azt hiszem, ez egyfajta sajtótörténeti csúcspont – legalábbis nem gyakori, hogy egy rovatomban ilyen sokáig viszem a szerző. Idén februárban berekesztettem ezt a rovatot, ugyanakkor nagy örömmel munkatársam lettem a frissen indult *Olvasat* című világhálós lapnak. Minden hétfőn megjelenik ott egy

tárcám, és a szerkesztők (Erős Kinga, Rózsássy Barbara) nagyvonalúságának köszönhetően szabadon választhatom a témákat. Tehát a publicisztika folyamatosan kíséri a pályámon, nyilvánvalóan formálja a gondolkodásom és az íráskészségem – és ezt cseppet sem bánom.

– *Tárcáidban a maradandó értékek vetekednek a felejthetőekkel. Néha az előbbieket, néha az utóbbiakat győzedelmeskednek, de szinte úgy, mintha Dosztojevszkij A játékos című ördögi kisregényének cselekményét a francia Yann Tiersen zongorázná el nekünk. Vajon te is könnyedén, mondhatni, könnyűzenészként éled meg a történeteidet, kitalálásukat, megírásukat?*

Simon Adrival Hernádkakon, Vass Tibor Kertfesztiválján, 2016 augusztusában

Avagy – bármilyen könnyednek is tűnnek – sokáig csiszolod, pontosítod, tökéletesíted őket?

– Általában nem írok könnyen, sokat csiszolgotam a mondataimat. Munkál bennem a tökéletesség vágya. Talán pontosabb, ha így fogalmazok: próbálok igényes lenni. Olvasószerkesztő szemmel közelítek minden szöveghez, a sajátomhoz is – ez egyszerre áldás és átok. Áldásnak minősül akkor, ha a Magyar Napló számára küldött szövegeket gondozok, vagy különböző könyvkiadók megbízásából kéziratokat. Am határozottan átoknak érzem, hogy a boltokban vagy az utcán is minden feliratot szerkesztői szemmel olvasok, és persze rengeteg hibát találok. Elég idegesítő, hogy még a polcra találok levett tejtermék ismertetőjét is korrektúrázom – mellettem álló kedvesemnek sorolva az észrevett helyesírási hibákat, magyartalanságokat. Még szerencse, hogy kedvesem, Simon Adri szintén költő és olvasószerkesztő. Kizárólag ennek köszönhető, hogy még nem bolondult meg miattam. (Bár ha Adrit kérde-

zed erről, azt fogja mondani, hogy már rég megbolondult miattam.) Amúgy ő is minden feliratot korrektúráz, és ő is megosztja velem az észlelt hibákat. Remekül elszóraztatjuk egymást... Visszatérve: elég nehezen, lassan írok – viszont ezt a bajomat gyakran orvosolja a lapzárta. Nagy igazság, hogy a legjobb múzsa a határidő...

– *Az Örökség, mulandóság nemcsak az elmúlt évekből, de az elmúlt két évtizedből válogat írásokat. Egy 2006-os tárcádban (Nimfa) egy baráti társaságba érkezel, ahol költők beszélgetnek bor mellett teológiáról, világháborúról, evolúcióról, szerelemről. A 2012-es Pázmány és EVÁban arra a kérdésre, hogy „összejárnak-e még a tollforgatók”, a válasz: „ilyesmi olyan ritka, mint a fehér holló”. Lehet, hogy már hat év elteltével mindannyian magunkra maradtunk? Vagy magunkra hagytuk magunkat?*

– Igen, az Örökség, mulandóság anyagát az elmúlt két évtizedben írt publicisztikáimból válogattam. Húsz tárcát, tizenkét esszé, hét recenzió kapott benne helyet,

továbbá tizenkét másikkal készített interjú, illetve három velem készült beszélgetés. A húsz tárcát körülbelül kétszázból választottam ki, a hét recenziót mintegy ötvenből – a másikkal készült tizenkét interjút pedig több mint százötvenből. Az Új Ember számára három éven keresztül heti rendszerességgel készítettem kulturális interjúkat. Talán ebből is látható, hogy számomra fontos az irodalom közösségi jellege. Fontos, hogy költőként recenzens és közéleti publicista is legyek, beszélgetéseket készítssek a kollégáimmal – vagyis figyeljek másokra. A szerkesztés szintén napi szintű szolgálat. Apopó, a műfordítás is ezért lényeges: széttekinteni a világban, önzetlenül szolgálni egy másik nép költőjét.

Sajnos nem tapasztalom, hogy a mai költő- és íróársadalom egyégesen osztozna velem ebben a buzgalmamban. Inkább azt látom, hogy „minden egész eltörött”: kevés költő vesz részt a közös ügyekben, nehéz mozgósítani őket. Valóban megritkultak a közös kávéházi vagy éppen sörözői esték, összerándulások. Mindenki rohan a dolga után, próbálja menedzselni magát. Nem olvassuk fel egymásnak új kéziratainkat, mert nincs rá se idő, se figyelem. Nagy bánatom, hogy a költészet napján minden évben megrendezett Versmaratonon a fellépő költők nem hallgatják meg a következő turnus költőit, elrohannak. Ez nyilván kortünet. S persze én sem vagyok külön a többieknél: én is sietek, engem is nyomaszt a sok határidő, a megválaszolandó levelek özöne.

– *Gombos Péter olvasáskutató szerint a kétezres évek közepén a teljes lakosság 60 százaléka egy könyvet sem olvasott egy évben,*

ma ez az arány 50 százalékra csökkent.

– Nincsenek illúzióim, olvastam a kimutatást a magyar társadalom olvasási szokásairól. Erről az első gondolatom az, hogy lesz ez még sokkal alacsonyabb is... Ezt két érveléssel is alátámaszthatom. Az egyik, hogy a hétköznapi magyar valóságban nem nagyon látom a szépirodalmi kötetek vásárlórétegét – sem a jelenlegit, sem az eljövendőt. Másik érvelésem az, hogy a hagyományos, azaz kézbe vehető, nyomdailag készült könyveket olvasó nemzedék idős, de legalábbis középkorú. Évek óta tapasztalom: ha bármilyen irodalmi rendezvényre megyek, a teremben én vagyok a legfiatalabb. Körülöttem ősz fejek ülnek, egy-két kivételtől eltekintve csak nyugdíjasok. Az ország elég sok pontján megfordulok, de egyszerűen nem látom a szépirodalom hűségesebb közönségének utánpótlását.

– Téged mennyire érint ez? Szeretnéd, ha megtelnének a könyvtárak, a könyvesboltok? Vagy jó úgy, ahogy most áll a dolog, ahogy – könyv nélkül, csupaszon – megteremtettünk?

– Nemrég fogalmaztam meg egy kisebb cikkemben: az irodalom (és általában a kultúra) nem tömegmozgalom, hanem egy elit klub. Továbbá: lehet, hogy nem vagyunk sokan – de mindig éppen elegendő. Jobb híján efféle bölcsességekkel vigasztalom magam. Vagy nevezem inkább önáltatásnak? Talán te is gyártasz magadnak hasonló mondatokat. Talán minden költő, író gyárt efféleket. Hiszen mi mást is tehetnénk?

– Az irodalomra és a művészetekre klasszikus szakmákként gondolok. Ha bútorjavításra van szükségem, asztalost hívok, ha csöpög

Adam Zagajewski lengyel költő padján a krakkói Körparkban, 2015 őszén

a csap, akkor a vízszelőt. Ha a lelkeimmel van valami, akkor verset veszek elő; ha drámát, vidámságot vagy akciót szeretnék, jöhet a próza. Ez lenne az ideális eset. Sajnos azt kell mondani, a lelkünk, szellemünk frissen tartására, bánatunk vagy épp örömünk feldolgozására nem fordítunk kellő időt, energiát. Nem sikerül ideálisan élnünk. Ez valószínűleg régen is igaz volt, és ma hatványozottan az.

– Alapjában egyetérték a meglátásaiddal, ám annyira tragikusnak mégsem tartom a helyzetet, mert ez a „teljes magyar lakosság keveset olvas” már nagyon régi nóta. Petőfiék arról panaszkodtak, hogy olvasóik túlnyomó része maga is költő. Kosztolányi egyik írásában felsóhajt: „Ha húsz olvasóm lenne...” Az is tény, hogy a Nyugat folyóiratnak az egész Kárpát-medencéből csak néhány száz előfizetője volt. Ha jól emlékszem az adatra, háromszázvalahány... És fájdalmasan szellemesnek tartom Márai egyik naplójegyzetét 1946-ból vagy ’47-

ből, amelyben rögzíti az újsághírt: a rendőrség letartóztatott egy minisztériumi tisztségviselőt, aki sikkasztott az állami kasszából, és a lopott pénzt arra fordította, hogy megvásárolta az ünnepi könyvhét összes újdonságát. Márai hozzáteszi, nem szó szerint idézem: De jó, most már végre tudom, hogy a könyvhéten ki vette meg tőlem azt az egyetlen példányt!

– Négy évig Krakóban éltél. Új könyvedben az Esszék fejezet első darabja az Örökség, amelyet ott írtál. Meséltél róla korábban, de a sorokból is kiderül: ez az örökség (vagy kettő?) vezetett végző soron Lengyelorszáig, hozott közel a lengyel írókhoz, költőkhöz, és egyben távolított is el (lásd a Kedves Hazám! című írást) Magyarországtól. Lengyelországban egy romantikus értelemben vett szellemi kánaánban találtad magad: megismerkedhettél korunk lengyel irodalmi legendáival, megtanultad nyelvüket, azóta is fordítod őket. Tehát csudás döntésnek bizonyult, elképesztő távlatokat nyitott meg előtted.

– Igen, anyai nagyapámtól, aki 1956-ban elhagyta Magyarországot, egy csinos dollárösszeget örököltem, és ennek köszönhetően költözhettem négy évre Krakóba. Tökéletesen találóan mondod: egy romantikus értelemben vett szellemi kánaánban találtam magam. Megismerkedtem a lengyel kulturális elit tagjaival, jártam az ott-honukban, interjúkat készítettem velük, fordítottam műveiket. Olyan nagyságokról beszélek, mint Andrzej Wajda, Sławomir Mrożek, a Nobel-díjas Wisława Szymborska és Czesław Miłosz, a Nobel-várományos Adam Zagajewski. Felelőtlenül szabadegyetem ez egy huszonéves, pályája elején járó költőnek! A döntés, hogy Krakóban éltem fel a teljes örökségem, mindenképpen helyesnek bizonyult. Hiszen így megismertem egy közel negyvenmillió lakosú ország nyelvét, kultúráját és lelkét, és tizenhét kötetnyi műfordítást jelentettem meg a lengyel irodalomból. Ha annak idején tőzsdézni kezdek az örökségemből, vagy céget alapítok, az egész befektetés már régen kámforrá vált volna – a négy krakkói évemet és azok irodalmi gyümölcseit viszont senki sem rabolhatja el tőlem.

– *Én csak irigykedésemnek adhatok hangot, te viszont több kötetnek adtál: a legutóbbi éppen erről, a lengyel–magyar barátságról szól, amelynek a részévé válhattál* (Lengyel kultúrkincsek, Széphalom Könyvműhely, 2016). *Két évvel korábban, 2014-ben pedig Krakó arcai címmel* (Kráter Műhely, 2014) *készítettél egy rendhagyó antológiát is, három lengyel költő versei mellé a saját krakkói témájú szövegeidet illesztve. Életműved számottevő részét teszik ki a (túl)nyomórészt lengyel)*

műfordítások. Hogyan hat rád ez a kultúra? Mit tanított neked, és mit taníthat nekünk a lengyelség?

– Erről csak röviden szeretnék beszélni, mert óriási téma, és könnyen belefeledkezem. Nem szándékom lobogtatni a politikai korrektséget, azaz a *píszít*, mert álságosnak tartom – de kérdésednek csak arra a részére felelhetek, hogy nekem mit tanított a lengyelség. Magyar csoportok számára nyújtott krakkói idegenvezetésem során megtapasztaltam, hogy a lengyelekből mindenkinek más és más lehet fontos, a vallási és politikai irányultsága alapján. Nekem életre szóló élményt nyújtott a lengyelek vallásossága. Ezt úgy is fogalmazhatom, hogy Lengyelország nagyon jót tett a katolikus lelkemnek. Különösen a krakkói domonkos templom, ahová vasárnaponként misére jártam. Elképesztő közösségi érzés volt több ezer egyetemista között imádkozni, mozogni a liturgikus térben. Vagy csak nézni őket, a méltóság-teljes összeszedettségüket, ahogy szentáldozáshoz járulnak, térdet hajtának. A katolikus vallás és a hazaszeretet erős, bizonyos értelemben a politikum fölötti nemzeti egységet teremt a lengyel társadalomban, és ezt enyhe szomorúsággal figyeltem – egy olyan nemzet fiaként, amelynek tagjai gyakran széthúznak. Szintén maradandó élmény volt megtapasztalni szolidaritásukat, amely elevenen áthatja a társadalmukat. Kamaszéveim óta kedves költőm, Czesław Miłosz egyik mondata iránytűm lett: „A világ gyönyörű. Ugyanúgy tükröződik mások szemében, mint az enyémben, és ez a testvériség.”

– *Az Örökség, mulandóság olvasásakor rajzok elevenednek meg:*

helyek, városok vázlatai, színes térképpontok, egy-egy kiugró templomtorony keresztje vagy egy furcsa alakú kő, amelyről talán a közeli település kapta a nevét. Olykor egész a középkorig visszanyúlhatnak a szavak, és én már-már dokumentumfilmet látok bele az írásokba (Zamárdi; *Miért nem vagyok Miskolcra Zoltán?*; VII. kerület, Dózsa György út 58.). *És egyszerre azt veszem észre, hogy minden messzi pontnak, minden toronynak vagy kőnek hozzád lesz köze, ott lakott édesapád, amott nagyapád, vagy épp te, a Ráday utca krakkói végén* (Október huszonötödike, Ráday ucca, fél hatótól hétig). *Minden történetben ott vagy, mindet te rajzolod, és én egyszerre úgy érzem, mindben helyem van nekem is. Szándékolt ez az erős személyesség az írásaidban, ez egyfajta munkamódszer?*

– Bevallom, ezt így magamnak még nem fogalmaztam meg. Arra viszont rendszeresen gondolok: irodalmi tevékenységemben nagyon fontos a személyesség. 1998 derekán megkértem Faludy Györgyöt, olvassa el első verseskötetem kéziratát. Néhány héttel később dicsérő szavakat mondott róla, sőt, előszót is írt hozzá – viszont tett egy bíráló megjegyzést: „Nem elég személyes. A költészetben ennél százszor többet kell adnunk önmagunkból.” Azóta is szem előtt tartom a tanácsát. Egy másik fontos munkamódszerem a figyelem. Úgy vélem, ez minden költő munkaköri kötelessége: figyelmesen szemlélni a környezetünket, észrevenni az apró, jelentéktelennek tűnő, védtelen részleteket – és közel hajolni hozzájuk, védelmezni őket. Emlékszem, tíz évvel ezelőtt nagyon meglepődtem, amikor idősebb költőtársaim-

mal sétáltam Hódmezővásárhely főutcáján. Egy béka ugrált előttünk a járdán – ám kora áprilisban, egy város forgalmas központjában, a betontengeren ezt egyedül én találtam érdekesnek, a többiek éppen csak odapillantottak. Így hát magánakcióba kezdtem. Lehajolni egy kiszolgáltatót békához, percekig kézben vinni egy füvesbokros területig, s ott útjára engedni: költészet.

– „A költők fölöttébb fontosnak tartják / a különféle díjakat és a sikert, / miközben minden áldott ősszel / könnyek potyognak a pompás fákról”, írja Zagajewski az Egy kínai költemény című, általa fordított versében. Te leírod az esszédben (Kedvenc krakkói költőm): *Zagajewski arra kért, hogy felejtsd el a díját, amit éppen akkortájt kapott, amikor találkozottok. A neked adományozott díjak módosították pályád irányát?*

– Bella István mondta nekem egy alkalommal: „A díjakat első sorban adják, és csak másodsorban kapják.” Tehát nincs olyan, hogy egy díj nekem jár – ha bármit is kapunk, azért legfőlőbb csak hálásak lehetünk. A díjakat nem föltétlenül azok kapják, akik igazán megérdemlik, hát annál nagyobb öröm, ha egy díj méltó kézbe kerül. Két évvel ezelőtt egy idősebb költőtársam szájából hallottam: „Csak az a díj létezik, amit az ember saját magának kitapos.” Ez förtelmesen hangzik. Még szerencse, hogy én ezt éppen ellenkezőleg tapasztaltam. Amikor 2008 lelelejen Vasy Géza írószövetségi elnök behívott a székházba, leülte a szobájában, és azt mondta: „Az érdi önkormányzattal közösen alapítottunk egy új díjat, Bella Istvánról neveztük el; most pedig fogd meg jó erősen a karfát, mert

A József Attila-díj átvétele a Vigadóban, 2015. március 13-án

ezt a díjat idén te kapod”, szóhoz se jutottam a csodálkozástól. Hogyan is tapostam volna egy olyan díjért, amelynek a létrehozataláról se tudtam, hát még a kuratórium összetételéről, hogy bárkit is korrumpáljak? Amikor öt évvel később kivettem egy borítékot a postaládámból, és a levélpapíron azt olvastam: „A Tokaji Írótabor irodalmi nagydíját ebben az évben Önnek adjuk”, első gondolatom az volt, hogy ez valami vicc. Azt hittem, Lackfi János írta, mert egy időben kamu levelekkel ugrattuk egymást, például ő küldött nekem egy hamisított katonai behívót... Persze, nem vagyok vak – látom, egyes költők milyen hányingert keltő módon taposnak ki maguknak díjakat, hogyan manipulálnak vagy éppen zsarolnak kurátorokat, üzenetnek és fenyegetőznek és lobbiznak. Erről inkább nem is mondok most többet, mert a lapszerkesztőnk úgyis kihúzná, a jóhiszemű olvasót pedig kiábrándítanám. Szerintem díjat kapni akkor jó, ha őszintén örülünk neki – márpedig hogyan örülhetnénk

őszintén annak, amit hónapokon keresztül szerveztünk és kapartunk magunknak, minden döntéshozót befolyásolva?

– *A díjak felszabadítottak, vagy inkább lekötöztettek?*

– A díjak felszabadítottak, hiszen azt üzenték: jó úton járok, értéket képviselek. Ráadásul pénz is érkezett velük, ideiglenes létbiztonságot nyújtva. A díjak ugyanakkor lekötöztettek, de csak jó értelemben: 2008 óta minden évben elutazom Érdre a Magyar Kultúra Napján, a Bella István-díj ünnepségére; 2013 óta minden nyáron jelen vagyok a Tokaji Írótaborban. Ezek jóleső szellemi közegek, megtisztelő kötelékek.

– *Körülveszik kötetbeli írásaidat a versek, átölelnék téged és a gondolataidat. Altatódalt sügnak, és ébresztőt harsognak kedvenc költőid. A te nagy díjad (sok más csudás és hivatalos és fontos mellett) vajon az lehet, hogy e költemények és az őket írók közt emelkedsz egyre, pontosítod a múltad, és éled – romantikusan a javából – az életed?*

Bövényfűves vodkás koccintás Csontos Jánossal Krakkóban, 2016 májusában

– Legalább másfél évtizede pontosan ezt gondolom: kedvenc költőim burkot vonnak körém, társaságuk a legszebb kitüntetés. Olyan szépen írja Czesław Miłosz, saját fordításomban idézem: „Belegondolnom is édes, hogy társuk voltam egy kutatóúton, mely / századok múltával sem zárul. / Egy kutatóúton, mely nem az aranygyapjút vagy az eszményi formát / cserkészi, mégis oly fontos, akár a szeretet.” A számomra oly fontos, már eltávozott költőkről pedig azt gondolom, Adam Zagajewskit idézve: „Hallgatag testvéreim vagyatok, / holtak. / Nem feledlek beneteket soha.”

Nagyra becsült költőim a marandóság, a szellemi öröklét esélyét kínálják számomra. Ám ez az örökkévalóság nagyon is valóságos, kézzelfogható: bármikor leemelhetem a könyvespolcomról. Ennél realiztikusabb öröklétet bajos találni.

– *A Beszélgetések velem című fejezetben rengeteg, a pályádat érintő kérdésre válaszolsz, többek*

között Csontos János, Botz Domonkos is faggat. Magam bajban vagyok ezzel az interjúval, amikor újabb kérdéseket próbálok előcsinálni kútfejemből, sokéves ismeretségünkkel a hátunk megett, és természetesen vállalkozásom nem is sikerülhet igazán, hiszen életedből már minden fontos momentumot feltártál – nekik, másoknak. Aztán csak azon járatom az agyam, hogy egy író, költőt mégiscsak az írásairól lehet feltétel nélkül fel- és megismerni. Így most arra kérlek, citáld be az interjúba egy olyan költeményed, szövegrészleted, amelyről úgy érzed, elmondja, ki is vagy valójában!

– Először is, szerintem egyszerű kérdéseket csiholsz elő kútfejemből... Ami pedig az önjellemző citálást illeti, egy régi versem nyújtom át. Tartozik hozzá egy kis felvezetés. Tizenhat éves voltam, amikor egy osztálykiránduláson, valahol Palócföldön belém villant, és ki is mondtam: úgy szeretnék élni, hogy ha megpillan-

tok egy dombot, és kedvem támad fölmenni a tetejére, akkor fölmegegyek, és kész. A köznyelv az ilyen alakokat életművészeknek nevezi... Azóta folyton próbálok így élni, többé-kevésbé megvalósítva az álmom. *Napló, 1994-ben* című versem is ennek jegyében írtam:

*Egy szombat reggel,
mert eszembe jutott,
ébredés után a főtérre mentem,
a legdrágább kávéházba,*

*s mert enyhe
október volt, a teraszra rendeltem
sorban svájci kiflit, kakaót, japán
tortát meg kávé,*

*s ez oly egyszerű volt,
akár sóhajítani, vagy akár az ősz,
a délelőttbe forduló város, a
tarka, benépesülő utcarészlet,
a sikongó, vetemedett síneken
tízpercenként eldöcögő villamos,
mint Pessoa városából egy szelet –
és semmi, de semmi több.*

*Így volna jó:
most menjünk oda, mondanám,
és mennék.*

Lábjegyzetként fontosnak érzem hozzátenni: életművészség ide vagy oda, szellemi útjaimat igyekszem tudatosan járni, annak fényében, hogy a rám bízott talentummal gazdálkodnom kell, s hogy életem nem kusza véletlenek sorozata – sokkal inkább értelem, elkötelezettség, alkotás.

– *Írásaidban elemző személyiségnek tűnsz. Ez a tulajdonság nagyon jól jöhet akkor, ha más alkotók szövegeiben mélyedsz el. A kötet jelentős részében szerepelnek ilyen, az alkotótársakhoz fűző, szoros kapcsolatot jelző beszélgetések, és róluk szóló elmélkedések a köteteiken, verseiken keresztül. Bár a kilencvenes években még gőzerővel működő irodalmi műhe-*

lyek megszűntét a mai napig sokan fájlatják, megfelelő nyitottsággal, figyélssel a költő mindenképpen rátalálhat a csak neki szánt, neki jó közösségre, ahol akár a modern kor eszközeivel, akár a hagyományos módszerekkel diskurzusra, tudásra, és főleg: törődésre talál. Erre erősítesz rá szerteágazó irodalmi rálátásoddal.

– Nagyon örülök, hogy így látod, mert pontosan erre törekszem: minél szélesebb rálátással gondolkodni a kortárs irodalomról. Elsősorban a költészetéről, mert költőként, műfordítóként, szerkesztőként és recenzensként is a versekre összpontosítok. Na jó, publicista-ként valamelyest a szépprózára és a közéletre is. A tavaly negyvenkét évesen meghalt Dukay Nagy Ádám egy szerzői estem moderátoraként úgy fogalmazott: „Zsille európai összefüggésekben gondolkodik a költészetéről.” Ezt a mondatot afféle irodalmi kitüntetésnek tekintem, halálomig megőrzöm. Remélem is, hogy az *Örökség, mulandóság* írásaiból kiérződik: immár több mint két évtizedes irodalmi pályám során igyekeztem figyelmesen közlekedni. Sok érdekes emberrel és ismerettel találkoztam, sok apró részlettel, s mindebből próbáltam a lehető legtöbbet megjegyezni. A lelkiileg-szellemileg gazdagító, megrendítő mozzanatokat már őszintén megírtam, és ebben a könyvben olvashatók. A megtapasztalt szégyenteljes részleteket: a pályatársi árulásokat, a túlfellett hiúság mesterkedéseit, az erőszakoskodást, a szerkesztői munka árnyoldalait pedig majd az emlékirataimban fogom őszintén megírni. Már ha megadatik.

– *Ez a könyv mintegy összefoglalása az ezredforduló utáni Zsille-munkásságnak. A válogatás teljes,*

Székelyhidi Zsolt szerzői estjének moderátoraként a Veranda Körben, 2014. február 24-én

és mégsem az, hiszen nem lehet az a verseid nélkül, amelyek ugyanúgy meghatároznak, együtt élnek veled. 2015-ben a Magyar Napló Kiadónál megjelent, válogatott és új verseket tartalmazó Össze című köteted után is születtek költemények. Mondd, hogy készül egy újabb verseskönyv, amit a közeljövőben kézbe kaphatok!

– Szívesen válaszolnám, hogy igen, de ez nem lenne igaz... Úgy érzem, leghamarabb 2019-ben jelenhet meg verseskönyvem. Bemutató versgyűjteményem 1998-ban, huszonhat éves koromban látott napvilágot. Utána négy kötet következett: 2002-ben, 2005-ben, 2009-ben és 2015-ben. Ebből jól látható, hogy átlagosan négyévente jön össze egy kötetre való versem: nekem ilyen az alkotói ritmusom. Jól megvagyok ezzel. Nem bánt, hogy sohasem voltam túlzottan szapora költő. Vannak pályatársaim, akik hallatlanul könnyen írnak, mint például Lackfi János vagy Vörös István – nincs ezzel semmi baj, ez alkat kérdése. Ám tovább is van, mondom még... Egy korábbi kérdésedben említetted azt az interjút, amelyet a tavaly tragikusan fiatalon meg-

halt Csontos János készített velem hat évvel ezelőtt a Magyar Napló számára. Akkor arról beszélgettünk, hogy alvó állapotú költő vagyok. Ez pontos megfogalmazás volt, mert 2010 és 2013 között az Új Ember hetilapnál húztam az igát, napi robotként interjúzva és cikkeket írva irodalmon túli témákról is, és ez szinte lehetetlenné tette a versírást. Öt évvel ezelőtt lekerült a vállamról ez a rabiga, visszatérhettem a versíráshoz – hanem kisvártatva Oláh János hívott versszerkesztőnek a Magyar Naplóhoz, és örömmel feleltem igennel, hiszen régi titkos álmom teljesült. Csakhogy a versrovat gondozásához munkakörileg társul *Az év versei* című antológia szerkesztése, amelybe önmagam berakni nem lenne túlon túl elegáns... Vagyis költőként újra alvó állapotba helyeztem magam. Más szavakkal: *Az év versei* szerkesztőjeként önként leradíroztam magam a kortárs költészet térképéről. De nem bánom, mert az erkölcsi mércém szerint ez így helyes. És ezt nagyon őszintén mondom. Majd eljön annak is az ideje, hogy visszaszakerüljek a térképre.

Székelyhidi Zsolt

A „kiszakadás” poétikája Bartusz-Dobosi László:
Kalász Márton, Magyar
Művészeti Akadémia, 2017.

A Magyar Művészeti Akadémia könyvkiadója, mint ismeretes, az utóbbi években kismonográfia-sorozatban mutatja be a közelmúlt jelentős, de kevésbé feldolgozott írói életműveit. E sorozat részeként jelent meg Bartusz-Dobosi László Kalász Mártonról szóló munkája is. A több mint háromszáz oldalas kötet szerzője arra vállalkozott, hogy az idős költő, író, irodalomszervező művészi portréjának átfogó szintézisét alkossa meg. Gördülékeny nyelvezetű, irodalmias stílusban megírt könyvében módszeresen, kötetről kötetre tekinti át Kalász egész életén végigvonuló rendkívül sokrétű lírai munkásságának fejezeteit. Módszerének lényege egyrészt a kronológiai elrendezés, másfelől az egyes verseskötetek, valamint a bennük található költemények filozófiai, világnézeti és poétikai elemeinek kimerítő taglalása. Egyértelműen állítható, hogy a verselemzéseket tartalmazó irodalomtörténeti fejtegetések képezik a kötet gerincét.

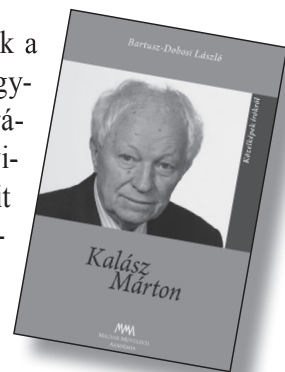
A monográfia első – egyben terjedelmileg is legnagyobb – része a költői életmű rendkívül hosszú és gazdag periódusának részletes áttekintése, amely egységes „panorámaképet” nyújt Kalász lírai univerzumáról. A legfontosabb témák magukban foglalják a gyermekkor emlékeinek felidézését, amely a falusi környezet idilli életvilágában testesül meg. Ezek később kiegészülnek a személyes sors és életcél megtalálására irányuló küzdelmeknek – egy-egy jelentős költemény értelmezésén keresztül történő – bemutatásával. Itt rendkívül fontos az a biográfiai tény, hogy a költő személyiségének és világvilágának alakulását egészen tízéves koráig kizárólag a német (sváb) anyanyelvi környezet határozza meg. Ennek kapcsán Bartusz-Dobosi árnyalt körképet ad a magyarországi svábok XX. századi megpróbáltatásairól: a társadalmi megbélyegzésről, a kitelepítésekről és a hazatalálás keserves erőfeszítéseiről.

Az elemzések következetesen mutatnak rá azokra az identitásproblémákra és a belőlük eredő küzdelmekre, amelyek a gyermekkor sajátosan zárt szférája és a fiatal alkotó előtt fokozatosan kitáruló komplex világ konfliktusaiból fakadnak. „Befelé forduló, a magányt, az elmélyülést kereső, talán kissé túlon túl tartózkodó karakteréből fakadóan egyre több »csap-

dával» találja szemben magát. Ezek a bizonytalansági tényezők és a nagyvárosi és európai élményekből rázúduló hatások együttese, elvont, vizionárius, a szürrealizmus határait súroló képekben jelentkeznek verseiben.” Az életút gyökeres fordulatai (szülei elvesztése, külföldi utazások, családalapítás, költői-írói munkásságának kiemelkedő állomásai) mind a saját létezés értelmére irányuló, megalkuvást nem ismerő keresést tükrözik. Az életmű prózai szegmense, valamint a műfordító tevékenység áttekintése jóval kisebb hangsúlyt kap a kötetben. E fejezetek közül a szerző egyet a *Téli bárány* című regény részletes elemzésének szentel, amely a modern magyar irodalom különösen fontos darabja.

A szerző álláspontja szerint e regény Kalász Márton legkiérleltebb és legjobban szerkesztett prózai művének tekinthető. Az eszmei kiindulópontot az ősi bibliai eredetű toposz, a Bárány motívuma képezi. A világ és az emberek bűneit magára vevő, értük szenvedést felvállaló Isten Báránya az állhatatos kitartás szimbólumára utal. Ezzel összefüggésben Bartusz-Dobosi a könyv legfőbb etikai elveként az emberi létezés sokszor egzisztenciális „túlhatalomként” megmutatkozó nehézségeinek bátor és tudatos felvállalását emeli ki. E lelki beállítódás hosszú távon a személyiség megtisztulásán keresztül egy erkölcsi értelemben vett felemelkedést idéz elő. A regény a szerző nézete szerint a megingathatatlan jellembeli szilárdság és az ebből fakadó mindenáron való személyes helytállás irodalmi tanúságtételeként értelmezhető.

A felnőtté érés időszakában egyeduralgoló szerepet kap a kozmikus magány közegét jelentő nagyvárosi táj, illetve életmód megtapasztalása. Az elemzés a békés, nyugodt és védelmező falusi közegből történő kiszakadást, a felgyorsult életvitel és az elszigeteltség nyomasztó élményét legalább olyan meghatározónak tekinti, mint az ellene való küzdelmet. Ez az attitűd elsősorban abban nyilvánul meg, hogy képes őszintén megnyílni a barátok, szellemi társak felé. Mindez a művészi alkotóerő egyik lényegi mozanataként mutatkozik meg. E problémák elsődlegesen a falusi és a nagyvárosi létmód éles diszharmóniájára vezethetők vissza. Ahogyan Rónay György fogalmaz: „Verseinek közege a modern nagyvárosi vegetáció: lakótelepi ház ablakát nyitja ki, s onnan

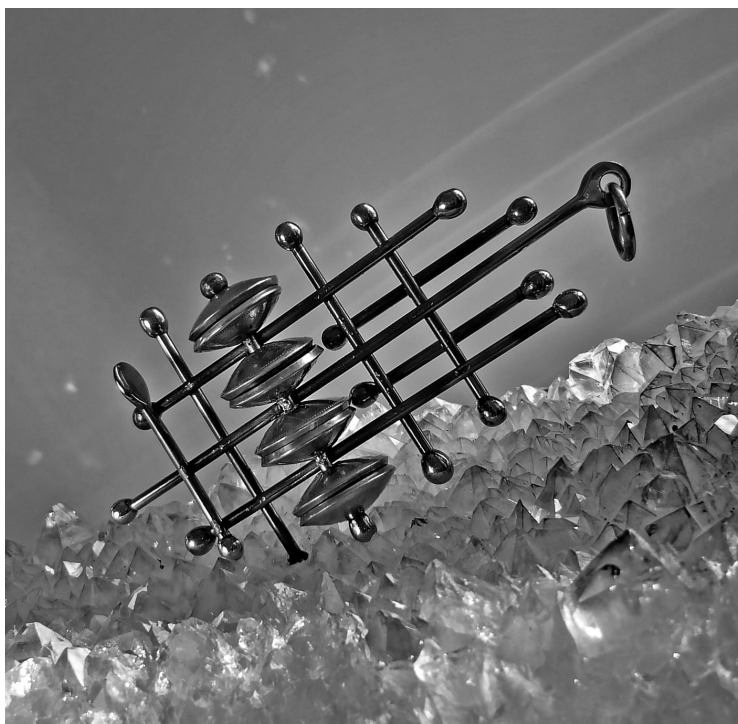
tekint körül, hogy új élményekkel telítődjön. Ez az ablaknyitás azonban az egész világra kínál kilátást.”

A szerző érzékeny és éleslátó elemzésekben vázolja fel Berlin és az ott megtörtént események szerepét Kalász Márton művészi életútján. A korabeli hazai viszonyoknál összemérhetetlenül gazdagabb és sokszínűbb kulturális miliőt nyújtó európai nagyvárosi életmód megtapasztalása igazi nóvumot jelentett Kalász számára. Ezen élményeknek köszönhető, hogy az 1960-as években a német anyanyelvi területre szervezett tanulmányút, illetve a '70-es évek elején több éven át végzett kutatómunka új inspirációt adott a költő szellemi magatartásának. A szerző szerint mindezekelőtt a személyes konfliktusok és dilemmák feloldását segítette, ily módon fontos lépést jelentett a belső gazdagodás soha le nem zárható folyamatában.

A monográfia Kalász műfordítói munkásságát a német kultúrterülettel ápoltszoros kapcsolatának kontextusában tárgyalja. Ennek kapcsán ismételten a szellemi kötődés fontosságára, a „valahová tartozás” élményének léleképítő hatására hívja fel a figyelmet. Ez az attitűd a szerző álláspontja szerint képes semlegesíteni az élet elkerülhetetlen és fájdalmas eseményeinek nyomasztó hatásait, továbbá feloldhatja a szellemi elszigeteltségből fakadó magány érzését.

A versek áttekintése során fontos irodalomtörténeti tényként merül fel, hogy Kalász Márton József Attilát egyik legfontosabb szellemi elődjének tekintette, akinek géniusza vigaszt és támpontokat adhatott számára a modern élet kaotikus és az alkotás értelmét újra és újra megkérdőjelező forgatagában. Ennek kapcsán a költő személyes vallomástételét idézi: „József Attila nemcsak kivételes, zseniális költői világot alkotott, de egy-egy remekművében erkölcsi törvényt hagyott ránk.” Emellett Bartusz-Dobosi több helyen is felhívja a figyelmet az élő költőtársak és barátok nélkülözhetetlen intellektuális és érzelmi szerepére az alkotó egyéniség kibontakozásában.

Az életművet átfogó egységbe szervező kötet keretes szerkezetét mutatja, hogy az utolsó tematikus fejezet ismét a gyermekkor világát idézi fel, csak éppen az élete végéhez érkezett és az elmúltakra utoljára visszatekintő művész szemszögéből. A 2015-ben

Acél medál egyforintosokkal, 2015

megjelent *Gyermek Bábel* című gyűjteményes kötet az érett alkotói periódus összegzése és egyben visszatekintés a haza, a szülőföld eredendő egységéhez. Ahogyan Bartusz-Dobosi írja: „A kötetet egyfelől tehát az »indulás« kötetének is lehetne nevezni, hiszen a sorok között téblábolva az írások alanyaként megjelenő szerző életútjának, illetve költői pályájának startvonalánál találjuk magunkat, másfelől az »érkezés« kötetének is egyben, hiszen az életút végéről tekintünk vissza e gazdag, titokzatos pályára.”

Amennyiben az életmű egészére a szerző útmutatásait követve reflektálunk, elmondható, hogy a kötet alapkonceptióját jelentő keretes szerkesztési elv az életmű egészére nézve is érvényesül: Kalász Márton alkotói pályájának minden egyes szegmense felfogható egy önálló keretként, amely konkrét határokkal rendelkező, önmagában érvényes egység. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lenne eleven kapcsolatban a többi részelemmel, amelyekkel szervesen összefügg. Többek között ez a dinamizmus tartja fenn a változatosság és az újdonság élményét Kalász olvasása során. Bartusz-Dobosi összegző megállapítása szerint: „Kalász Márton munkásságára az örökös megújulás, a fejlődés a jellemző, amelyben újra és újra »átteremti« önmagát. Csak így lehet képes változtatni a nézőpontját, látásmódját. Ezzel együtt azonban mindvégig megőrzi költészetének alapértékeit, legbensőbb magát.”

Tóth Gábor

Vissza az égbe Filip Tamás:
Tejút nappal,
 Magyar Napló
 Kiadó, 2017.

A *Tejút nappal* Filip Tamás tizedik verseskötete. Benne a költőtől megszokott gondolati gazdagság, a virtuóz nyelvjátékok, a mindig újszerű, perspektivikus ábrázolás erős szövetű versnyelvet alkot. Az ezt megelőző kötet, a 2015-ös *Album*, amely Filip Tamás válogatott versei mellett új opuszokat is tartalmaz, a folyton lezárni akarás attitűdjével egyfajta stációt jelentett, ami minden bizonnyal valaminek a hátrahagyását is magában foglalja. A *Tejút nappal* egy megerősödött, elszánt, határozott Filip Tamást hozott, akinek lírája megkerülhetetlen a kortárs költészetben.

A kötet anyagát áthatja egy interszjektív tudat (nevezhetnénk „Személynek” is), aki sokszorozódik, szublimál, átalakul, átjár, ám minden esetben viszi magával saját érzetminőségeit, belső tapasztalatait. Ez a „Személy” mélyebb és általánosabb az „Én”-nél, amely pusztán eszköz. Egyszer a másik is én vagyok, másszor magam is idegen vagyok. A Személy a mag, aki a létezésből ki-be járkal – hol ezt, hol azt beteljesíteni. „Az egy, aki voltam, váratlan / szóródik szét, mint kiszakadt zacskóból a kristálycukor” (*Az egy*); „Megrándul egy ideg, mint a póráz – / mindkét végén én vagyok” (*Míg túljutunk*); „...érezem, hogy valaki / imádkozik bennem, enyém a / hangja...” (*Tánc, lépések*). Gyakran jelenik meg az emlékezet létünk zálogaként, amely az időnél sokkal biztosabb tájékozódási pontot ad. A kollektív emlékezet azonban a történelemre nem kronologikusan emlékezik, inkább az események mögötti vagy közötti valóságokat ragadja meg. A köztesség egyébként is hangsúlyos gondolati ívet rajzol a *Tejút nappal* versanyagába, ami a szent és a profán állandóan lüktető dinamikájában érhető tetten. Mindvégig megvan az érzésünk, hogy e két létállapot feszültséggel teli szűk határmezsgyéjén mozgunk, és a szikra időnként „áthúz”, mintegy összekötve az elválasztott világokat. „Hagyjatok aludni inkább, / hadd nézzem / csukott szemmel, ahogy az / eget tartó oszlopok lassan / visszasüllyednek a földbe” (*Ezen a feledésre ítélt tájon*).

Az idő és a tér azért nem adhat biztos pillért Filip Tamás verseinek, mert rendre olyan formában tárul fel, amely felrúgja a téridőről alkotott fogalmaink logikáját. Már ahogy azt a kozmikus léptékű kötet cím is sejteti, számolnunk kell a fekete lyukak eseményhorizontjai közelében megváltozó fizikai törvényekkel.

Az intertextus mindvégig jelen van, megidézve alkotó elméket (Nagy Lászlótól József Attilán át Muszorgszkijig), legtöbbször olyan zseniális nyelvi játékkal újraalkotott áltoposz formájában, amely Achilles sarkát megragadva kifordítja magából az eredetit. Például: „Élj kopár hegyen”; „Létem ha végleg elvegyül”; „Halált hozó műterem”; „kiderítenek úgyis”. A szójátékok említése nélkül amúgy sem lehetséges írni Filip Tamás költészetéről. Az a kristálytiszta költészet, amit esetében ez jelent, véletlenül sem sorolható a humor valamely alfajába. Újragondolásaival időnként elragadóan szép szóképeket kapunk. Ilyen az *Egyszavú*, ami egy betű hiányával olyan lényt teremt, akinek természetes tisztasága az unikornis méltóságával mérhető. Ilyen az „utolsó csend a pohárban” a Szent Erőnek címzett emléversben. Ilyen a legsötétebb időket esszenciális tömörséggel idéző „tarkótiszt”, vagy amikor az Istent kereső ember kétségbeesésével felkiált: „Hol vagy, erős vár, akit ismerünk?”

A *Tejút nappal* metsző sorai úgy sorakoznak, mint a késdobáló kései a táblán, és bizony szorongunk is, nehogy egyik-másik a húsunkba találjon. Néhol látomásos vagy álomszerű dinamikák rendezik a sorokat, amelyek csak a tudattalannal rezonáltathatók. Van ezeknek a verseknek egy olyan rétegük, amelyben akkor kerülünk közel a lényeghez, ha nem is a szöveg logikáját követjük, hanem a vers belőlünk kiváltott hatására figyelünk. A könyv végére ezek karakteres érzetté állnak össze, amely kétségkívül velünk marad. Talán a harmadik szem perspektívája ez. „Mielőtt elaludnék, azon rágódom, / vajon milyen a könny, amely / a harmadik szemből folyik? / Valami titkos elv úgy intézi, hogy / fölfelé indul, vissza az égbe. / És nincs benne só, tiszta, édes” (*Vissza az égbe*).

Türjei Zoltán

„kéne most a komoly ének...” Lövétei Lázár László: *Alkalmi*, Sétatér Kiadó, 2016.

Úgy tűnik, hogy a mai „neotranszilván” líra jobban ragaszkodik poétikai gyökereinkhez. Ahogyan Fekete Vince, Karácsonyi Zsolt vagy László Noémi kötetit forgatjuk, érezzük, hogy hagyományainknak ott megtartó(bb) ereje van (és nemcsak a versekben). A Csíkszentdomokoson élő és alkotó székely költő, Lövétei Lázár László legutóbbi jeles kötete szintén ezen az úton jár, bár a jelen felé tekintve, fogékony-nak mutatkozik az aktuális, alkalmi témák iránt is. Aki elolvassa e – 2003 és 2016 között megírt – 28 verset, annak számára világossá válik, hogy legtöbb-jük valóban egy-egy, a költőhöz közel álló személy-hez íródott.

A *–nak/-nek* című kisebb ciklus versei között megtaláljuk a szerző családtagjainak címzett lírai alkotásait – kislányához írt játékos teremtésmagyarázatot (*Világtörténet Vica lányomhoz*) és feleségéhez szóló idilljét – éppúgy, mint középkorú és idős erdélyi és magyarországi költőtársaihoz – Molnár Vilmoshoz, Fekete Vincéhez, a székely alkotók doyenjéhez, Kányádi Sándorhoz, vagy éppen a (2016-ban) 80 éves Buda Ferenchez – írott költeményeit.

Az ihletett alkalmiság apropóján túlmenően azonban a versek néhol mélyebb kérdést, vágyat is megfogalmaznak. Jó példa erre az *idill* című költemény: „komoly szép furcsa verseket / csupa véres-érzelmest” ma miért nem írhatunk? A Kányádi Sándorhoz írt születésnapi versben (*batyunk botunk fegyverünk*) Lövétei hangot ad kínzó hiányérzetének: „kéne most a komoly ének / itt, ahol a költők gombamód’ tenyésznek...” A klasszikusabb hangú, felező tizenkettesekben írt költemény Arany Jánost idézve Kányádi megtartó magyarságát, versórzó magatartását méltatja: „hallgatlak-dúdollak, s nem kívánok szebbet: / áldjon meg az Isten, mint te ezt a nyelvet...” Buda Ferenc köszöntése mögött pedig meghúzódik a közös élettapasztalat: az államszocialista terror, a diktatúra világa. A 70 éves Király Lászlót megszólító vers látványosan Ady eltévedt lovasát jeleníti meg, de ehhez a kiúttalanság végzetét is társítja: „milyen felhő ég fölöttünk? / s milyen ködben tévedünk el / égő áldozatra várva / hitetlenül s telve hittel?” (*Ködök*). A Molnár Vilmoshoz küldött tájleíró költemény „minden olyan vértelen” kitétele – a költő kertjére, a tavasz késlekedésére vonatkoztatva – Radnóti versét átírva idézi meg, annak eredeti háborús háttere nélkül.

A *–ról/-ről* szóló nagyobb versciklus a székely humor eszközeivel készíti – egy temetés kapcsán – életközépi számvetést (*Requiescat in pace*), s hasonló karakterű humorral közelít akár a 2004. évi decemberi, kettős állampolgárságról szóló népszavazás kudarcához, akár egy magyar tarka Milka-lila tehénne történő tréfás átváltoztatásához (*Székely lila*).

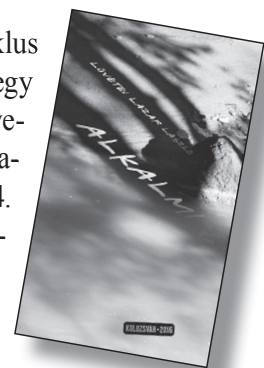
Lövétei önmagát is folyamatosan vizsgáló költői individuum. Több verse korábbi, *Két szék között* című 2005-ös verseskötetére reflektál, ugyanakkor megalakította önmaga – poétikai értelemben vett – paródiáját is. Egy latinos hexameterben írt *Pót-eclogában* is saját – *Zöld* című, 2011-ben megjelent – versesköté-vel folytat párbeszédet.

Az *Alkalmi* lapjain, a csipkelődő humor mögül kibontakozik Lövétei klasszikus költői eszköztára. A költő kiválóan ismeri a régi versformákat, és elkötelezett azok megújítása iránt. Ez a törekvés még könnyed hangvételű gyermekverseiben is megfigyelhető, amelyek mellett jól megfér a disztichon, a felező tizenkettes, egy felemás rondó vagy egy shakespeare-i szonett is. E tekintetben azonban a kötet legnagyobb erényének a régi vizuális költészet felidézését tartom.

Szinte teljesen elfeledett az a tény, hogy Magyarországon is már a XVI–XVII. században élő gyakorlatuk volt a képverseknek – e versforma tehát nem az avantgard találmánya. Lövétei ezt a latin nyelvű gyakorlatot veszi át magyar nyelvű „képi” hexameterében. A *Városnézőben* a New York-i felhőkarcolók képét is megmutatja a függőlegesen egymásra rendezett szótagokban. A *3 mandulafa* Janus Pannonius híres versére utalva alakított át több hexametert képi alakzatokba. Az egyik hexameter például a fénykép keretét, egy másik pedig a mandulafa törzsét rajzolja meg. A szerző itt valóban olvasója értő együttműködésére számít, ahogyan a képvers betűit, szótagjait – értelem szerint haladva – mi is összeolvashatjuk.

Túl azon, hogy e keménytáblás, kis kötet a XXII. Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásárra jelent meg, továbbá azon, hogy a könyv címe és útra bocsátó mottói eredetileg az alkalmi versek pillanatnyiságát, mulandó poétikai értékét célozzák meg, a kötetet elolvastva egyetérthetünk abban, hogy Lövétei Lázár László alkotásai ezúttal is maradandóbb esztétikai és intellektuális élményt adnak, mint számos, csupán *per occasionem* megírt kortárs költemény.

Diószegi Szabó Pál

Kulcs a zárhoz Varga Melinda:
Sem a férfiban, sem a tájban,
 Kalligram Kiadó–IJK, 2017.

Ha kezünkbe vesszük Varga Melinda negyedik verskötetét, nem tudjuk úgy fellapozni, hogy szemügyre ne vegyük mindjárt a borítót: egy férfi és egy nő állnak rajta kézen fogva. A férfi arca helyén egy kulcslyuk tátong, amelybe nagy valószínűséggel beleillik az a kulcs, amely a nő arca helyén van; nemi szerveik tekintetében pedig fordított a helyzet: a kulcs a férfinnál, a kulcslyuk a nőnél. Egymás nyitjái, megoldásai. Azt hinném, egy jól sikerült Picasso-kép a kubista korszakból, de nem: a borító Szentes Zágon munkáját dicséri. Olyan, mint egy jó plakát: figyelemfelkeltő és informatív, ugyanakkor pontos, nem vezet félre.

Varga Melinda legkedvesebb témája csakugyan a párkapcsolat, és ami vele jár, a szerelem, a szexualitás; valamint mindaz, ami emberivé teszi a kémiát: a vágy, a szenvedély, a hiány és az emlékezés. A kötet négy ciklusra tagolódik. Az első kettőben, a *Bomlik a nyugalomban* és a *Szent Mihály útján a télben* hófedte vidékeken, külső és belső tájakon látjuk a költőt, miközben intim szerelmi viszonyt folytat kedvesével. „Évek redői simultak ki homlokomon, / ha ujjad ölem öblében játszott, / nyelved kalandra vágyó alpinista volt, / hegyi kutakból friss nedűk fakadtak, / kedvedre oltottad szomjad, s ha elfáradtál, / hasam fövényére hajtottad fejed.” De folyvást az a gyanúnk, e szerelem nem valódi beteljesülés, csak vágykép, ábránd – vagy valami épp csak elkezdődött, máris véget ért: „aztán hirtelen / december-hűvösek / lettek ajkaim [...] behavazta hiányod végleg / a bimbózó estét” (*kora tél hamis szívárvánnyal*). Közben színpompás, fantáziadús költői képekre, allegóriákra lehetünk: „Ölem már fekete hamu, / a Vezúvot ringatom benne” (*levél helyett*); „hócsipkét sző az ég / figyelem ahogy kék / derekán aranycsat / lesz a fény” (*poklok rubinvörösén*); „az álom mohazöldje mint fitoplankton a tenger alján [...] mint vörös tinta csöpög a kora este verítéke” (*jelzővariációk egy álmra*) – megannyi plasztikus kép, pszichedelikus látomás. És létezik e költészetben egy szervezőerő, egy tágu-ló-szükülő, mégis állandó viszonyítási pontot, keretet jelentő inerciarendszer: az idő. Sokféleképpen tör-

ténik rá utalás, megélésének módozatai többfélék: „el kellene kerülni a le-targikus / pillanatok, az érzelgőssé- get, / mert aztán napokig nem sikerül elaludni” (*távolodó*); „minden csak a túléléshez szükséges / ahhoz hogy puhább legyen az idő talpa / hogy úgy érezzük csak a pillanatok va-lóság / nem létezik a hetek hóna-poksűrűsége” (*pillanatok*); egy versprózabetétben, a *variációk az időre* címűben pedig allegorizálttá válik az időminőség: „Arra vársz, hogy eléd szalad-janak a hetek, az idő olyan legyen, mint a film, az unalmas részekenél előre lehessen futtatni.”

Elsőre póznak is vélhetnénk, hogy a költő gyakran beszél önmagáról egyes szám második személyben – de költészetében ez nem allűr, maníros fogás. Így véssük fejünkbe mindennapi teendőinket, ily módon utasítjuk türelemre vagy ösztönözzük bátorságra ma-gunkat: legközvetlenebb viszonyulásunk önmagunk-hoz a „te”-viszonyulás. Időnként túlexponálnak érez-zük képeit: „a nyár forró húsa / a pillanat vállán pihen”, vagy „a tenger sósan cuppanó ajka: hűvös és sikoltó” – ezekben mintha fényt kapna a film, a keve-sebb több lett volna.

Az *Aritmia a mindenségről* ciklusban szabadon áradó hosszúversek váltakoznak rövidebb, szintén rímtelen etűdökkel. Az alaphangulat itt is fázós, zimankós; „hisztérikus, bomlott tudatú ősz”-ben, „po-csolyák forró kráteré”-ben látjuk viszont arcunkat. De itt az alanytól már a tárgyiasabb költészet felé fordul a költő. Városokban, a Hargitán, utcazene-fesztiválon járunk, valahol jazz szól, és megint emlé-kek törnek elő a tudattalanból: „éjszakai hazagyaloglá-sok húszévesen, amikor vodkára / és cigire költötted a taxipénzt”. Ismét dimenzionálttá válik a versbeszéd: „Az éjszakák nyúzott bőrű rókák, üvöltének”, „ben-zingöz-magány csillog versenyt a holddal” – bár ez utóbbi sor megint a „fénykapás” határán billeg. Az utolsó ciklus, az *Allatszív* pedig a költő kedves ku-tyája elvesztésének szívszorító krónikája.

Varga Melinda kötete üde, eredeti hang a lírai ka-kofóniában; s a hangfekvés, amelyben megszólal, bár többnyire komor és fájdalmas, a fül és a lélek szá-mára is harmóniát, ismerős otthonosságot közvetít.

Simon Adri

Váradi üzenet Lipcsei Márta: *Fénygyökerek*, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2016.

Nagyváradnak az irodalomban játszott szerepe Janus Pannoniusig, vagy talán még régebbre nyúlik vissza, modern kori felívelése Ady Endre, Juhász Gyula és a Holnap köréhez tartozó más költők (Dutka Ákos, Emőd Tamás) nevéhez fűződik. Tabéry Géza és Horváth Imre tevékenysége fémjelzi a két világháború közötti húsz év és az azt követő évtizedek váradi irodalmi életét.

Bár hihetetlennek tűnik: Ceaușescu fasisztoid politikája is kitermelte magából a legújabb idők magyar irodalmának helyi művelőit. Fojtott légkörben indult az Ady Endre Irodalmi Kör mint önszerveződő kulturális mozgalom, de ide vehetjük a Kelet-Nyugat című hetilapot és a Várad folyóiratot is.

Nem különös, hogy kiemelkedő értékű műalkotások gyakran represszív közegben, diktatúrában keletkeznek? „A költészet / időhirdetés / felszakadt sötét seb...” – írja Lipcsei Márta nagyváradi költőnő, a Várad alapító szerkesztője, aki ennek az irodalmi hullámverésnek megkerülhetetlenül fontos alakja. A négy és fél évtizede alkotó lírikus a közelmúltban jelentette meg válogatott verseit tartalmazó *Fénygyökerek* című kötetét.

Lipcsei költészetét egyszerre jellemzi a hagyománytisztelet és az újító törekvések iránti elkötelezettség. Gondolatgazdag szonettkoszorúi például József Attila, Dsida Jenő, Szabó Lőrinc, Radnóti Miklós költői törekvéseinek nyomdokain születtek. De vannak egészen más típusú alkotásai is. Alámerülve a versek világába, meglepheti az olvasót az a mód, ahogyan költőnk kitárulkozik, párbeszédet folytat a világegésszel; zavarba ejtheti sajátos eszköztára, nyelvezete, amivel művészi formába önti érzéseit, gondolatait, felmutatva autonóm költő-önmagát.

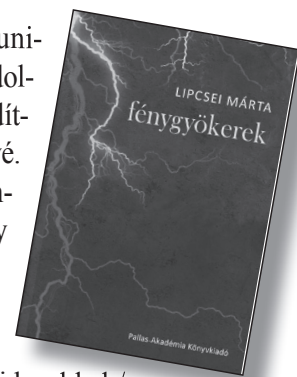
A természettudományokban jártas (költőknél szokatlan módon: kémia–fizika szakos végzettséggel rendelkező) és a lételméleti kérdések iránt fogékony poéta a kozmoszt már-már egylényegűnek tekinti az emberi világgal. A részben ismert, részben ismeretlen, ezért misztikus kozmoszban sajátos színezetet, tartalmat kapnak az emberi érzelmek: örömeink, bánataink, keserűségeink, a szeretet, a szerelem csakúgy, mint a térhez és az időhöz való viszonyulások, a keletkezés és az elmúlás örök kérdései.

A hiperbolizált én rávetül az univerzumra, miáltal a mindenség dolgai részünké válnak, illetve fordítva: mi szervesülünk azok részeivé. Az égi objektumok, jelenségek emberi tulajdonságokat nyernek, vagy ilyenekkel bírnak. A költő sajátos módon antropomorfizál: a társadalmat, a szociális szférát itt a kozmosz testesíti meg: „Porladt idegekkel / s elmével / indulok / a csillagközi / utazásba.” „Közönyös égitesetek / tört árnyak / árnyékok / árnyékkal / növelnek // Kialszanak a / fények / magányosak / leszünk.” A Mindenség eleven létező: „A Világegyetem agyvelejét / sietős / gondolat / feszíti.” Ez alapján érthető az is, hogy Lipcsei Márta költői világából hiányzik a szokványos természetfestés. Nem a szűkebb értelemben vett természet, hanem a szociális szféra fölött irizáló antropomorfizált (?) univerzum: a költő vágyaiból, küzdelmeiből, töprengéseiből, örömeiből és bánataiból teremtett, áhított virtuális világ az igazi. (Feltehetjük magunknak, de megválaszolni aligha tudjuk a kérdést: ha a költő alább szállt volna le a szociális közegébe, ott vajon mi mindenbe ütközött volna bele érzékeny lelke?)

Az univerzum mellett Lipcsei Márta másik nagy „élménye” az Idő: „Véges napok mint fotonok / fényhullámokként folyik / az idő / s benne az elérhetetlen / egyre nő.” Igen, az Idő, amiről nemigen tudjuk, micsoda. Ha csak azt nem, hogy a vágyainkat a végtelenbe röpítő folyamat.

A monumentális költői víziók itt-ott valóságos festményként tárulnak lelki szemeink elé: „A Világ tárul / a Fény övig ér / gyönyörű Síkok / s az ég lezáró kékje / türelmes lelkem / felszabadítja.” Helyenként különösen szépek, magával ragadóak a költőnő metaforái: „Suttog a fű / az örökkévalóság szava / harmat ragyogása”; „Himbálózó mágneses / függöny a fal”. Az ilyen sorok olvastán az agyongyötört olvasó lelke is felszabadul egy pillanatra: „Ott vagyok szabad / hol a két világ / összeér: / a Lélek és a Tér.” „Szabadság-töltésű tér / hullámozó rendszeren át / megduzzadt álmokat / szállít.” [...] „Felszáll a Föld / s az Ég kék rétjei / hálót feszítenek / az Ég azúrban remeg / Jöjj velem!”

Cikázhat-e a költő bárhova és bárhogyan a végeérhetetlenben? Igen, bolyonghat, barangolhat, hiszen a költői szabadság határtalan. Minden azon múlik, hogy az alkotó elme megtalálja-e a maga közlendői-

hez a megfelelő kifejezési formákat. Ugyanis a költészetben, egyáltalán a művészet világában, minden a formán múlik. Megeshet – meg is történt nem egyszer a századok során –, hogy a befogadó képtelen (volt) megfejteni a műben rejlő költői üzenetek jelentéseit, ezért a szóban forgó alkotás nem válthatott, nem válthat ki belőle katartikus élményeket. Egy műalkotás akkor nyílik meg, lesz felfogható, befogadható az olvasó, a műélvező számára, amikor az alkotó és a befogadó közös hullámhosszra kerülnek. Sok olyan esetet ismerünk, amikor az olvasónak vagy a nézőnek hozzá kellett nőnie egy-egy műhöz, illetve újszerű kifejezési formához. Mivel az ilyesmi szellemi erőfeszítést igényel, az utolérés meglehetősen időigényes (lásd például Bartók vagy József Attila egyes műveinek sorsát).

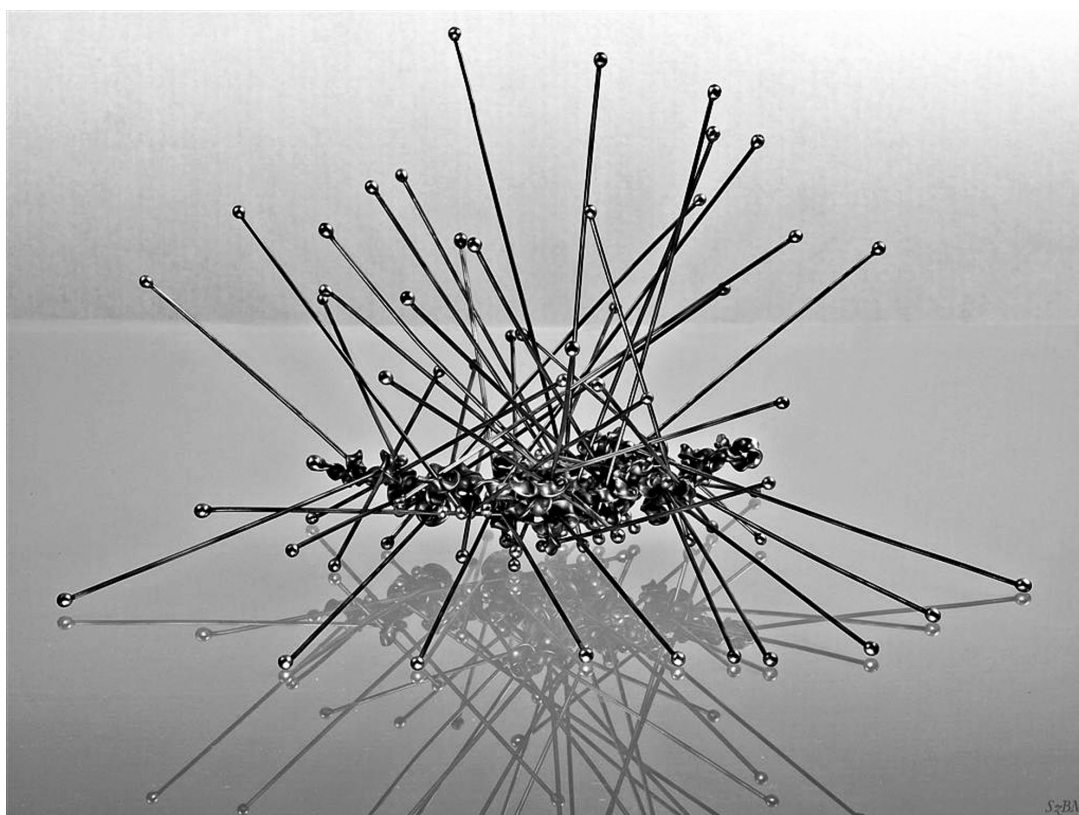
Lipcsei Márta költői világában gyakoriak a kozmikus és az emberi világ egymásba torlódásából születő egyedi és szokatlanul ható szóalkotások. Némelyikük rögvest megragadja a képzeletet, másokat viszont kevésbé sikerülteknek érzünk. Tagadhatatlan tény, hogy az élő nyelv állandóan változik. Hogy aztán a lírikus egyik-másik kreált szava valóban beépül-e a magyar nyelv szókincsébe, vagy pedig ezek a szavak, mint a fellobbanó üstökösök, egy pillanatra

meglepnek vagy elgyönyörködtetnek, utána pedig nyomtalanul eltűnnek a határtalan térben, azt csak a kérlelhetetlenül múlt idő döntheti el.

A költő verseiben néhol olyannyira meghökkenítő képzettársításokkal találkozunk, hogy valósággal erőt vesz rajtunk a tanácstalanság, a kételkedés, a szorongás: „neutrínofényben / dobbant a jövő.” Ez alapján joggal állíthatjuk, hogy Lipcsei poétikai törekvései a relativisztikus, szkeptikus színezetű eszméknek is teret adnak. De nemcsak azoknak. A költemények szövevényében rábukkanhatunk az embertársaink iránti figyelem parancsoló szükségének a gondolatára is: „Sors várja az / optimizmus / hömpölygő hullámaít / jövő kártyái / kiterítve / s az életben / legfontosabb / lesz a MÁSIK.” Elidegenedett világunkban, ahol az emberközi kapcsolatok hallatlanul sekélyesek, felületiek, a MÁSIK, a mások iránti nyitottság erkölcsi parancs. Mert, bár az élet csupa küszködés, „Mégis csak jó e vénhedt, lomha bolygón!”

Nagyváradon lévén – a költő egy szép versciklust szentel kötetében a szeretett városnak is. Jelezvéen, hogy Várad, Szent László városa – minden történelmi viszontagság ellenére – mégiscsak az otthona (és a mi otthonunk) maradt.

Aniszi Kálmán

Csodapók, 2011

Tíz költő *Bella István-díjasok*
kórusa *antológiája*, szerk. Urbán Péter,
 Aegis Kultúráért és Művészetért
 Alapítvány, 2017.

Kereken tíz évvel ezelőtt Érd Megyei Jogú Város Önkormányzata – T. Mészáros András polgármesterrel az élen – azzal az elképzeléssel fordult a Magyar Írószövetséghez, hogy szépirodalmi díjat szeretnének alapítani. A polgári vezetésű település részéről ez egyedülálló kezdeményezés volt abban a politikai (Gyurcsány Ferenc miniszterelnöki időszaka), főként pedig gazdasági (a pénzügyi világválság miatti megszorítások, a banki hitelszerződések tömeges bedőlése) légkörben. A legutóbbi esztendőben alapítottak új irodalmi elismeréseket (például 2017-ben az Utassy József-díjat), ám a harmadik évezred első évtizedében az érdek lépése nagy bátorságról tanúskodott.

A frissen született díjnak persze kellett egy név, és az ötletgazdák azt is kitalálták. Választásuk a nem sokkal korábban elhunyt Kossuth-díjas költőre, folyóiratunk versrovatának egykori szerkesztőjére, Bella Istvánra (1940–2006) esett, abból a megfontolásból, hogy az 1960-as években ő egy ideig Érden lakott, albérlőként. A város vezetői a Magyar Írószövetségtől szakmai segítséget kértek és kaptak. A Bella István-díjat közösen alapították, az elismeréshez járó negyedmillió forintos összegből 150 ezret az érdi önkormányzat, 100 ezret pedig az írószövetség biztosít. A díjhoz az adományozást igazoló oklevél és egy kisplasztika (márványlapra rögzített, fémről öntött hagyományos írópenna, Eöry Emil alkotása) is jár, valamint az utóbbi években egy üveg minőségi bor. Az átadás minden évben Érden, a magyar kultúra napja (január 22.) alkalmából rendezett önkormányzati ünnepségen történik, rendszerint a Szepes Gyula Művelődési Központban. A díjazott személyéről döntő szakmai kuratórium tagjai: az írószövetség aktuális elnöke (2008 és 2010 között Vasy Géza, azóta Szentmártoni János), az írószövetség három delegáltja (ez idő tájt Tóth Erzsébet, Ágh István, Kalász Márton), valamint az érdi önkormányzat képviselője (jelenleg Kéri Mihály festőművész).

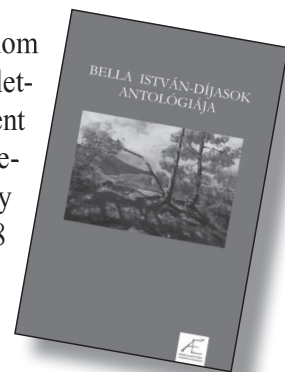
Az alapító okirat megfogalmazása szerint Bella István-díjban olyan alkotó részesülhet, aki munkás-

ságával kötődik a nemzeti irodalom értékes hagyományaihoz, Bella életművének szellemiségéhez; költőként vagy műfordítóként már eredményeket mutathat fel, és az ifjabb vagy a középnemzedékhez tartozik. 2008 óta sorrendben Zsille Gábor, Nagy Gábor, Iancu Laura, Király Farkas, Rózsássy Barbara, Barna T. Attila, Papp-Für János, Falusi Márton, Ughy Szabina, Both Balázs vették át ezt az egyre rangosabb elismerést, idén pedig Kürti László. 2017 elején, a tizedik átadóünnepség előtt merült fel a gondolat Urbán Péter íróban: érdemes lenne antológiába gyűjteni az eddigi Bella-díjasokat, vagyis elkészíteni a díj első évtizedének lírai leltárát. Csaknem esztendőnyi pályázati és könyvészeti előkészítés után így született meg a háromszáz oldalas mű, kézenfekvően tárgyyszerű címmel: *Bella István-díjasok antológiája*. (A 2018-ban tizenegyediként kitüntetett Kürti László e válogatásba nem kerülhetett be, ő majd a következő, kilenc év múlva esedékes kötetben kap helyet.)

A kötet legidősebb szerzője (Király Farkas) 1971-ben született, a legfiatalabb (Ughy Szabina) pedig 1985-ben, tehát hamisítatlan nemzedéki antológiát kapunk: a harmincas és negyvenes korosztályba tartozó szerzők seregszemléjét. Talán nem elfogultság kijelenteni, hogy e tíz alkotó reprezentatív esztétikai képet nyújt a fiatal magyar költészetéről. Az pedig csak növeli a könyv és a Bella-díj presztízsét, nemkülönben igazolja a kuratórium szakmai munkáját, hogy eme „érdi” költők fele a későbbi évek során József Attila-díjat is kapott.

Az anyag összeállításakor Urbán Péter nagyvonalú szerkesztőként szabad kezet adott a költőknek: tetszésük szerint válogathattak harminc oldalnyi verset, illetve versfordítást a munkásságukból. Ez az önleltár külön érdekessége az antológiának, hiszen elénk tárja: az adott költő hogyan viszonyul az addigi terméséhez, belső iránytűje szerint melyek a legfontosabb szövegei. A versfüzéreket a költők tömör életrajza és fényképe vezeti fel – a tájékozódást Urbán Péter informatív előszava is segíti. Reméljük, ez a kötet a jövő évi érdi ünnepségen méltó rivaldafényt kap.

Zsille Gábor

Aniszi Kálmán (1939, Magyarakakucs, Románia) esszéíró, szerkesztő, egyetemi oktató. 1971-től 1985-ig a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskolán filozófiát, esztétikát és etikát oktatott. 1985 és 1990 között a Korunk című folyóirat filozófia és társadalomtudományok rovatának szerkesztője volt. 1991–1994 között a budapesti Zrínyi

Kiadó felelős szerkesztője. 2000-tól a Kapu című folyóirat könyvszerkesztője, főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Csillagösvényeken* (2015).

Árkossy István (1943, Kolozsvár) festőművész, grafikus. 1967-től két évtizeden keresztül a kolozsvári Utunk irodalmi-művészeti hetilap művészeti szerkesztője volt. 1987-ben családjával Budapestre költözött. Számos kiállításon vett részt itthon és külföldön egyaránt. 2018-ban kitüntették a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjével, és elnyerte az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Szolnay Sándor-díját. Legutóbbi kötete: *Ablak az égre. Oszvári Csaba ötvösművészete* (művészeti album, 2017).

Berta Zsolt (1966, Budapest) író, zenész. Budapesten él. Az Egykutya néven egyedül, Amondó néven zenekarral játssza saját dalait. Regénye, a *Jancsiszög* (2008, 2015) a Magyar Napló regény-pályázatán 2007-ben különdíjat nyert. 2015-ben Bertha Bulcsu-emlékdíjban, 2017-ben Márai Sándor-díjban részesült. Legújabb kötetei: *Recept* (elbeszélések, 2016), *Visszajátszás* (regény, 2016).

Burns Katalin (1976, Budapest) a Károli Gáspár Egyetem magyar–angol szakán végzett 2001-ben. Budapesten él. Magyar népi és ázsiai énektechnikákkal foglalkozik, a Hajna együttes vezetője. 2003-ban a British Council műfordító versenyének egyik győztese volt, 2008-ban pedig a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus reneszánsz drámapályázatán ért el harmadik helyezést. Első kötete: *Szöttesek regénye* (Magyar Napló regény-pályázat, különdíj, 2009).

Cs. Nagy Ibolya (1946, Budapest) kritikus a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar–néprajz–népművelés szakán végzett. A Kossuth Egyetemi Kiadó volt főszerkesztője. Témaköre a kortárs magyar irodalom és határon kívüli magyar irodalmak. Legutóbbi kötete: *Farkas Árpád* (monográfia, 2015).

Diószegi Szabó Pál (1974, Hódmezővásárhely) jogász, történelem szakos bölcész és tanár, költő, műfordító. PhD-fokozatát történelemtudományból szerezte 2014-ben. Jelenleg a Délvidék Kutató Központ (Szeged) munkatársa. A Magyar Írószövetség Csongrád megyei Írócsoportjának titkára. Legutóbbi kötete: *Míntha az Idő is tükörbe nézne* (100 vers, 2014–2017) (2017).

Farkas Árpád (1944, Siménfalva) Kossuth-díjas költő, író, műfordító. Az MMA rendes tagja. Tanulmányait a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem magyar szakán végezte. 1975–1989 között az Igaz Szó munkatársa, 1990-től a Látó szerkesztője, 1993–2010 között a Háromszék napilap főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Legszébb versei* (2017).

Fecske Csaba (1948, Szögliget) József Attila-díjas költő, meseíró, publicista. Éveken keresztül az Észak-Magyarország jegyzetírója, az Új Észak és az Új Holnap szerkesztője, az Új Holnap Stúdió vezetője. Legutóbbi kötete: *Külzetés* (válogatott és új versek, 2017).

Fekete J. József (1957, Bácskossuthfalva, Szerbia) József Attila-díjas (2013) irodalomtörténész, író, kritikus, publicista. Kutatási területe a vajdasági magyar irodalom és Szentkuthy Miklós munkássága. 2010-től a szerbiai magyar nyelvű Magyar Szó nyugat-bácskai főszerkesztőjeként dolgozik, és hetenként jelentkezik az Újvidéki Rádió Szempont című műsorában. Legutóbbi kötete: *Angyalok rozettája* (regény, 2014).

Filip Tamás (1960, Budapest) költő. Közjegyzőként dolgozik. A Kortárs, majd a Magyar Napló versrovátát szerkesztette. A Dokk világhálós költészeti folyóirat főszerkesztője volt. József Attila-díjas (2017). Legutóbbi kötete: *Tejút nappal* (versek, 2017).

Kalász Márton (1934, Somberek) Kossuth-, József Attila-, Radnóti-, Weöres Sándor-, Prima- és Stephanus-díjas, Gundel-életműdíjas, Balassi Bálint-emlékkardos költő, író, műfordító. A Nemzet Művésze (2016). A Magyar Művészeti Akadémia tagja. Az Új Írás szerkesztője, 1991–1995 között a Stuttgarter Magyar Kulturális Tájékoztatási Központ igazgatója. 2002–2007 között a Magyar Írószövetség elnöke. A Károli Gáspár Református Egyetem tanára. Legutóbbi kötete: *Ki kap számarkenyeret?* (gyermekversek, 2016).

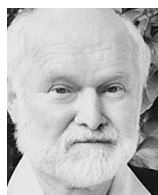
Kenéz Ferenc (1944, Nagyszalonta) költő. A Babeş–Bolyai egyetem bölcészkarán tanult (1964–1967). A bukaresti Munkáselet, majd a kolozsvári Utunk munkatársa (1968–1987). 1989-től Budapesten él. Az Esti Hírlap, majd a Duna TV szerkesztője volt. Székelyföld- és József Attila-díjas. Legutóbbi kötete: *Cérnafű* (versek, 2009–2016, 2017).

Kiss Benedek (1943, Akasztó) kétszeres József Attila-, Péterfi Vilmos- és Babérkoszorú-díjas, Quasimodo-életműdíjas, Balassi Bálint-emlékkardos költő, műfordító. A Magyar Művészeti Akadémia tagja. A Kilencek tagjaként indult. A bolgár irodalom fordítója. Legutóbbi kötete: *Lombjukat a fák elejtik* (versek, 2014).

Konczek József (1942, Magyarnándor) költő, író, újságíró. A Kilencek tagjaként indult. A Vas Népe munkatársa, az Ifjúsági Fórum szerkesztője, majd különböző napilapok újságírója és szerkesztője. 1994-ben kitüntették a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével. Legutóbbi kötete: *A kő-asszony* (2017).

Kovács István (1945, Budapest) költő, polonista, történész, a Kilencek költőcsoport tagja. *A gyermekkor tündöklete* című regényéből *Budakeszi srácok* címmel játékfilm készült. József Attila- és Babérkoszorú-díjas. Legutóbbi kötete: *Érdek és szeretet. Lengyel visszaemlékezések a szabadságharcra 1848–1849* (2016).

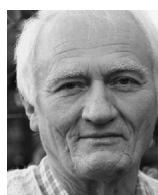
Kődöböcz Gábor (1959, Vásárosnamény) irodalomtörténész az Eszterházy Károly Főiskola magyar irodalomtudományi tanszékének docense és az *Agria* című folyóirat főszerkesztője. Kutatási területe az 1945 utáni magyar irodalom. Számos elismerése mellett a Partiumi Író Tábor díjában részesült (2011). Legutóbbi kötete: *Kiss Benedek* (monográfia, 2014).

Németh András (1956, Várpalota) költő az ELTE, majd a PPKÉ hallgatója volt. Gyakorló jogászként kezdett dolgozni, ma egyéni vállalkozó. Budapesten él, 2004 óta publikál.

Oberczián Géza (1961, Budapest) agrármérnök, vállalati tanácsadóként és trénerként dolgozik. Dunakeszin él. Legutóbbi kötete: *Nógrádgárdonyi napló* (novellák, 2016). *Aramlás* című kisregénye az idei Nemzetközi Könyvfesztiválra jelenik meg kiadónk gondozásában.

Oláh János (1942–2016) költő, író. A Kilencek költőcsoport tagja. 1994–2016 között a Magyar Napló folyóirat főszerkesztője. Többek között József Attila- (1994), Márai Sándor- (2012) és Magyarország Babérkoszorúja díjas (2014). Legutóbbi kötete: *Csókkold meg a csizmám!* (elbeszélések, 2017).

Péntek Imre (szül. Molnár Imre, 1942, Lenti) József Attila- és Radnóti-díjas költő, író. A Kilencek tagjaként indult. Az ELTE magyar-filozófia szakán végzett. Az *Árgus* alapító-főszerkesztője, 2003–2016 között a Pannon Tükör főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Emlékpróba* (versek, 2015).

Rónai-Balázs Zoltán (1970, Orosháza) költő, író, művészeti író. Tanulmányait a békéscsabai Tessek Sámuel Főiskola humán szervezési szakán végezte. 2013-tól a *hochroth* Budapest kiadói projekt főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Urbánus Poémák* (versképregények Jakatics-Szabó Veronika képeivel, 2012).

Rozsnyay Béla (1949, Marosvásárhely) szobrászművész, ékszertervező. Tizennégy évig tartózkodott Dániában és Máltán, 2002 óta Budapesten él. Művei több múzeumban megtalálhatók, számos nemzetközi díj tulajdonosa, és elnyerte a Magyar Művészeti Akadémia Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozatának szakmai díját (2017).

Simon Adri (1974, Szeged) 1998-ban diplomázott a JATE bölcsészkarán, magyar-irodalomelmélet szakon. Szegeden OKJ rendszerinformatikus képesítést szerzett. Verseket, recenziókat publikál. 2010 óta Budapesten él. Legutóbbi kötete: *Földrengés* (versek, 2015).

Konrad Sutarski (1934, Poznań, Lengyelország) költő, közíró, politikus, jelenleg a Magyarországi Lengyel Múzeuma és Levéltára igazgatója, valamint a Polonia Węgierska havilap főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *A haza kiterjesztése* (esszék, 2016).

Székelyhidi Zsolt (1973, Debrecen) író, költő, zeneész. Tanulmányait a miskolci Nagy Lajos Király Magánegyetem magyar nyelv és irodalom szakán végezte. 2007-től a Spanyolnátha művészeti folyóirat szerkesztője, 2011-től főszerkesztő-helyettese. Legutóbbi kötete: *Csuróm* (versek, 2016).

Szentmártoni János (1975, Budapest) költő, író, a Magyar Írószövetség elnöke. 1989 és 1996 között a Stádium Fiatal Írók Körének alapító tagja, 2000 és 2010 között a Magyar Napló szerkesztője. Gérecz Attila- (1995), Édes Anyanyelvünk- (2004) és József Attila-díjas (2007). Legutóbbi kötete: *Szomjú-ság* (kisregény, 2016), amely a Magyar Művészeti Akadémia 2016. évi Könyv Nívódíjában részesült.

Tóth Gábor (1983, Szeged) 2014 májusában szerzett a Szegedi Tudományegyetem Filozófia Doktori Iskolájában PhD fokozatot. Eddigi publikációinak nagy része Martin Heidegger Kant-interpretációja témakörében az *Elpis*, az *Asociación Hispanismo Filosófico*, illetve a *Revista de Bajo Palabra* című folyóiratokban jelentek meg.

Túrjei Zoltán (1976, Balatonlelle) költő, tanár. Az ELTE-n szerzett filozófiatanári diplomát. 2003 óta publikál verseket, recenziókat irodalmi folyóiratokban és antológiákban. A Fiatal Írók Szövetségének tagja, Accordia-nívódíjas. Budapesten nevelőtanár, valamint filozófiát tanít. Legutóbbi kötete: *Térkép helyett* (versek, 2014).

Végh Attila (1962, Budapest) költő, filozófus. A Gödöllői Agrártudományi Egyetemen (1989), majd a Debreceni Egyetem filozófia szakán (2004) végzett. Nagymaroson él. József Attila-díjas (2012). Legutóbbi kötete: *Dunai Lolita* (regény, 2018).

Zsille Gábor (1972, Budapest) költő, műfordító, szerkesztő. 2004-ig Krakkóban, jelenleg Budapesten él. A Magyar Írószövetség Műfordítói Szakosztályának elnöke, a Magyar Napló versrovatvezetője. Bella István- (2008) és József Attila-díjas (2015). Legutóbbi kötete: *Örökség, mulandóság* (tárcák, esszék, kritikák, 2018).